

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
VERSLO KATEDRA

ELENA ŽVIRBLYTĖ
(EUROPOS VERSLO TEISĖS STUDIJŲ PROGRAMA)

FIZINIO ASMENS NEMOKUMAS: TEORINĖS IR PRAKTINĖS PROBLEMOS
Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
dr. Salvija Kavalnė

Vilnius, 2012

TURINYS

ĮVADAS	3
1. NEMOKAUS FIZINIO ASMENS TEISINĖS APSAUGOS IŠTAKOS IR REIKŠMĖ	7
1.1. Fizinio asmens nemokumo teisinio reglamentavimo paskirtis ir tikslai	7
1.2. Fizinio asmens nemokumo teisinio reglamentavimo poreikis Lietuvoje	9
1.3. Fizinio asmens nemokumo teisinio reglamentavimo raida pasaulyje ir Lietuvoje	14
2. FIZINIO ASMENS BANKROTO INSTITUTO LIETUVOJE MATERIALINIAI ASPEKTAI	20
2.1. Subjektai, kuriems taikomos fizinių asmenų bankroto procedūros	20
2.2. Fizinių asmenų nemokumo sąvoka ir pagrindai bankroto bylai iškelti	24
2.3. Fizinio asmens bankroto proceso dalyvių teisės ir pareigos	27
2.4. Piktnaudžiavimo fizinio asmens bankroto procesu prevencija	33
3. FIZINIO ASMENS BANKROTO INSTITUTO LIETUVOJE PROCESINIAI ASPEKTAI	37
3.1. Fizinio asmens bankroto proceso vykdymo būdai	37
3.2. Civilinės bylos dėl fizinio asmens bankroto iškėlimas	40
3.3. Fizinio asmens bankroto bylos nagrinėjimas	43
3.4. Fizinio asmens bankroto bylos užbaigimas	48
IŠVADOS	52
PASIŪLYMAI	54
LITERATŪROS SĄRAŠAS	55
SANTRAUKA	63
SUMMARY	64

IVADAS

Skolos išieškojimo iš nemokaus skolininko problema buvo jau ir senosiose kultūrose, tačiau tik IX-X amžiuje pradėta šią problemą spręsti teisingai paskirstant turtą tarp skolininko ir jo kreditorių, o viduramžių Italijos prekybinių miestų teisė laikoma šiuolaikinio bankroto proceso ištaka¹. Žinoma, XXI amžiuje bankroto procesas gerokai skiriasi nuo pirmųjų bandymų teisiškai reglamentuoti skolininko turto paskirstymą keliems kreditoriams ir yra toli pažengęs nuo primityvaus keršto jausmo patenkinimo skolininko atžvilgiu, tačiau net ir šiais laikais bankroto institutui yra kur tobulėti.

Bankroto procesas, kuris nuo pat atsiradimo buvo skirtas tik fiziniams asmenims, vėliau tapo taikomas ir išvestiniams teisės subjektams – juridiniams asmenims². Tačiau tokiose valstybėse, kuriose nebuvo nuoseklios ir tolygios teisinės minties raidos, fizinių asmenų bankrotas yra novatoriškas reiškinys. Ne išimtis yra ir Lietuvos Respublika. 1992 m. rugsėjo 15 d. buvo priimtas pirmasis įmonių bankroto įstatymas (*Valstybės Žinios, 1992, I-2880*), tačiau įstatymas nebuvo taikomas fiziniams asmenims. Kiti įmonių bankroto procesą reglamentuojantys įstatymai buvo priimti 1997 m. birželio 17 d.³ ir 2001 m. kovo 20 d.⁴, bet ir šie teisės aktai nereglementavo fizinio asmens nemokumo procedūrų.

Vystantis civiliniams santykiams vis daugiau fizinių asmenų ėmėsi savarankiškos veiklos, tam tikslui nesteigdami juridinio asmens. Tačiau negalint pasinaudoti bankroto procedūromis fizinių asmenų veikla siejosi su gerokai didesne rizika, nes jiems tapus nemokiais, kreditorių reikalavimai buvo tenkinami iš asmeninio turto bei pajamų neribotą laikotarpį. Taigi, fiziniai asmenys veikė nelygiomis konkurencinėmis sąlygomis su juridiniais asmenimis. Be to, daugėjant galimybių fiziniams asmenims gauti kreditą tiek būstui įsigyti, tiek verslui plėtoti, tuo pat metu didėjo grėsmė, kad vis daugiau asmenų gali tapti nepajėgūs padengti savo finansinių įsipareigojimų. Dėl šių priežasčių 2004 m. rengiant visą komplektą įmonių bankroto įstatymo pakeitimų rimtų diskusijų objektu tapo ir fizinio asmens nemokumo teisinio reglamentavimo įtvirtinimas.

Taigi, nuo Lietuvos Respublikos įstojimo į Europos Sąjungą (toliau – ES) buvo rimtai svarstoma galimybė įvesti fizinių asmenų bankroto teisinį institutą, tačiau konsensuso politikų tarpe ilgai nepavyko rasti. Tik po ilgai trukusių diskusijų tiek politikų, tiek suinteresuotų grupių gretose, Lietuvos Respublikos Seimas 2012 m. gegužės 10 d. priėmė Lietuvos Respublikos

¹ Kavalnė, S.; Mikuckienė, V.; Norkus, R.; Velička, R. Bankroto teisė. Pirmoji knyga // Justitia, 2009. P. 166.

² Omar, Paul J. International Insolvency Law // Ashgate Publishing Group, 2008. P. 85.

³ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas // Valstybės žinios, 1997, Nr. VIII-270.

⁴ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas // Valstybės žinios, 2001, Nr. IX-216.

fizinių asmenų bankroto įstatymą (*Valstybės žinios, 2012, Nr. 57-2823*). Šis įstatymas įsigalios 2013 m. kovo 1 d. ir juo bus siekiama sąžiningiems fiziniams asmenims, kurių pagrindinė turtinių interesų vieta yra Lietuvos Respublikoje, suteikti galimybę atkurti savo mokumą, kartu bandant užtikrinti ir kreditorių reikalavimų patenkinimą.

Temos iširtumas. Apie fizinio asmens nemokumo problemas ir fizinio asmens bankroto reglamentavimo būtinybę Lietuvos mokslinėje literatūroje galima rasti nemažai straipsnių, pavyzdžiui: Bernotaitė, K. Nemokumo teisinio reguliavimo ypatumai // Vilnius: Jurisprudencija, 2005, 77(69). P. 11–17 – nagrinėjo fizinio asmens nemokumo sampratą bei nemokumo ir bankroto sąvokų atskyrimą; Mikuckienė, V. Fizinių asmenų bankrotas: dabartis ir perspektyvos // Vilnius: Justitia, 2003, 3–4. P. 45–65, 55–58; Višinskis, V. Skolų išieškojimas iš bankrutuojančios individualios (personalinės) įmonės ir jos savininko // Vilnius: Jurisprudencija, 2005, 69(61). P. 36–43; Laužikas, E.; Višinskis, V. Fizinių asmenų nemokumo problemos ir galimi jų sprendimo būdai // Vilnius: Teisė, 2006, 59. P. 46–56. Tai straipsniai, kuriuose analizuojama fizinių asmenų bankroto įteisinimo poreikis Lietuvoje ir galimi fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo būdai⁵. Fizinio asmens nemokumo tema atlikti ir du išsamūs moksliniai tiriamieji darbai, kuriuose surinkta informacija apie fizinio asmens nemokumo sprendimo būdus užsienio šalyse⁶ ir pateikti optimalūs individualia veikla užsiimančių fizinių asmenų, ūkininkų, kitų fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo modeliai⁷.

Verta pažymėti, jog Lietuvoje nebuvo plačiau rašoma apie fizinio asmens nemokumo teisinį institutą, jo reikšmę ir įtaką bankroto teisei, tačiau užsienio mokslinėje literatūroje ši tema atskleista ne viename straipsnyje ar vadovėlyje. Paminėtini keli ryškiausi iš jų: Apeldoorn J. C. The “Fresh start” for Individual Debtors: Social, Moral and Practical Issues // *International Insolvency Review*, 2008, Volume 17, Issue 1; Milman D. Personal insolvency law and the challenges of a dynamic, enterprise-driven economy // *Singapore Academy of Law Journal*, 2008, Vol. 20, Issue 2; Omar, P. J. *European Insolvency Law* // England: Ashgate, 2004; Ziegel J. The Challenges of Comparative Consumer Insolvencies // *Penn State International Law Review*, 2005, Vol. 23, Issue 3.

⁵ Gruodytė, E.; Kiršienė, J.; Astromskis P. Fizinio asmens bankroto problema: teisiniai aspektai // Vilnius: Jurisprudencija, 2010, Nr. 3(121). P. 214.

⁶ Butkus, K., Jazbutis, R., Kelpšas, T., Laužikas, E., Velička, R.; Višinskis, V. Taikomasis mokslinis tyrimo darbas: Fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo būdų analizė. Vilnius: Įmonių bankroto valdymo departamentas, 2005 // <http://www.bankrotodep.lt/Doc/nvaa.doc>; prisijungimo laikas: 2011-12-17.

⁷ Norkus R.; Višinskis V.; Driukas A., Kavalnė S., Velička R., Kelpšas T., Kazlaukas D. Č. Taikomasis mokslinis tyrimas: Optimalaus individualia veikla užsiimančių fizinių asmenų, ūkininkų, kitų fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo modelio nustatymas. Vilnius: Nacionalinė verslo administratorių asociacija., 2008 // www.ukmin.lt/uploads/documents/imported/lt/svv/doc/Moksliniai%20tyrimai/Fizinio%20asm.%20nemok.%20SV%208.0.doc; prisijungimo laikas: 2011-12-17.

Mokslinio tyrimo aktualumas. Nors fizinio asmens nemokumo problemų galimi sprendimų būdai bei fizinio asmens nemokumo teisinio reglamentavimo modeliai mokslinėje literatūroje aptarti gan išsamiai, tačiau Lietuvos Respublikos Seimui priėmus Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymą iškilo poreikis išanalizuoti fizinio asmens bankroto Lietuvoje institutą, kritiškai įvertinant minėto teisės akto privalumus, trūkumus, įtaką Lietuvos bankroto teisei, ypač turint omenyje, jog nesama teismų praktikos, galinčios atsakyti į taikant įstatymą iškilsiančius klausimus.

Taigi, šiame moksliniame tiriamajame darbe pateikiamos išvados ir pasiūlymai galėtų padėti Lietuvos įstatymų leidėjams tobulinti fizinio asmens bankroto teisinį reglamentavimą, maksimaliai suderinant skolininko ir jo kreditorių interesus, taip pat teismams – aiškinant ir taikant fizinio asmens bankrotą reglamentuojančias teisės normas.

Mokslinio tyrimo problema. Lietuvos Respublikoje, įvedus naują fizinių asmenų bankroto teisinį institutą, reikalinga išsamesnė šio instituto analizė, paremta užsienio valstybių ir tarptautine teisės praktika, bei teisės mokslo jurisprudencija, siekiant išsiaiškinti ar Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo nuostatos atitinka fizinio asmens bankroto teisinio instituto esmę bei jam keliamus tikslus.

Mokslinio tyrimo objektas. Fizinio asmens nemokumo teisinis reglamentavimas.

Mokslinio tyrimo tikslas. Išanalizuoti pagrindines teorines ir praktines problemas, susijusias su fizinio asmens nemokumo teisiniu reglamentavimu.

Mokslinio tyrimo uždaviniai:

- 1) išanalizuoti fizinio asmens nemokumo teisinio reglamentavimo paskirtį ir reikšmę;
- 2) atskleisti fizinio asmens nemokumo teisinio reglamentavimo poreikį Lietuvos Respublikoje;
- 3) kritiškai išanalizuoti Lietuvos Respublikoje pasirinkto fizinių asmenų nemokumo teisinio reglamentavimo modelio pagrindinius materialinius aspektus palyginant su užsienio valstybių šio instituto teisiniu reglamentavimu, bei pateikti pasiūlymus dėl teisinio reglamentavimo tobulinimo;
- 4) kritiškai įvertinti Lietuvos Respublikoje pasirinkto fizinių asmenų nemokumo teisinio reglamentavimo svarbiausius procesinius aspektus fizinio asmens bankroto proceso stadijose juos palyginant su užsienio valstybių šio instituto teisiniu reglamentavimu, bei pateikti pasiūlymus dėl teisinio reglamentavimo tobulinimo.

Mokslinio tyrimo hipotezė. Lietuvos Respublikoje pasirinktas fizinių asmenų nemokumo teisinio reglamentavimo modelis užtikrina skolininko ir jo kreditorių pareigų, teisių ir interesų pusiausvyrą.

Mokslinio tyrimo metodologija. Analizuojant pasirinktą temą buvo kompleksiskai taikomi įvairūs tyrimo metodai. Istorinis metodas padėjo trumpai aptarti fizinio asmens nemokumo teisinės apsaugos raidą. Taikant analizės, lyginamąjį bei apibendrinimo metodus pristatyta fizinio asmens bankroto samprata, tikslai ir paskirtis. Sisteminės ir dokumentinės analizės, lyginamojo bei kritikos metodų pagalba buvo išanalizuoti fizinio asmens bankroto instituto procesiniai ir materialiniai aspektai. Teleologinis metodas sudarė galimybes įvertinti fizinių asmenų bankroto įstatymo bei su jais susijusių dokumentų nuostatas, jų turinį bei tikslus. Apibendrinimo bei loginis metodai padėjo visą tirtą medžiagą susisteminti, aptarti svarbiausius aspektus, pasiūlyti geriausius problemų sprendimus ir pateikti argumentuotas išvadas.

Darbo struktūra. Mokslinį tiriamąjį darbą sudaro įvadas, trys dalys, suskirstytos į poskyrius, išvados bei pasiūlymai. Darbo pabaigoje pateikiamas naudotos literatūros sąrašas bei darbo santraukos lietuvių ir anglų kalbomis.

1. NEMOKAUS FIZINIO ASMENS TEISINĖS APSAUGOS IŠTAKOS IR REIKŠMĖ

1.1. Fizinio asmens nemokumo teisinio reglamentavimo paskirtis ir tikslai

Šiuo metu visose civilizuotose teisinėse valstybėse egzistuoja įmonių bankroto teisinis institutas, kurio pagalba nenusisėkus verslo sprendimui įmonei iškeliamas bankroto byla ir pasibaigus šiai procedūrai likusios įmonių skolos nurašomos, o įmonių savininkai gali imtis naujų verslo idėjų⁸. Tačiau nuolat plečiantis civilinei apyvartai bei rinkos ekonomikai, fiziniai asmenys plėtoja verslą ne tik įsteigdami juridinius asmenis, bet ir vykdo ūkinę - komercinę veiklą įsigiję verslo liudijimus, individualios veiklos pažymėjimus, tapę ūkininkais ir t.t. Taip didėja vartotojų skaičius bei vartojimo apimtys, tačiau neišvengiamai kyla ir rizika, jog prastas verslo sprendimas gali nulemti fizinio asmens nemokumą. Be to, fizinis asmuo gali dalyvaujanti civilinėje apyvartoje ir tik kaip vartotojas bei nevykdyti jokios komercinės veiklos, tačiau plėtojantis kreditų sistemai, mažėjant darbo vietų, didelė tikimybė, jog ir vartotojai pasikeitus jų finansinei padėčiai gali nebeišgalėti padengti savo finansinių įsiskolinimų.

Siekiant apsaugoti skolininko ir jo kreditorių interesus užsienio valstybės, tame tarpe ir didžioji dalis ES valstybių narių, bando padėti savo sąžiningiems piliečiams atkurti mokumą, taip mažindamos socialinę įtampą, šalindamos neadekvačią verslo riziką bei gerindamos pačią ekonomikos bei verslo aplinką⁹. Taigi, šiuo metu daugelio valstybių teisinėse sistemose egzistuoja tiek įmonių, plačiąja prasme, tiek fizinio asmens nemokumo teisinis reglamentavimas.

Paties nemokumo teisinio reguliavimo tikslas (bankroto teisės paskirtis) yra reguliuoti teisinius santykius, kai skolininkas nebesugeba vykdyti savo įsipareigojimų, sukurti nemokių asmenų mokumo atkūrimo arba pasitraukimo iš ekonominės veiklos mechanizmą, bei užtikrinti, kad kuo labiau būtų apsaugoti kreditorių interesai bei nepažeisti skolininko interesai¹⁰. Taigi, bankroto teisinis reglamentavimas turi du iš esmės skirtingus tikslus: patenkinti kreditorių reikalavimus, tačiau kartu apsaugoti ir skolininko teises ir teisėtus interesus, t.y. bankroto procese privaloma vadovautis kreditorių ir skolininko interesų pusiausvyros principu. Vadinas, „Neneigiant kreditoriaus prioritetinių teisių bankroto procedūrose, kreditoriaus interesas negali neproporcingai dominuoti ar net lemti situacijų, kai neatsižvelgiama į kitų su skolininko bankroto procedūromis susijusių ir teisėtą interesą turinčių asmenų teises ir teisėtus interesus.“¹¹.

Tuo tarpu Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nagrinėdamas įmonių bankroto teisinį reglamentavimą pažymėjo, kad „Bankroto instituto paskirtis pirmiausia yra apsaugoti nemokios

⁸ Omar, Paul J. *International Insolvency Law* // Ashgate Publishing Group, 2008. P. 85.

⁹ Gruodytė, E.; Kiršienė, J.; Astromskis P. *Fizinio asmens bankroto problema: teisiniai aspektai* // Vilnius: Jurisprudencija, 2010, Nr. 3(121). P. 214.

¹⁰ Kavalnė, S.; Mikuckienė, V.; Norkus, R.; Velička, R. *Bankroto teisė. Pirmoji knyga* // Vilnius: Justitia, 2009. P. 35.

¹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų kolegijos 2008 m. kovo 26 d. nutartis civ. byloje Nr. 3K-3-166/2008, kat. 44.5.2.17; 126.5.

įmonės, nebegalinčios tinkamai įvykdyti savo įsipareigojimų, kreditorių teises ir interesus, o bankroto procedūra siekiama patenkinti ne pavienių kreditorių, žinančių apie sunkią įmonės finansinę padėtį, o visų kreditorių interesus, tuo tikslu išviešinant nemokios įmonės turimas skolas ir finansines galimybes joms padengti, bei sudarant sąlygas visiems esantiems kreditoriams patenkinti savo reikalavimus iš bankrutuojančiai įmonei priklausančio turto.¹² Taigi, įmonių bankroto procese svarbiausia maksimaliai patenkinti skolininko kreditorių reikalavimus, o pati įmonė realizavus jos turimą turtą likviduojama iš rinkos.

Tačiau fizinio asmens bankroto procedūros iš esmės orientuotas į skirtingą tikslą. Daugumos Europos Sąjungos valstybių narių teisinėse sistemose, skolininko bankrotas tik paskutiniu atveju yra siejamas su skolininko turto likvidavimu (pavyzdžiui, Vokietijoje, Suomijoje, Airijoje¹³). Fizinio asmens bankroto procedūrų metu fiziniam asmeniui visada suteikiama galimybė tartis su kreditoriais, siūlyti jiems sudaryti taikos sutartį, pasinaudoti skolų mokėjimo terminų atidėjimo ar skolų mokėjimo plano sudarymo procedūromis. Tai rodo, kad fizinio asmens nemokumo procedūrų paskirtis ir tikslas yra skolininko apsauga, stengiantis jam padėti ir kartu siekiant užtikrinti maksimaliai galimą kreditorių reikalavimų patenkinimą¹⁴. Taigi, kitaip nei įmonių bankroto procese fizinio asmens nemokumo teisinio reglamentavimo modelio esmė yra apsaugoti nemokų fizinių asmenį nuo nuskurdimo ir atkurti jo mokumą, kartu siekiant teisingos skolininko ir jo kreditorių interesų pusiausvyros.

Lietuvoje pasirinkto fizinio asmens nemokumo teisinio reglamentavimo paskirtis taip pat yra pirmiausia fizinio asmens mokumo atkūrimas¹⁵. Nepaisant to, kad Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo (*Valstybės žinios, 2012, Nr. 57-2823*) (toliau – Įstatymas) šeštasis ir septintasis skirsniai įtvirtina kreditorių interesų gynimą fizinio asmens bankroto proceso metu, tačiau analizuojant Įstatymo paskirtį, akivaizdu, kad teisinis reglamentavimas labiau orientuotas į fizinio asmens mokumo atkūrimą, stengiantis proporcingai patenkinti ir kreditorių interesus. Taip fizinio asmens bankroto procesas savo tikslais tampa labiau panašus į įmonių restruktūrizavimo procesą, kuriuo siekiama sudaryti sąlygas juridiniams asmenims, turintiems finansinių sunkumų ir nenutraukusiems ūkinės - komercinės veiklos, išsaugoti ir plėtoti šią veiklą, sumokėti skolas ir išvengti bankroto¹⁶. Fizinio asmens bankroto proceso gretinimas su įmonių restruktūrizavimo procesu yra visiškai logiškas ir pateisinamas. Po įmonės bankroto proceso, t.y. įmonės turto išpardavimo, kreditorių reikalavimų patenkinimo, seka įmonės likvidavimas ir nemoki įmonė yra pašalinama iš rinkos. Lietuvos teismų praktikoje

¹² Teismų praktikos, nagrinėjant bankroto bylas, iškeltas pagal 1997 m. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymą, apibendrinimo apžvalga. 2001, Nr. 16, P. 306.

¹³ Butkus, K., Jazbutis, R., Kelpšas, T., Laužikas, E., Velička, R.; Višinskis, V. Taikomasis mokslinio tyrimo darbas: Fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo būdų analizė ... // ten pat, P. 36 .

¹⁴ Ten pat, P. 36.

¹⁵ Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo 1 straipsnis // Valstybės žinios, 2012, Nr. 57-2823.

¹⁶ Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymo 1 straipsnio 2 dalis // Valstybės žinios, 2001, Nr. 31-1012.

pripažįstama, kad bankrotas yra vienas iš rinkos ekonomikos įrankių, kuriuo iš rinkos yra pašalinamas nemokus subjektas ir taip užtikrinamas ekonomikos gyvybingumas¹⁷. Tuo tarpu nemokus fizinis asmuo negali būti likviduojamas ar kitaip pašalinamas iš rinkos, todėl fizinio asmens bankroto procesu siekiama atstatyti fizinio asmens mokumą. Taigi, Lietuvoje pasirinktas modelis orientuotas į fizinio asmens reabilitaciją - atleidimą nuo likusių skolų taip suteikiant galimybę asmeniui grįžti į normalų ekonominį gyvenimą ar verslą. Žinoma, fizinis asmuo prieš atleidimą nuo skolų privalo sąžiningai vykdyti fizinio asmens kreditorių reikalavimų tenkinimo ir jo mokumo atkūrimo planą (toliau – Planas), siekti įsidarbinti ar gauti geriau apmokamą darbą, todėl fizinis asmuo privalo išmokti laikytis finansinės drausmės, tinkamai tvarkyti savo pajamas ir išlaidas, o taip netiesiogiai įgyvendinamas prevencinis bankroto tikslas. Jei skolininkas išmoks tvarkyti savo finansus, didelė tikimybė, jog bankroto procesas daugiau nepasikartos.

Apibendrintai galima teigti, jog įmonių bankroto procedūromis siekiama užtikrinti nemokios įmonės kreditorių maksimalų interesų užtikrinimą realizuojant visą įmonės turimą turtą ir taip ją eliminuojant iš rinkos. Tuo tarpu fizinio asmens nemokumo procedūrų paskirtis iš esmės orientuota į pačio fizinio asmens interesus. Fizinio asmens bankroto procesu siekiama atkurti fizinio asmens mokumą, padėti jam išvengti skurdo ir taip išlikti rinkoje, todėl kreditorių interesai ne visada lieka maksimaliai patenkinti. Be to, bankroto procesu siekiama ir viešojo intereso užtikrinimo, t.y. kad fizinis asmuo išliktų funkcionuoti rinkoje. Taigi, savo tikslais ir paskirtimi fizinio asmens nemokumo teisinis reglamentavimas tampa panašesnis į įmonių restruktūrizavimo procesą, kuriuo siekiama padėti įmonėms įveikti finansinius sunkumus ir atkurti savo mokumą, o ne į įmonių bankroto procedūrą.

1.2. Fizinio asmens nemokumo teisinio reglamentavimo poreikis Lietuvoje

Kaip jau buvo pirmame darbo poskyryje minėta, fizinis asmuo visada vertinamas keliais aspektais: fizinis asmuo kaip ūkinės - komercinės veiklos subjektas (pavyzdžiui, ūkininkas, amatininkas, asmuo verčiantis individualia veikla ir kt.) arba kaip vartotojas - fizinis asmuo, dalyvaujantis civilinėje apyvartoje. Pagal šiuo metu galiojantį teisinį reglamentavimą Lietuvoje fizinis asmuo turi teisę verstis ūkine - komercine veikla nesteigiant juridinio asmens ar tam tikslui įsteigti įmones ar kitus ūkio subjektus¹⁸. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymo (*Valstybės žinios*, 2003, Nr. 112-4991) 3 straipsnyje įtvirtinta, kad individualios įmonės steigėjas yra vienas veiksnus fizinis asmuo, o 2 straipsnio 1 dalyje numatyta, jog tokia įmonė turi neribotos civilinės atsakomybės privataus juridinio asmens statusą. Individualios

¹⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2008 gruodžio 18 d. nutartis civ. byloje Nr. 2-1031/2008, kat. 126.1; 126.2(S); Lietuvos apeliacinio teismo 2010 sausio 21 d. nutartis civ. byloje Nr. 2-185/2010, kat. 122.3; 126.2 (S). ir kt.

¹⁸ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.4 straipsnio 1 dalis // *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.

įmonės bankroto procedūros, kuriose tokios įmonės savininkas, kaip konkretus fizinis asmuo, yra subsidiariai atsakingas kreditoriams savo asmeniniu turtu, priskiriamos Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo (*Valstybės žinios, 2001, Nr. 31-1010*) (toliau – ĮBĮ) reguliavimo sričiai¹⁹. Paskirsčius asmeninį tokio asmens turtą ir užbaigus bankroto procedūras, verslininkas yra atleidžiamas nuo likusių nepadengtų kreditorinių reikalavimų tenkinimo – jam yra suteikiama galimybė „*naujai pradžiai*“ (angl. – *fresh start*²⁰), t.y. suteikiama galimybė vėl verstis ūkine – komercine veikla. Vadovaujantis ĮBĮ įstatymu, išieškojimai yra nukreipiami į individualių įmonių turtą, asmeninį turtą, o baigus bankroto procesą, pasibaigia ir priimti finansiniai įsipareigojimai²¹. Taigi, verslininkai, kurie plėtoja verslą įsteigę įmones, net ir neribotos civilinės atsakomybės, dėl tam tikrų verslo sąlygų pasikeitimo jų įmonėms tapus nemokioms, nėra sužlugdomi, nes sprendimai dėl susidariusių nemokių įmonių įsiskolinimų yra priimami ir įgyvendinami vadovaujantis ĮBĮ nuostatomis.

Tačiau ĮBĮ nustatytos sąlygos ir tvarka taikoma tik juridinių asmenų pripažinimui nemokiais, o toks reguliavimas neapima individualia veikla užsiimančių fizinių asmenų, ūkininkų, kitų fizinių asmenų nemokumo problematikos. Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio (*Valstybės žinios, 2002, Nr. 73-3085*) įstatymo 2 straipsnio 7 dalis apibrėžia individualią veiklą, kuri reiškia savarankišką veiklą, kuria versdamasis gyventojas siekia gauti pajamų ar kitokios ekonominės naudos per tęstinį laikotarpį. Aptariama veikla apima savarankišką bet kokio pobūdžio komercinę arba gamybinę veiklą, išskyrus nekilnojamųjų pagal prigimtį daiktų pardavimo ir (ar) nuomos veiklą, kūrybą, mokslinę, profesinę, įskaitant laisvasias profesijas, ir kitą panašaus pobūdžio savarankišką veiklą, taip pat sporto ar atlikėjo veiklą. Taigi, nenusisekus verslo sprendimui arba dėl kitų objektyvių priežasčių (pavyzdžiui, ligos, šeimyninės padėties pasikeitimo ir kt.) verslininkai – fiziniai asmenys yra priversti įsiskolinimą dengti iki visiško atsiskaitymo su kreditoriais. Be to, su visomis priskaičiuotomis palūkanomis ir delspinigiais. Darytina išvada, kad lyginant verslininkus, kurie įsteigė įmonę, su fiziniiais asmenimis, užsiimančiais individualia veikla, be kita ko, pagal verslo liudijimus dirbančiais asmenimis, ūkininkais ir kitais fiziniiais asmenimis, pastarieji veikia nelygiavertės konkurencijos sąlygomis. Kitaip tariant, individuali ir kita fizinių asmenų veikla siejasi su gerokai didesne rizika, nes jiems, tapus nemokiais, kreditorių reikalavimai yra tenkinami iš jų asmeninio turto bei pajamų neribotą laikotarpį.

Vis dėlto Lietuvos Respublikos teisės aktai numato tam tikrus apribojimus siekiant atlikti išskaitymus ar išieškojimus iš skolininko kaip fizinio asmens turto, todėl tikslinga apžvelgti kai

¹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. spalio 6 d. nutartis civ. byloje Nr. 3K-3-499/2004, kat. 120.

²⁰ Meh, Césaire A. Terajima, Yaz. Unsecured Debt, Consumer Bankruptcy, and Small Business // Bank of Canada, 2008. P. 4.

²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. birželio 22 d. nutartis civ. byloje Nr. 3K-7-308/2004, kat. 21.2.2.6; 125.5; 125.6.

kurias Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (*Valstybės žinios, 2002, Nr. 42-1340*) (toliau – CPK) nuostatas, kadangi būtent šis teisės aktas nors ir maža apimtimi, tačiau vis tiek gina skolininkų interesus.

CPK 663 straipsnyje nustatyta, kad pinigų išieškojimas negali būti nukreipiamas į skolininko turtą, jeigu skolininkas pateikia antstoliui įrodymus, kad išieškomą pinigų sumą galima išieškoti per šešis mėnesius darant kodekso nuostatose nurodyto dydžio išskaitymus iš skolininko darbo užmokesčio, pensijos, stipendijos ir kitų pajamų. Išieškoti iš skolininkui priklausančio būsto, kuriame jis gyvena, galima tik tuo atveju, jeigu išieškoma suma viršija septynis tūkstančius litų (CPK 663 str. 3 d.). Tačiau nurodoma, kad aukščiau išvardinti apribojimai netaikomi išieškant iš įkeisto turto (CPK 663 str. 5 d.). Manytina, kad šiuo metu didžiausia problema ir yra tai, kad daugėjant galimybių fiziniams asmenims gauti kreditą, jaunos šeimos įsigyja nekilnojamąjį turtą, t.y. savo šeimos būstus, gaudami paskolas iš komercinių bankų, o pastarieji reikalauja butus užtikrinti hipoteka. Jaunos šeimos pasikeitus jų finansinei padėčiai yra priverstos atiduoti šeimos butą bankui, išsikraustyti bei padengti paskolos ir iš varžytinių parduoto buto kainos skirtumą (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 4.193 str. 1 d.). Taigi, CPK 663 straipsnio 5 dalis atveria galimybę komerciniams bankams be jokių didesnių teisinių apribojimų iškraustyti šeimas, neretai ir su mažamečiais vaikais, iš jų gyvenamųjų būstų, o tada nemokūs fiziniai asmenys gali atsidurti ties skurdo riba.

Dar viena bent minimaliai skolininko interesus sauganti teisės norma įtvirtina CPK 668 straipsnyje, kuriame numatyta, jog vykdant išieškojimą iš fizinių asmenų, išieškojimas negali būti nukreipiamas į buitines, ūkio, darbo, mokymosi reikmenis ir kitą turtą, kurie būtini skolininko ar jo šeimos pragyvenimui, darbui pagal jo profesiją ar mokymuisi. Konkretūs vykdymo procese neliečiami daiktai įtvirtinti Sprendimų vykdymo instrukcijoje²². Be to, išieškojimas negali būti nukreipiamas į pinigų sumą, neviršijančią Vyriausybės nustatytos vienos minimalios mėnesinės algos (toliau – MMA), visus būtinus vaikų ir neįgaliųjų reikmenis. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, pasisakydamas dėl klausimų, susijusių su areštuoto turto pardavimu, išaiškino, jog „CPK 668 straipsnyje nurodytas turtas yra skirtas esminiams ir gyvybiškai svarbiems poreikiams tenkinti, todėl vykdymo procese įgyvendinant skolininko ir kreditoriaus interesų pusiausvyrą toks turtas yra absoliučiai neliečiamas, net jei skola kreditoriui nebūtų grąžinta.“²³.

Tešiant toliau apie CPK įtvirtintą skolininko apsaugą, verta pažymėti, jog skolininko interesus saugo ir CPK 739 straipsnis, kuriame įtvirtintos pinigų sumos, iš kurių negalima išieškoti (pavyzdžiui, laidojimo pašalpa, valstybinio socialinio draudimo motinystės, tėvystės ir

²² 2005 m. spalio 27 d. teisingumo ministro įsakymas Nr. 1R-352 „Dėl sprendimų vykdymo instrukcija patvirtinimo“ pakeitimo“ // Valstybės žinios, 2011, Nr. 137-6495.

²³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos 2008 m. gegužės mėn. 16 d. dėl areštuoto turto pardavimo iš varžytinių arba skolininko pasirinktam pirkėjui apžvalga // Teismų praktika Nr. 28.

motinystės pašalpos, išėtinės išmokos ir kt.). Be to, siekiant apsaugoti pagrindinį fizinių asmenų pragyvenimo šaltinį CPK 736 straipsnyje numatyti ir išskaitų iš darbo užmokesčio ribojimai. Taigi, jei skolininko darbo užmokestis neviršija Vyriausybės nustatytos MMA, išskaitoma gali būti pagal vykdomuosius dokumentus ne daugiau kaip 50 procentų skolininkui priklausančio darbo užmokesčio, o iš viršijančių Vyriausybės nustatytą MMA dydį – 70 procentų, jeigu ko kita nenustato įstatymai ar teismas (CPK 736 str. 2 d.). Be to, jeigu skolininkas išlaiko nedarbingus šeimos narius minėta 70 procentų išskaitoma dalis gali būti mažinama po dešimt procentų kiekvienam išlaikytiniui, tačiau taip mažinant negali būti sumažinta įstatymų ar teismo nustatyta dalis.

Atsižvelgiant į tai kas išdėstyta, manytina, kad CPK įtvirtinta skolininko apsauga išieškojimo procese nepakankamai apsaugo fizinius asmenis nemokumo atveju, ypač jei fizinio asmens įsiskolinimai yra dideli ir kilę iš nenusisekusio verslo sprendimo. CPK įtvirtintas teisinis reglamentavimas gali užtikrinti tik minimalias apsaugos priemones, kurios iš esmės sudaro tik fizinio egzistavimo prielaidas ir nepalikti jokių galimybių nei pradėti, nei tęsti aktyvios ekonominės veiklos, nes įgytos lėšos iš karto panaudojamos kreditorių reikalavimų tenkinimui²⁴. Taigi, nepaisant nurodytos teisinės apsaugos priemonių, fiziniai asmenys nepakankamai apsaugoti nemokumo atveju, o minimalios piniginių lėšų ribos ženkliai tikėtina, kad negali užtikrinti tinkamo asmens pragyvenimo lygio.

Tęsiant toliau apie fizinio asmens nemokumo teisinį reglamentavimą verta pažymėti, jog Europos Sąjungos (toliau – ES) mastu vyko diskusijos dėl vienodo tarptautinio bankroto instituto teisinių santykių reguliavimo ES valstybėse narėse, tačiau dėl esminių valstybių narių materialiosios teisės, reguliuojančios nemokumo klausimus, skirtumų, prieita nuomonės, kad nėra naudinga priimti vieną materialiosios teisės aktą, galiojantį visoms ES valstybėms narėms²⁵. Tačiau 2000 m. gegužės 29 d. buvo priimtas Europos Sąjungos Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1346/2000 „Dėl bankroto bylų“, kuris pakeitė 1990 m. birželio 5 d. ES tarpvalstybinius bankroto procedūrų klausimus reguliavusią Europos konvenciją. Šis reglamentas taikomas visoms nemokumo procedūroms, kai skolininkas yra fizinis asmuo, juridinis asmuo, verslininkas ar privatus asmuo, veikiantis keliose ES valstybėse narėse. Taigi, ES valstybės narės, kurios teritorijoje yra skolininko pagrindinių turtinių interesų vieta, teismai turi jurisdikciją iškelti bankroto bylą, o teismo sprendimas dėl bankroto bylos iškėlimo pagal minėto reglamento 16 straipsnio 1 dalį pripažįstamas visose kitose valstybėse narėse nuo to momento, kai sprendimas įsiteisėja bankroto bylą iškėlusioje valstybėje.

²⁴ Butkus, K., Jazbutis, R., Kelpšas, T., Laužikas, E., Velička, R.; Višinskis, V. Taikomas mokslinio tyrimo darbas: Fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo būdų analizė ... // ten pat, P. 64.

²⁵ Mikuckienė, V. Fizinių asmenų bankrotas: dabartis ir perspektyvos // Vilnius: Justitia, 2003, Nr. 3–4. P. 57.

Vadinasi, ES valstybių narių piliečiai po įstojimo į ES galėjo pasinaudoti galimybe bankrutuoti toje valstybėje, kurioje fizinio asmens institutas jau įtvirtintas. Be to, ES valstybių narių piliečiai gali naudotis taip vadinama *forum - shopping*²⁶ doktrina ir inicijuoti bankroto bylą toje ES valstybėje narėje, kurioje jų manymu tam palankiausias teisinis režimas. Taigi, ir Lietuvos piliečiai perkėlę savo pagrindinius interesus ir pasinaudoję minėtu *forum - shopping* galėjo bankrutuoti kitoje ES valstybėje narėje, o ES valstybės narės teismo sprendimą tik prisipažinti ir gauti leidimą vykdyti Lietuvoje. Tačiau asmenys nemokantys užsienio kalbos, nežinodami svetimos teisinės sistemos, priversti samdytis brangiai kainuojančius užsienio teisininkus. Be to, norint išsikelti bankroto bylą kitoje ES valstybėje narėje reikia ten kurį laiką pragyventi ar perkelti savo pagrindinius turtinius interesus. Dėl šių priežasčių daugelis nemokių asmenų negalėjo pasinaudoti galimybe bankrutuoti kitoje ES valstybėje narėje, o ypač negalėjo pasinaudoti tie asmenys, kuriems išsivaduoti iš skolų naštos reikia labiausiai – nemokūs, jokio turto nebeturintys, ties skurdo riba esantys asmenys.

Be to, nors po Lietuvos įstojimo į ES praėjo bemaž dešimtmetis vieningos ir aiškios Lietuvos teismų praktikos, pripažįstant kitų ES valstybių narių teismų sprendimus dėl fizinio asmens bankroto, nėra. Nagrinėdamas vieną iš civilinių bylų, kurioje Lietuvos pilietė, perkėlusį savo pagrindinių interesų centrą į Didžiąją Britaniją, buvo pripažinta bankrutavusia ir siekė pasinaudoti ES Tarybos reglamento (EB) Nr. 1346/2000 nuostatomis, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo nutarties motyvuojamoje dalyje pažymėjo, jog pareiškėja Lietuvos apeliaciniam teismui pateikė procesinį dokumentą (*bankruptcy order on debtor's petition* - angl.), kuriuo nuspręsta dėl bankroto bylos ir paskirtas už fizinio asmens turtą atsakingas asmuo, tačiau teismo nutartyje nėra pasisakyta dėl asmens atleidimo nuo įsipareigojimų vykdymo. Toks pateikto dokumento turinys buvo pagrindas Jorko apygardos teismo nutartį kvalifikuoti kaip teismo sprendimą dėl bankroto bylos iškėlimo Reglamento Nr. 1346/2000 prasme. Taigi, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išaiškino, kad „Jorko teismo sprendimas yra konstatuojamojo pobūdžio ir negali būti priverstinai vykdomas, todėl pareiškėjos prašymas leisti jį vykdyti turi būti atmestas. Tik tuomet, kai pagrindinę bankroto bylą nagrinėjantis teismas priims vykdymo reikalaujančius su bankroto bylos eiga ir užbaigimu susijusius sprendimus, suinteresuoti asmenys turės kreiptis į pripažįstančios valstybės narės (šiuo atveju Lietuvos Respublikos) teismą dėl leidimo vykdyti išdavimo pagal 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos Reglamentą Nr. 44/2001 „Dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo bei vykdymo užtikrinimo“ („Briuselis I“). Be to, asmuo, prašydamas leidimo vykdyti teismo sprendimą iškelti bankroto bylą, turi konkrečiai nurodyti veiksmus, kuriuos reikėtų atlikti Lietuvos Respublikoje

²⁶ Bryan A. Garner, editor in chief. Black's Law dictionary, 9 ed. St. Paul (Minn.) // West : Thomson Reuters business, 2009.

remiantis šiuo teismo sprendimu, o pareiškėja šiuo atveju nenurodė jokių Lietuvos Respublikoje vykdytinų veiksmų vadovaujantis Jorko apygardos teismo nutartimi.²⁷

Taigi, pareiškėjas pasak Lietuvos Aukščiausiąjį Teismą turi iš anksto žinoti visus veiksmus, kurių reikės, jog teismo sprendimas būtų efektyviai įvykdytas, o pareiškėjui to nenurodžius gali tekti ne kartą pakartotinai kreiptis į teismą su prašymu leisti vykdyti teismo sprendimą.

Atsižvelgiant į tai kas išdėstyta, darytina išvada, kad nors po Lietuvos įstojimo į ES praėjo nemažai laiko, Lietuvoje dar nėra suformuluotos vieningos praktikos kaip ES valstybių narių teismų sprendimai bus praktiškai vykdomi Lietuvoje. Be to, nėra jokios praktikos kaip reikės įgyvendinti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartyje įtvirtintą reikalavimą nurodyti prašyme visus konkrečius veiksmus, kuriuos reikėtų atlikti Lietuvoje vadovaujantis ES valstybės narės teismo sprendimu.

Darytina išvada, kad Lietuvoje buvo poreikis įsivesti fizinio asmens bankroto institutą į savo teisinę sistemą, nes tose valstybėse, kuriose nėra fizinio asmens bankroto instituto, fiziniai asmenys sutelkę savo pagrindinius interesus iš esmės neturi galimybės nepasisekus verslui ar nebeišgalint grąžinti kredito dėl pasikeitusių finansinių sąlygų bankrutuoti ir grįžti į aktyvią ūkinę – komercinę veiklą, todėl veikia nelygiavertėmis sąlygomis su kitų ES valstybių narių piliečiais ir juridiniais asmenimis. Be to, kenčia skolininko kreditoriai negaudami savo reikalavimo patenkinimo arba gaudami jį mažomis dalimis per ilgą laikotarpį, kai dėl infliacijos pinigai ir kitas turtas jau būna gerokai nuvertėję.

Išanalizavus fizinio asmens nemokumo teisinio reglamentavimo tikslus ir paskirtį, bei nustatčius fizinio asmens bankroto instituto poreikį Lietuvoje, toliau darbe tikslinga trumpai aptarti fizinio asmens nemokumo teisinio reglamentavimo vystymąsi tiek pasaulyje, tiek Lietuvoje po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. kovo 11 d.

1.3. Fizinio asmens nemokumo teisinio reglamentavimo raida pasaulyje ir Lietuvoje

Analizuojant senųjų tautų teisę, akivaizdu, jog jau senovės kultūrose skolininko nemokumas buvo dažnas reiškiny²⁸. Žinoma, ieškoti bankroto instituto pėdsakų, kaip jis suprantamas dabar, yra netikslinga. Senovės kultūroje skolos užtikrinimo garantas buvo ne skolininko turtas, o pats skolininkas, todėl nemokus skolininkas buvo perduodamas kreditoriams, kurie galėjo jį paversti vergu ar tiesiog nužudyti. Taigi, skolos išieškojimas buvo asmeninė skolininko egzekucija, o ne kreditorių turtinių interesų patenkinimas. Tokias nuostatas įtvirtino

²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. balandžio mėn. 4 d. nutartis civ. byloje Nr. 3K-3-151/2012, kat. 130.3.1 (S).

²⁸ Vėlyvis, S., Mikuckienė, V. Origin of Bankruptcy Procedure in Roman Law // Vilnius: Jurisprudencija, 2009, Nr. 3(117). P. 287.

ne tik griežtas Manu teisynas, bet ir palyginti švelnus Mozės teisynas²⁹. Darytina išvada, kad senovės kultūrose skolos išieškojimas buvo grynai asmeninio privataus pobūdžio, o skolininko nemokumas nebuvo reguliuojamas viešosios valdžios³⁰, todėl esant žemam socialinio išsivystymo lygiui kalbėti apie bankroto procedūrų egzistavimą būtų pernelyg drąsu.

Fizinio asmens bankroto instituto užuomazgų aptinkama ir senovės Romos teisėje. Tačiau ankstyvoje romėnų teisės raidos periode skolos išieškojimas irgi buvo tik kreditoriaus keršto jausmo patenkinimas skolininko asmens atžvilgiu. Tik tada, kai plebėjai Romoje nusigyveno ir ypač dažnai įsiskolindavo, atsirado poreikis užkirsti kelią kreditorių savivalei ir valdžia ėmėsi riboti kreditorių savavaldžiavimą, o skolos išieškojimą nukreipė į skolininko turtą³¹. Laipsniškai, vystantis romėnų teisės įvairiems institutams, skolos ieškojimas nebebuvo tik kreditorių diskrecija, o romėnų teisėje pamažu susiformavo ir dabar gerai žinomi bankroto teisės principai, tokie kaip:

- 1) asmeninės atsakomybės pakeitimas turtine;
- 2) viešųjų varžytinių, kaip turto realizavimo formos, atsiradimas;
- 3) pereita nuo skolininko turto, kaip visumos, pardavimo prie turto realizavimo dalimis;
- 4) atsirado subjektas, kuris, davęs priesaiką nesiekti savanaudiškų tikslų, vykdavo skolininko turto varžytines;
- 5) atsirado trisdešimties dienų terminas, per kurį skolininkas turėjo padengti skolas (pretenzinė ginčų sprendimo tvarka);
- 6) susiformavo galimų kreditorių informavimo apie pradėtas skolų grąžinimo procedūras ir raginimo prisidėti prie minėto proceso institutas;
- 7) įsigaliojo draudimas nukreipti išieškojimą į skolininko namų apyvokos daiktus;
- 8) atsirado taikos sutarties instituto tarp skolininko ir jo kreditorių užuomazgų;
- 9) įtvirtintas kreditorių teisių apsaugos būdas – *actio Pauliana*³².

Šie romėnų teisėje susiformavę esminiai bankroto proceso principai, nors ir nustojo vystytis IV amžiuje po Romos imperijos žlugimo, tačiau nebuvo pamiršti. Perėmusi geriausias romėnų teisės idėjas viduramžių Italijos teisė toliau plėtojo bankroto proceso raidą. Italijoje plėtojantis komerciniams santykiams dažniausiai nemokūs tapdavo pirkliai, amatininkai ir kiti komercinių santykių dalyviai, o IX-X amžiaus viduramžių Italijos prekybinių miestų teisė, kuriai

²⁹ Kavalnė, S.; Mikuckienė, V.; Norkus, R.; Velička, R. Bankroto teisė. Pirmoji knyga // Vilnius: Justitia, 2009. P. 159.

³⁰ Vėlyvis, S., Mikuckienė, V. Origin of Bankruptcy Procedure in Roman Law // Vilnius: Jurisprudencija, 2009, Nr. 3(117). P. 288.

³¹ Gecas D. Skolininkų neišgalėjimas ir bankrotas // Kaunas: Teisės priedas, 1929. P.3.

³² Vėlyvis, S.; Mikuckienė, V. Origin of Bankruptcy Procedure in Roman Law // Vilnius: Jurisprudencija, 2009, Nr. 3(117). P. 295; Kavalnė, S.; Mikuckienė, V.; Norkus, R.; Velička, R. Bankroto teisė. Pirmoji knyga // Vilnius: Justitia, 2009. P. 166.

didžiausią įtaką ir turėjo prekybininkų ir kreditorių santykiai, laikoma šiuolaikinio bankroto proceso ištaka. Pabrėžtina, jog viduramžių Italijos teisėje sukurtas ir pats terminas „bankrotas“³³.

Tuo tarpu teisės aktais reguliuojamas bankroto institutas pastebimas tik nuo XVI a. vidurio (Anglijoje – 1543 metais Henriko VIII valdymo laikotarpiu). XVII amžiuje Vokietijos žemės patvirtino savus bankroto procedūras reglamentuojančius teisės aktus, 1807 m. rugsėjo 12 d. Prancūzijoje priimtas Komercinis kodeksas (*Code de Commerce*). Tačiau ir čia vis dar numatytos baudziamosios pobūdžio sankcijos už skolos negrąžinimą, daug diskrecijos suteikta kreditoriams, nenumatytos pakankamos kreditorių savivalę mažinančios prievolės. Be to, bankrutuoti daugelyje valstybių buvo leista tik prekybininkams, užsiimantis ūkine komercine veikla³⁴.

Vėliau bankroto procesas, kuris nuo pat atsiradimo buvo taikomas tik fiziniams asmenims, bet daugelyje valstybių užsiimantiems komercine veikla, tapo taikomas ir išvestiniams teisės subjektams – įmonėms plačiąja prasme. Tuo tarpu nemokių fizinių asmenų interesai buvo saugoti tik imperatyvaus pobūdžio normomis vykdymo/išieškojimo procese. Tik vėlesnė tarptautinė praktika parodė, kad daugėjant fizinių asmenų, besiverčiančių individualia veikla, bankams dalinant paskolas asmenims, kurie neturi objektyvios galimybės grąžinti skolą, didėjant bedarbystės lygiui, vėl iškilo poreikis apsaugoti ne tik patį asmenį nuo nuskurdimo, tačiau kaip galima teisingiau patenkinti skolininko kreditorių turtinius interesus fizinių asmenų bankroto procese.

Tačiau tokiose valstybėse, kuriose nebuvo nuoseklios ir tolygios teisinės minties raidos, fizinių asmenų bankrotas yra novatoriškas reiškinys. Ne išimtis yra ir Lietuvos Respublika. Po Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo 1992 m. rugsėjo 15 d. buvo priimtas pirmasis įmonių bankroto įstatymas (*Valstybės Žinios, 1992, I-2880*), tačiau nemokumo teisinis reglamentavimas nebuvo taikomas fiziniams asmenims. Kiti įmonių bankroto įstatymai (1997 m. birželio 17 d.³⁵ ir 2001 m. kovo 20 d.³⁶) irgi nenumatė fizinio asmens nemokumo procedūrų.

2004 m. gegužės 1 d. Lietuvai įstojus į ES ir rengiant visą komplektą įmonių bankroto įstatymo pakeitimų jau buvo rimtai diskutuojama ir dėl fizinio asmens bankroto procedūros įtvirtinimo. Dauguma ES valstybių narių Lietuvai prisijungus prie ES jau turėjo fizinių asmenų bankroto institutą arba greitai metu žadėjo jį įsivesti, tačiau Lietuva neskubėjo teisiškai reglamentuoti fizinių asmenų nemokumo procedūrų. Kai kurios valstybės papildė savo teisinę sistemą fizinių asmenų bankroto institutu ekonominės recesijos laikotarpiu ir taip buvo siekiama apsaugoti savo piliečius nuo nuskurdimo, suteikiant galimybę pradėti ūkinę - komercinę veiklą iš

³³ Kavalnė, S.; Mikuckienė, V.; Norkus, R.; Velička, R. Bankroto teisė. Pirmoji knyga // Vilnius: Justitia, 2009. P. 167.

³⁴ Ten pat, P. 167-171.

³⁵ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas // Valstybės žinios, 1997, Nr. VIII-270.

³⁶ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas // Valstybės žinios, 2001, Nr. IX-216.

naujo. Pavyzdžiui, ekonominis nuosmukis 1990 m. pradžioje ir dėl šios priežasties padidėjusi bedarbystė paskatino Suomijos įstatymų leidėjus priimti įstatymą, reguliuojantį vartotojų, patyrusių finansinių sunkumų, padėtį. Prancūzijoje įstatymas, reguliuojantis fizinių asmenų nemokumą, buvo inicijuotas po to, kai 1980 m. pabaigoje apie 200 tūkstančių Prancūzijos šeimų patyrė finansinių sunkumų³⁷. Žinoma, kartu buvo siekiama teisingai patenkinti ne tik skolininkų, bet ir kreditorių turtinius interesus.

Tuo tarpu Lietuvoje ir prasidėjusi taip vadinama ekonominė krizė nepaskubimo politikų priimti fizinių asmenų nemokumą reglamentuojančių teisės aktų. Įstatymo leidėjo nepaskatino ir tai, jog kaimyninėse valstybėse toks institutas jau buvo - Latvijoje nauja fizinių asmenų bankroto įstatymo redakcija įsigaliojo 2010 m., Lenkijoje – 2009 m., Rusijoje bankroto bylos vykdomas pagal 2002 m. spalio 26 d. priimtą federalinį įstatymą Nr. 127-ФЗ „Apie nemokumą (bankrotą)“ (iki to galiojo 1998 m. bankroto įstatymo nuostatos), kuris taikomas tiek juridiniams, tiek fiziniams asmenims³⁸.

Fiziniai asmenys taip ilgai negalėjo bankrotuoti Lietuvoje dėl kilusių diskusijų, matyt, norint suderinti du skirtingus dalykus: apsaugoti fizinį asmenį nuo socialinių ir ekonominių praradimų, bei padėti jam grįžti į visavertį gyvenimą, tačiau kartu ir maksimaliai patenkinti skolininko kreditorių reikalavimus. Žinoma, fizinių asmenų bankroto instituto įvedimas buvo aktyviai kritikuojamas tokių suinteresuotų grupių kaip bankininkai, kas manytina, labiausiai stabdė fizinių asmenų bankroto įstatymo priėmimą. Bankininkai teigė, jog įteisinus fizinių asmenų bankroto galimybę kredito įstaigos žiūrėtų į bet kurį klientą kaip į potencialiai galintį bankrotuoti, o dėl tokios rizikos bankai būtų priversti didinti palūkanas, taip pat, jog įstatymas sudarys papildomų išlaidų, o ši našta teks patikimiems klientams, nes daliai žmonių suteikdamas teisę bankrotuoti ir nebevykdyti savo įsipareigojimų, pakeltų visų fizinių asmenų skolinimosi rizikos kartelę³⁹. Manytina, kad šie bankininkų nuogaštavimai yra nepagrįsti, nes ilgametė kitų ES valstybių narių bei tokių užsienio valstybių kaip JAV, Rusija, Japonija, praktika parodė, jog fizinių asmenų bankrotas yra vienas iš efektyviausių būdų apsaugoti į ypač finansiškai nepalankią padėtį atsidūrusius sąžiningus skolininkus, išvaduoti juos iš skolų naštos ir suteikti antrą šansą.

Po ilgų diskusijų ir ekspertams atlikus taikomąjį mokslinį tiriamąjį darbą „Fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo būdų analizė“ prieita prie išvados, kad iš esmės galimi du alternatyvūs fizinių asmenų bankroto instituto teisiniai įvedimo būdai:

- 1) tobulinant galiojančių teisės aktų nuostatas (CK, CPK, ĮBĮ ir kt.);

³⁷ Bernotaitė, K. Nemokumo teisinio reguliavimo ypatumai // Vilnius: Jurisprudencija, 2005, Nr. 77(69). P. 12.

³⁸ Butkus, K., Jazbutis, R., Kelpšas, T., Laužikas, E., Velička, R.; Višinskis, V. Taikomas mokslinio tyrimo darbas: Fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo būdų analizė ... // ten pat, P. 50.

³⁹ Fizinių asmenų bankrotas - tik labai daug įsiskolinusiems // <http://www.nebankrotuok.lt/lt/naujienos/item/32-fizini%C5%B3-asmen%C5%B3-bankrotas-tik-labai-daug-%C4%AFsiskolinusiems.html>; prisijungimo laikas 2012-08-18.

2) keičiant ĮBĮ, įtraukiant į jį nuostatas dėl fizinio asmens bankroto, arba priimant atskirą fizinių asmenų bankroto įstatymą, atitinkamai nežymiai keičiant galiojančių teisės aktų nuostatas⁴⁰.

Siekiant teisinio reglamentavimo aiškumo ir vadovaujantis kitų ES valstybių narių patirtimi, Lietuvos įstatymo leidėjas pasirinko fizinio asmens nemokumo teisinį reglamentavimą įtvirtinti viename atskirame įstatyme. 2009 m. pavasarį Lietuvos Respublikos Seime buvo užregistruotas pirmasis Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo projektas Nr. XIP-450⁴¹ (toliau – Projektas Nr. XIP-450). Šis projektas sulaukė didelio visuomenės dėmesio ir nemažai kritikos. 2009 m. rugsėjo 9 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybė nutarimu Nr. 1012⁴² nusprendė siūlyti Lietuvos Respublikos Seimui atidėti aptariamo projekto svarstymą, motyvuodama norminio teisės akto koncepcijos nebuvimu. Be kita ko, šiame nutarime nurodoma, jog svarstymą taip pat reikėtų atidėti dėl nustatytų esminių trūkumų, tokių kaip aiškiai apibrėžtos įstatymo taikymo srities nebuvimas, nesant tinkamos kreditorių teisių ir teisėtų interesų apsaugos, reikiant tikslesnio bankroto administravimo klausimų reglamentavimo⁴³.

2010 m. balandžio 7 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybė nutarimu Nr. 413⁴⁴ patvirtino Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo koncepciją (toliau – Koncepcija), kuri buvo parengta vadovaujantis 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 1346/2000 „Dėl bankroto bylų“ nuostatomis. Šios Koncepcijos tikslas numatytas 2 straipsnyje – įtvirtinti numatomo parengti fizinių asmenų bankroto įstatymo pagrindines fizinio asmens bankroto teisinio reguliavimo nuostatas ir struktūrą.

Atsižvelgiant į daugelį Koncepcijos nuostatų bei į pastabas dėl pirminio projekto tobulinimo, buvo parengtas ir Lietuvos Respublikos Seime 2011 m. pavasarį užregistruotas patobulintas Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo projektas Nr. XIP-3052⁴⁵ (toliau – Projektas Nr. XIP-3052). Tačiau Projektas Nr. XIP-3052 taip pat buvo sukritikuotas, ypač dėl to, kad jame buvo įtvirtinta, jog įstatymas taikomas fiziniam asmeniui, neatsižvelgiant į jo skolinių įsipareigojimų atsiradimo laikotarpį. Tai buvo laikoma teisinio reguliavimo srityje galiojančios taisyklės *lex retro non agit* (teisės aktas neturi atgalinio veikimo galios) išimtis. Be to, dėl savo neaiškumo ir netikslumo sukritikuota viena iš svarbiausių sąvokų – fizinio asmens nemokumas. Buvo siūloma fizinio asmens nemokumą susieti su jo neįvykdytų įsipareigojimų

⁴⁰ Butkus, K., Jazbutis, R., Kelpšas, T., Laužikas, E., Velička, R.; Višinskis, V. Taikomas mokslinio tyrimo darbas: Fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo būdų analizė ... // ten pat, P. 78.

⁴¹ 2009 m. kovo 24 d. Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo projektas Nr. XIP-450 // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=339726&p_query=&p_tr2=; prisijungimo laikas 2012-08-18.

⁴² Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. rugsėjo 9 d. nutarimas Nr. 1012 „Dėl Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo projekto Nr. XIP-450“ // Valstybės žinios, 2009, Nr. 109-4600.

⁴³ Ten pat.

⁴⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. balandžio 7 d. nutarimas Nr. 413 „Dėl Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo koncepcijos patvirtinimo“ // Valstybės žinios, 2010, Nr. 44-2129.

⁴⁵ 2011 m. kovo 28 d. Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo projektas Nr. XIP-3052 // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=395279&p_query=&p_tr2=; prisijungimo laikas 2012-08-18.

suma ir neatsiskaitymo laikotarpiu, taip pat jo turimų skolinių įsipareigojimų dydį su jam priklausančiu turtu⁴⁶. Iš Projekto Nr. XIP-3052 nuostatų taip pat buvo neaišku ar būsimo įstatymo nuostatomis galėtų pasinaudoti visi fiziniai asmenys ar tik sąžiningi.

Nepaisant griežtos kritikos 2012 m. balandžio 17 d. tuometinis Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto pirmininkas Stasys Šedbaras pateikė Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo projektą Nr. XIP-3052(2)⁴⁷, kuris esmingai nesikeitė nuo savo pirmtako. Šis projektas beveik po mėnesio priimtas Lietuvos Respublikos Seimo posėdyje, už balsavo 95 Seimo nariai, prieš – 1, susilaikė 3 parlamentarai, o Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymas (*Valstybės Žinios, 2012, Nr. 57-2823*) įsigalios 2013 m. kovo 1 d.

Apibendrintai galima pasakyti, jog su fizinio asmens nemokumo problemomis ir kelių kreditorių reikalavimų tenkinimu iš skolininko turto, buvo susidurta jau nuo pat tada, kai asmenys pradėjo disponuoti turtu, pinigais. Senovės kultūrose skolos neišgalintis padengti skolininkas buvo atiduodamas kreditoriams arba tiesiog nužudomas, taip patenkinant kreditorių keršto jausmą. Gerėjant gyvenimo sąlygoms, socialiniam lygiui, plėtojantis pačiai teisei minčiai, kreditorių pretenzijos buvo nukreipiamos ne į patį skolininko asmenį, o į jo turtą. Tačiau vystantis civiliniams santykiams bankroto institutas tapo ypač reikšmingas juridinio asmens nemokumo problemoms spręsti, o nemokaus fizinio asmens apsauga buvo įtvirtina griežtai sureglamentuotame išieškojimo procese, tačiau nesuteikiant jiems galimybės bankrotuoti. Į fizinius asmenis vėl buvo atsigręžta tik valstybėms stengiantis suvienodinti konkurencijos sąlygas juridiniais asmenims ir verslininkams – fiziniams asmenims ir padėti savo piliečiams išvengti skurdo ekonominės recesijos metu. Tačiau valstybėse neturinčioms ilgametės teisinės raidos, tame tarpe ir Lietuvoje, apie fizinio asmens bankroto institutą pradėta galvoti tik XXI amžiuje, kai fizinių asmenų įsiskolinimo mastai tapo ypač dideli. Be to, buvo siekiama ir užtikrinti ir ūkine – komercine veikla besiverčiančių fiziniu asmenų lygiateisiškumą bei nediskriminavimą tiek juridinių asmenų, tiek kitų ES valstybių narių piliečių, atžvilgiu.

Trumpai aptarus fizinio asmens nemokumo teisinio reglamentavimo raidą pasaulyje ir Lietuvoje nuo nepriklausomybės atkūrimo iki Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymas priėmimo, toliau darbe bus analizuojami Lietuvoje pasirinkto fizinio asmens nemokumo teisinio reglamentavimo modelio procesiniai ir materialiniai aspektai palyginant juos su užsienio valstybių šio instituto teisiniu reglamentavimu.

⁴⁶ Lietuvos Respublikos Seimo Biudžeto ir finansų komiteto išvada dėl Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo projektas Nr. XIP-3052 // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=409615&p_query=&p_tr2=2; prisijungimo laikas 2012-08-18.

⁴⁷ 2012 m. balandžio 17 d. Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo projektas Nr. XIP-3052(2) // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=422389&p_query=&p_tr2=2; prisijungimo laikas 2012-08-18.

2. FIZINIO ASMENS BANKROTO INSTITUTO LIETUVOJE MATERIALINIAI ASPEKTAI

Kaip jau darbo įvadinėje dalyje minėta, Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymas (*Valstybės Žinios, 2012, Nr. 57-2823*) (toliau – Įstatymas) įsigalios 2013 m. kovo 1 d. Kadangi Įstatymas dar nėra įsigaliojęs ir nėra jokios teismų praktikos nagrinėjant fizinių asmenų bankroto bylas, toliau darbe bus kritiškai analizuojamas fizinio asmens bankroto teisinis reguliavimas įtvirtintas minėtame Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatyme, palyginama su užsienio šalių praktika, formuluojamos išvados bei pasiūlymai. Atkreiptinas dėmesys, jog kadangi fizinio asmens nemokumo teisinis reglamentavimas Lietuvoje nėra nusistovėjęs, darbe nebus detaliai analizuojamos konkrečios Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo normos, tačiau bus aptariamas bendras Lietuvoje pasirinktas fizinio asmens nemokumo teisinio reglamentavimo modelis. Be to, atsižvelgiant į magistrinio tiriamojo darbo apimtį, darbe analizuojamos tik pagrindinės ir problematiškiausios Lietuvoje pasirinkto modelio nuostatos.

Kadangi siekiant įvesti fizinių asmenų bankroto teisinį reguliavimą Lietuvoje buvo išanalizuota ir atsižvelgta į užsienio valstybių praktiką šiuo klausimu, tikslinga darbe aptarti kelių valstybių patirtį. Autorė savo darbe pasirinko Lietuvos fizinio asmens bankroto institutą lyginti su Jungtinių Amerikos Valstijų (toliau – JAV), Latvijos ir Vokietijos fizinių asmenų bankroto teisiniais institutais. JAV ir Vokietija buvo pasirinktos kaip fizinių asmenų nemokumo problemų reguliavimo pavyzdžiai dėl teisinės sistemos stabilumo bei įstatymų veikimo laiko. Taigi, šių valstybių ilgametė nemokumo procedūrų reglamentavimo patirtis buvo vienas svarbiausių pasirinkimo kriterijų. Latvija buvo pasirinkta kaip Lietuvos kaimyninė valstybė, veikiama panašių ekonominių, socialinių bei politinių veiksnių, todėl Latvijos fizinių asmenų nemokumo reglamentavimo patirtis yra ypač naudinga Lietuvai dar tik neseniai įsivedusiai fizinių asmenų bankroto teisinį institutą.

2.1. Subjektai, kuriems taikomos fizinių asmenų bankroto procedūros

Fizinio asmens bankroto instituto Lietuvoje analizė pradedama nuo Įstatymo taikymo apimties, t.y. nuo subjektų, kuriems gali būti iškelta fizinio asmens bankroto byla. Nors šiuolaikinėje teisėje pripažįstama, jog teisių suteikimas diferencijuojant asmenis į fizinius ir juridinius, vartotojus ir komersantus, esmingai pažeidžia tarptautiniu mastu pripažintus bendruosius teisės principus – lygiateisiškumo ir draudimo diskriminuoti, tačiau skirtingose valstybėse fizinio asmens bankroto procedūros taikymas gali būti priklausomas nuo fizinio

asmens įsiskolinimo pobūdžio. Taigi, pirmiausia labai svarbu nustatyti, kokiems subjektams bus skirtos fizinio asmens bankroto procedūros.

Analizuojant užsienio valstybių fizinio asmens nemokumą reglamentuojančius teisės aktus darytina išvada, jog siekiant išvengti jau minėtų pamatinių teisės principų - lygiateisiškumo ir draudimo diskriminuoti - pažeidimo, fizinio asmens bankrotas daugumoje valstybių taikomas visiems fiziniams asmenims nepaisant įsiskolinimo prigimties. T.y. tiek ūkinės – komercinės veiklos subjektams (pavyzdžiui, ūkininkams, besiverčiantiems individualia veikla, laisvųjų profesijų atstovams ir kt.), tiek fiziniams asmenims, kurie dalyvauja civilinėje apyvartoje tik kaip vartotojai. Pavyzdžiui, 1999 m. sausio 1 d įsigaliojęs Vokietijos Nemokumo Statutas⁴⁸, kuris pakeitė ankstesnius įstatymus ir nustatė vieningą nemokumo bylų procedūrą visoje Vokietijoje, taikomas juridiniams asmenims, individualioms įmonėms, fiziniams asmenims, užsiimantiems savarankiška ekonomine veikla bei vartotojams⁴⁹. Vis dėlto skirtingos fizinio asmens bankroto procedūros gali būti taikomos atsižvelgiant į įsiskolinimo prigimtį, pavyzdžiui, Vokietijoje vartotojams taikomos supaprastintos bankroto procedūros⁵⁰.

Nepaisant materialinių ir procesinių fizinio asmens nemokumo procedūrų skirtumų, visose valstybėse fizinio asmens bankrotas taikomas tik sąžiningiems fiziniams asmenims ir ypač griežtai žiūrima, jog nesąžiningi skolininkai negalėtų piktnaudžiauti procesu. Pavyzdžiui, svarbiausias JAV teisės aktas reglamentuojantis tiek juridinių, tiek fizinių asmenų bankrotą, taip vadinamas Bankroto kodeksas⁵¹, buvo ne kartą keistas nuo 1801 m., bet svarbiausias pakeitimas padarytas 2005 m. priimant Bankroto piktnaudžiavimo prevencijos ir vartotojų apsaugos įstatymą⁵² siekiant iki minimumo apriboti nesąžiningų skolininkų piktnaudžiavimą bankroto procesu. Taigi, net tose valstybėse, kuriose fizinio asmens nemokumo teisinis reglamentavimas turi galias tradicijas, įstatymo leidėjai vis dar tobulina teisinį reglamentavimą siekiant išvengti nesąžiningų skolininkų piktnaudžiavimo.

Kaip jau buvo darbe ne kartą akcentuojama, Lietuvoje siekiant spręsti fizinio asmens nemokumo problemas, buvo priimtas Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymas (*Valstybės Žinios, 2012, Nr. 57-2823*). Iš šio Įstatymo paskirties matyti, jog įsigaliojus Įstatymui, jis bus taikomas sąžiningiems tiek verslu užsiimantiems fiziniams asmenims, pavyzdžiui,

⁴⁸ German Insolvency statute of 1 January 1999 // <http://www.iuscomp.org/gla/statutes/InsO.pdf>; prisijungimo laikas 2012-09-10.

⁴⁹ Introduction to German Insolvency Law // http://www.justiz.nrw.de/WebPortal_en/projects/ieei/documents/public_papers/german_insolvency.pdf; prisijungimo laikas 2012-09-10; Norkus R.; Višinskis V.; Driukas A., Kavalnė S., Velička R., Kelpšas T., Kazlauskas D. Č. Taikomas mokslinis tyrimas: Optimalaus individualia veikla užsiimančių fizinių asmenų, ūkininkų, kitų fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo modelio nustatymas ... // ten pat, P. 9.

⁵⁰ Norkus R.; Višinskis V.; Driukas A., Kavalnė S., Velička R., Kelpšas T., Kazlauskas D. Č. Taikomas mokslinis tyrimas: Optimalaus individualia veikla užsiimančių fizinių asmenų, ūkininkų, kitų fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo modelio nustatymas ... // ten pat, P. 8.

⁵¹ Title 11 of the United States Code. // http://uscode.house.gov/download/pls/Title_11.txt; prisijungimo laikas 2012-08-19.

⁵² Bankruptcy Abuse Prevention and Consumer Protection Act of 20 April 2005 (BAPCPA). <http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/PLAW-109publ8/html/PLAW-109publ8.htm>; prisijungimo laikas 2012-11-27.

turintiems individualios veiklos pažymėjimą, tiek ūkininkams, tiek asmenims, turintiems finansinių įsipareigojimų, pavyzdžiui, paėmusiems būsto kreditą. Kartu su Įstatymu buvo priimtas ir Lietuvos Respublikos ūkininko ūkio įstatymo 5 straipsnio pakeitimo įstatymas⁵³, kuriuo bankroto procedūros pritaikytos ir ūkininkams, kaip ekonominės veiklos požiūriu ypatingai fizinių asmenų grupei numatant, jog ūkininko bankroto metu ūkininko ir jo partnerių turto valdymą ir naudojimą nustato ne Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (toliau – CK), o Fizinių asmenų bankroto įstatymas. Taigi, Lietuvoje pasirinktas fizinio asmens nemokumo teisinio reglamentavimo modelis bus skirtas visiems sąžiningiems fiziniams asmenims nepaisant įsiskolinimo prigimties.

Įstatymas taikomas fiziniams asmenims, kurių pagrindinė interesų vieta yra Lietuvos Respublikoje. Pirminiuose Fizinio asmens bankroto įstatymo projektuose (Projektas Nr. XIP-450 ir Projektas Nr. XIP-3052) buvo numatyta, jog įstatymas būtų taikomas nuolat gyvenantiems Lietuvos Respublikoje fiziniams asmenims. Įtvirtinant, jog fizinio asmens bankroto procesu gali pasinaudoti tik nuolatiniai Lietuvos Respublikos gyventojai, teisinis reglamentavimas nesuteiktų galimybės bankrutuoti užsienio piliečiams, kurie nors ir nuolat negyvena Lietuvoje, tačiau pagrindinį turtą ir pajamas yra sukoncentravę Lietuvoje, bei Lietuvos Respublikos piliečiams, kurie nors ir nebegyvena Lietuvoje, tačiau išlaikiusiems glaudžius asmeninius, socialinius ir ekonominius ryšius su Lietuva. Šis pakeitimas galimai parengtas atsižvelgiant į tai, kad bankroto proceso organizavimas siejamas su turto pardavimu, skolininko pajamų valdymu, siekiant patenkinti kreditorių reikalavimus, bei į tai, kad bankroto procedūros trunka ne vienerius metus, todėl bankroto byla turi būti nagrinėjama tos valstybės teisme, kurioje yra pagrindiniai fizinio asmens turtiniai interesai. Taigi, pakeitimas išplečia fizinių asmenų, kurie galės bankrutuoti Lietuvoje, ratą ir vertinamas kaip tinkamas.

Pažymėtina, jog pagal 2010 m. liepos 26 d. Latvijoje priimtą naują Nemokumo įstatymo redakciją⁵⁴ fiziniai asmenys norėdami bankrutuoti Latvijoje turi mažiausiai šešis mėnesius būti laikomi mokesčių mokėtojais pagal Latvijos įstatymus ir turėti finansinių sunkumų. Tačiau Lietuvoje pasirinkta fizinio asmens nemokumo teisinio reglamentavimo apimtis tinkamesnė siekiant išvengti skolininko piktnaudžiavimo ir taip vadinamo *forum - shopping*⁵⁵, kai asmuo, kuris imasi iniciatyvos kelti teisme bankroto bylą, gali susigundyti pasirinkti teismą tik pagal ten taikomą teisę, tačiau neturint jokio esmingo ryšio su valstybe, kurios teismas nagrinės bylą.

Lietuvoje pasirinktas fizinio asmens nemokumo reglamentavimo modelis bus taikomas fiziniam asmeniui, neatsižvelgiant į jo skolinių įsipareigojimų atsiradimo laikotarpį, t.y. fizinio

⁵³ 2012 m. gegužės 10 d. Lietuvos Respublikos ūkininko ūkio 5 straipsnio pakeitimo įstatymas Nr. XI-2004 // Valstybės žinios, 2012-05-19, Nr. 57-2827.

⁵⁴ Latvian Insolvency Law of 14 October 2010 Article 127 (1) // http://www.vvc.gov.lv/export/sites/default/docs/LRTA/Likumi/Insolvency_Law.doc; prisijungimo laikas 2012-08-20.

⁵⁵ Bryan A. Garner, editor in chief. Black's Law dictionary, 9 ed. St. Paul (Minn.) // West : Thomson Reuters business, 2009.

asmens nemokumas turėtų būti nustatomas, įvertinant visus jo skolinius įsipareigojimus, įskaitant ir tuos, kurie buvo prisiimti iki įstatymo įsigaliojimo. Įstatymo projekto aiškinamajame rašte teigiama, kad „Projektu nustatomas reguliavimas nepablogintų teisinės padėties nei fiziniams asmenims, nei kreditoriams, nes fizinio asmens nemokumo teisinio reglamentavimo nebuvimas neatitinka nei paties nemokaus fizinio asmens, nei jo kreditorių interesų: skolininkas dažniausiai gali atsiskaityti tik su tam tikrais kreditoriais, o gautos lėšos gali būti nepaskirstomos proporcingai visiems kreditoriams, be to, dažnai nemokus fizinis asmuo nesuinteresuotas turėti legalų pajamų šaltinį, tuomet net ir maža dalis kreditorių reikalavimų negali būti tenkinama.“⁵⁶. Tačiau ši nuostata susilaukė daugiausiai kritikos. Buvo išsakyta nuomonė, jog Įstatymas jau dabar gali būti vertinamas kaip Seimo veiksmų pavyzdys, kuriais nerodoma tinkama pagarba tokiems svarbiems teisinės valstybės principams kaip teisėti lūkesčiai ir teisinis saugumas⁵⁷. Vilniaus universiteto Teisės fakulteto profesorius dr. Vytautas Mizaras, teigė, jog įstatymų leidėjas galėjo numatyti bent jau šio įstatymo ribotą galiojimą atgal, pavyzdžiui, jo taikymą ne anksčiau kaip prieš trejus ar ketverius metus iki įstatymo įsigaliojimo atsiradusių prievolių atžvilgiu, nes apytikriai tiek metų buvo diskutuojama, o tai savo ruožtu suteikė rinkos dalyviams galimybę žinoti, kad toks įstatymas gali būti priimtas ir atsirasti jame numatyti padariniai, turėsiantys reikšmės jų padėčiai⁵⁸. Lietuvos Banko atstovai taip pat išreiškė nepritarimą Fizinių asmenų bankroto įstatymo galiojimui tiems skolininkams įsipareigojimas, kurie atsirado iki šio įstatymo įsigaliojimo⁵⁹.

Nepaisant griežtos kritikos, manytina, jog įstatymo leidėjo pasirinkimas yra tinkamas. Atsižvelgiant į kitų ES valstybių narių bei užsienio valstybių praktiką, vadovaujantis lygiateisiškumo principu, turi būti suteikta galimybė gauti skolų amnestiją visiems asmenims lygiomis sąlygomis, o ne tik tiems, kurių įsiskolinimas susidarė po Įstatymo įsigaliojimo. Be to, kaip jau buvo darbe minėta, Lietuvos piliečiai po įstojimo į ES turėjo galimybę bankrutuoti bet kurioje ES valstybėje narėje, kurioje įvestas fizinio asmens bankroto institutas, todėl kreditoriai turėjo įvertinti ir šią rizikos galimybę. Negalima atmesti ir to, jog kreditoriai, ypač kredito įstaigos, dėl neatsakingo ir rizikingo skolinimo patys esmingai prisidėjo prie skolininkų finansinės padėties pablogėjimo, todėl turi prisiimti savo kaltės dalį.

Apibendrintai galima teigti, jog subjektų ratas, kuriems Lietuvoje pasirinkto fizinio asmens modelis galės būti taikomas, tikslingai apribotas tik sąžiningais tiek verslu užsiimančiais fiziniiais asmenimis, tiek vartotojais, kurių pagrindinių interesų vieta yra Lietuvos Respublikoje.

⁵⁶ 2011 m. kovo 28 d. Aiškinamasis raštas Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo projektui Nr. XIP-3052. P. 2 // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=395281&p_query=&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2012-09-12.

⁵⁷ Bankroto pinklės // <http://iq.lt/iq-zurnalas/bankroto-pinkles-2/?psl=1>; prisijungimo laikas: 2012-09-12;

⁵⁸ Ten pat.

⁵⁹ Lietuvos banko 2009 m. birželio 3 d. išvada „Dėl Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo projekto Nr. XIP-450“ // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=345469; prisijungimo laikas: 2012-09-12;

Be to, teisinis reglamentavimas bus taikomas neatsižvelgiant į fizinio asmens skolinių įsipareigojimų atsiradimo laikotarpį, todėl galimybė gauti skolų amnestiją bus suteikta visiems praskolinusiems asmenims, taip užtikrinant skolininkų lygiateisiškumą ir nediskriminavimą.

2.2. Fizinį asmenų nemokumo sąvoka ir pagrindai bankroto bylai iškelti

Fiziniam asmeniui bankroto byla gali būti keliama tik tada, kai tampa akivaizdu, jog jis neišgali padengti savo turimų finansinių įsipareigojimų net maksimaliai apribojus savo išlaidas. Nemokių fizinių asmenų gaunamos pajamos iš karto atiduodamos kreditorių reikalavimams tenkinti, tačiau dėl nuolat augančių palūkanų ir delspinigių įsiskolinimas ne retais atvejais tik didėja. Šiuo atveju įstatymo leidėjams tenka ypač sunki užduotis: fizinio asmens nemokumą reglamentuojančiuose teisės aktuose numatyti minimalią skolos ribą siekiant išvengti piktnaudžiavimo bankroto procedūromis, bei fiziniam asmeniui nepagrįstai nesuvaržyti galimybės būti atleistam nuo likusių nepatenkintų kreditorių reikalavimų. Šis įstatymo leidėjo uždavinys tampa dar sudėtingesnis atsižvelgus į tai, jog kas vienam fiziniam asmeniui yra santykinai mažas įsiskolinimo dydis, kitam asmeniui šį įsiskolinimą gali tekti dengti visą gyvenimą.

Analizuojant užsienio šalių praktiką nustatyta, kad fiziniam asmeniui nemokumo byla gali būti iškelta tik tuo atveju, jei kreditorinio reikalavimo suma yra didesnė, nei įstatyme nustatyta minimali ribinė skolos suma. Pavyzdžiui, Airijos bankroto įstatyme nurodyta, kad teismas patenkina kreditoriaus prašymą dėl bankroto bylos iškėlimo, jei kreditorius įrodo, kad jam priklauso gauti iš skolininko 2 000 (6905,60 Lt - autorės past.) ar daugiau eurų, dviejų ar daugiau tarpusavyje nesusijusių kreditorių reikalavimas turi sudaryti ne mažiau 1 500 (5179,20 Lt - autorės past.) eurų⁶⁰, o Latvijos Nemokumo įstatymo 129 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad pagrindas iškelti bankroto bylą yra, kai: 1) asmuo negali padengti savo skolinių įsipareigojimų, kurių vykdymo terminai suėję ir skolos įsipareigojimai viršija 5000 Latų (apie 24 769 Lt – autorės past.), arba 2) iš objektyvių aplinkybių yra akivaizdu, jog asmuo negalės padengti savo skolinių įsipareigojimų, kurių vykdymo terminas sueis per vienerius metus, ir skoliniai įsipareigojimai viršija 10 000 Latų (apie 49 538 Lt – autorės past.).

Tuo tarpu Vokietijoje fizinio asmens nemokumas apibrėžiamas kaip negalėjimas padengti skolų suėjus mokėjimo terminui, be to, nemokumas preziumuojamas, kai asmuo sustabdo savo mokėjimus. Šios aplinkybės kartu yra ir pareiškimo teismui dėl nemokumo bylos

⁶⁰ Butkus, K., Jazbutis, R., Kelpšas, T., Laužikas, E., Velička, R.; Višinskis, V. Taikomasis mokslinis tyrimo darbas: Fizinį asmenų nemokumo problemų sprendimo būdų analizė ... // ten pat, P. 48.

iškėlimo pagrindai⁶¹. Taigi, Vokietijoje pasirinktas modelis nesieja fizinio asmens nemokumo su koku nors specialiu įsiskolinimo dydžiu.

Akivaizdu, jog bankroto procedūra fiziniam asmeniui neturėtų būti keliama dėl įsiskolinimo, kurį vis dėlto laikantis finansinės drausmės galima išmokėti per sąlyginai trumpą laikotarpį, tačiau, kaip jau buvo minėta, minimali ribinė skolos suma taip pat neturi nepagrįstai varžyti fiziniams asmenims pasinaudoti galimybe išbristi iš skolų naštos. Mokslinėje literatūroje išsakoma nuomonė, jog būtų netikslinga vykdyti bankroto procedūras, naudoti teismų darbą, jei kreditorinio reikalavimo suma būtų mažesnė ar tapati teismo ar (ir) administravimo išlaidoms, reikalingoms bankroto bylai išnagrinėti⁶².

Lietuvoje pasirinktame modelyje taip pat nustatyta minimali skolos riba. Įstatyme įtvirtinta fizinio asmens nemokumo sąvoka (kartu ir bankroto bylos inicijavimo pagrindas), apibrėžiama, kaip fizinio asmens būklė, kai jis negali įvykdyti skolinių įsipareigojimų, kurių mokėjimo terminai suėję ir kurių suma viršija 25 Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintas MMA. Pritaikius gramatinį ir loginį teisės aiškinimo metodus, akivaizdu, kad fizinio asmens nemokumo apibrėžime numatytos dvi būtinos sąlygos, kurioms esant laikoma, jog fizinis asmuo tapo nemokus:

- 1) kai fizinis asmuo negali vykdyti skolinių įsipareigojimų, kurių mokėjimo terminai suėję;
- 2) kai skolinių įsipareigojimų suma viršija 25 MMA (šiuo metu - 21 250 Lt).

Manytina, kad ši minimali skolinė riba yra tinkama išvengti nepagrįstų pareiškimų dėl fizinio asmens bankroto iškėlimo, bei pernelyg neapsunkinti galimybės kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo. Visų pirma, mažesnę sumą galima padengti laikantis finansinės drausmės ir tikslingai panaudojant gaunamas įplaukas (darbo užmokestį ar socialines pašalpas – autorės past.). Antra, jei fizinis asmuo negauna pajamų ar gauna tik minimalias, 25 MMA dydžio suma nevykdant jokių turimų finansinių įsipareigojimų gali susidaryti per sąlyginai trumpą laikotarpį ir tada asmuo galės inicijuoti bankroto bylą. Be to, panašią minimalią sumą pasirinko ir Latvija, kurią, kaip minėta, veikia panašūs politiniai, socialiniai ir ekonominiai veiksniai. Taigi, atsižvelgiant į tai, jog fizinio asmens bankroto procedūra trunka ilgai, kainuoja brangiai, be to, asmuo išviešindamas sunkią savo finansinę padėtį rizikuoja susidurti su sunkumais gaunant kreditą (paskolą) ar net pasirašydamas ilgalaikes sutartis vėlesnėje savo veikloje, bei į

⁶¹ Introduction to German Insolvency Law // http://www.justiz.nrw.de/WebPortal_en/projects/ieei/documents/public_papers/german_insolvency.pdf; prisijungimo laikas 2012-09-10; Butkus, K., Jazbutis, R., Kelpšas, T., Laužikas, E., Velička, R.; Višinskis, V. Taikomas mokslinis tyrimo darbas: Fizinį asmenų nemokumo problemų sprendimo būdų analizė ...// ten pat, P. 38.

⁶² Laužikas, E.; Višinskis, V. Fizinį asmenų nemokumo problemos ir galimi jų sprendimo būdai // Vilnius: Teisė, 2006, Nr. 59. P. 54.

tai, kad buvo atsižvelgta į panašaus ekonominio išsivystymo lygio kaimyninės šalies praktiką (Latvijos – autorės past.), 25 MMA dydžio ribinės skolos nustatymas vertinamas teigiamai.

Pažymėtina, kad pagal Vokietijos nemokumo įstatymą, fiziniam asmeniui nemokumo byla gali būti iškelta ne tik jam negalint padengti skolų suėjus mokėjimo terminui nepriklausomai nuo įsiskolinimų dydžio, bet ir dėl gresiančio nemokumo. „Tokia Vokietijos įstatymo nuostata sudaro visiems šios šalies fiziniams asmenims vienodas sąlygas pasinaudoti Nemokumo įstatymo suteiktomis galimybėmis, be to, vienodas sąlygas skolininkui pasinaudoti atleidimo nuo likusių skolų sumokėjimo institutu.“⁶³. Panaši nuostata, kaip jau buvo darbe minėta, įtvirtinta ir Latvijos Nemokumo įstatyme. Kadangi Lietuvoje pasirinkto modelio pagrindinė paskirtis yra ne tik sudaryti sąlygas atkurti sąžiningo fizinio asmens mokumą, bet ir užtikrinti kreditorių reikalavimų tenkinimą⁶⁴, būtų tikslinga, kaip vieną iš fizinio asmens bankroto bylos inicijavimo pagrindų, įtvirtinti ir gresiantį nemokumą. Kol fizinis asmuo dar nėra nemokus, padidėja tikimybė, kad fizinio asmens skolos bus padengtos ar bent kreditorių reikalavimai bus patenkinti didesne dalimi. Visgi siekiant išvengti piktnaudžiavimo derėtų Įstatyme nustatyti ir tam tikrus saugiklius, pavyzdžiui, jog bankroto bylą gresiančio nemokumo atveju galėtų inicijuoti tik fizinis asmuo pateikęs teismui pagrįstus įrodymus, kodėl artimiausiu metu (pavyzdžiui, per metus) nebegalės vykdyti savo finansinių įsipareigojimų ir įrodymus, jog bandė taikiu būdu, derybomis su kreditoriais, išspręsti klausimus dėl skolų išdėstymo ar mokėjimo terminų atidėjimo. Be to, įvedant gresiančio nemokumo sąvoką į Lietuvoje pasirinkto fizinio asmens nemokumo teisinio reglamentavimo modelį, tikslinga būtų nustatyti ir minimalią skolinę ribą, dėl kurios gresia nemokumas. Ši riba turėtų būti didesnė už jau suėjusių terminų įsiskolinimo minimalią ribą, taip siekiant išvengti fizinio asmens piktnaudžiavimo ir nepagrįstų pareiškimų iškelti fizinio asmens bankroto bylą, kai fizinis asmuo laikydamas finansinės drausmės dar turi galimybę įsiskolinimą padengti. Atsižvelgiant į jau aptartą Latvijos nemokumo įstatymo nuostata, siūloma Lietuvos fizinio asmens nemokumo modelyje įtvirtinti taip pat dvigubai didesnę minimalią būsimo įsiskolinimo ribą, t.y. 50 MMA.

Apibendrintai galima teigti, kad Lietuvos fizinio asmens nemokumo teisinio reglamentavimo modelyje įtvirtinta minimali įsiskolinimo riba tinkama siekiant užkirsti kelią nepagrįstiems pareiškimams dėl bankroto bylos iškėlimo ir kartu nevaržanti galimybių į skolas įklampusiam asmeniui gauti skolų amnestiją. Tačiau rekomenduotina pakartotinai apsvarstyti, ar gresiančio nemokumo atveju taip pat nereikėtų suteikti teisės inicijuoti fizinio asmens

⁶³ Norkus R.; Višinskis V.; Driukas A., Kavalnė S., Velička R., Kelpšas T., Kazlauskas D. Č. Taikomas mokslinis tyrimas: Optimalaus individualia veikla užsiimančių fizinių asmenų, ūkininkų, kitų fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo modelio nustatymas ... // ten pat, P. 42.

⁶⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. balandžio 7 d. nutarimo Nr. 413 „Dėl Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo koncepcijos patvirtinimo“ 9 punktą // Valstybės žinios, 2010, Nr. 44-2129.

nemokumo bylos iškėlimo. Siekiant išvengti piktnaudžiavimo derėtų Įstatyme nustatyti ir tam tikrus saugiklius, pavyzdžiui, jog bankroto bylą gresiančio nemokumo atveju galėtų inicijuoti tik fizinis asmuo pateikęs teismui pagrįstus įrodymus, kodėl artimiausiu metu (pavyzdžiui, per metus) nebegalės vykdyti savo finansinių įsipareigojimų, kurių minimalus dydis sudaro ne mažiau 50 MMA. Be to, tokiu atveju fizinis asmuo turėtų pateikti ir įrodymus, jog bandė taikiu būdu, derybomis su kreditoriais, išspręsti klausimus dėl skolų išdėstymo ar mokėjimo terminų atidėjimo.

2.3. Fizinio asmens bankroto proceso dalyvių teisės ir pareigos

Analizuojant užsienio valstybių ir Lietuvos fizinio asmens nemokumo teisinio reglamentavimo modelius matyti, jog fizinio asmens bankroto procedūrose dalyvauja įvairūs subjektai. Šie asmenys mokslinėje literatūroje vadinami bankroto proceso dalyviais nepriklausomai nuo jų suinteresuotumo bankroto bylos baigtimi⁶⁵. Nors bankroto proceso dalyvių gali būti įvairių (pavyzdžiui, ekspertai, vertėjai ir kt.), tačiau pagrindiniai dalyviai yra fizinis asmuo, kreditoriai, bankroto administratorius bei, žinoma, bylą nagrinėjantis teismas. Šiems dalyviams Lietuvoje pasirinktame fizinio asmens nemokumo teisinio reglamentavimo modelyje nustatyta eilė teisių ir pareigų, kurios turi užtikrinti jų interesų įgyvendinimą. Analizuojant fizinio asmens bankroto instituto Lietuvoje materialinius aspektus, tikslinga aptarti ir aukščiau minėtų bankroto proceso dalyvių teises ir pareigas bankroto procese. Tačiau, kaip jau buvo darbo įvadinėje dalyje minėta, darbe bus kritiškai įvertintos tik pagrindinės ir problematiškiausios Įstatymo nuostatos, todėl detalios kiekvieno dalyvio teisės ir pareigos darbe nėra aptariamoms.

Pradedant analizuoti bankroto proceso dalyvių teises ir pareigas, verta pažymėti, kad Lietuvoje pasirinkto fizinio asmens nemokumo teisinio reglamentavimo modelio paskirtis pirmiausia sudaryti sąlygas atkurti fizinio asmens mokumą. Šiam tikslui pasiekti skolininkas įgyja tam tikrų privilegijų, kurių iki iškeliant bankroto bylą jis neturėjo, suteikiančių galimybę fiziniam asmeniui atkurti savo mokumą. Pagrindinės akcentuojamos mokumo atkūrimo nuostatos yra šios:

1) nuo teismo nutarties iškelti fizinio asmens bankroto bylą įsiteisėjimo dienos laikoma, kad visi fizinio asmens skolų mokėjimo terminai yra pasibaigę;

2) įsiteisėjus teismo nutarčiai iškelti fizinio asmens bankroto bylą, nutraukiamas netesybų ir palūkanų už visas fizinio asmens prievoles, tarp jų už su darbo santykiais susijusių išmokų pavėluotą mokėjimą, skaičiavimas;

⁶⁵ Kavalnė, S.; Mikuckienė, V.; Norkus, R.; Velička, R. Bankroto teisė. Pirmoji knyga // Vilnius: Justitia, 2009, P. 204.

3) nuo pareiškimo iškelti fizinio asmens bankroto bylą padavimo dienos sustabdomas fizinio asmens turto realizavimas ir (ar) išieškojimas, įskaitant išieškojimą ne ginčo tvarka;

4) draudžiama parduoti net ir įkeistą vienintelį gyvenamąjį būstą, anksčiau negu po 6 mėnesių nuo Plano ar nuo pakeisto Plano patvirtinimo, kai kartu su fiziniu asmeniu gyvena jo nepilnamečiai vaikai (įvaikiai) ir (ar) jo globojami (rūpinami) asmenys. Per šį laikotarpį fizinis asmuo turi susirasti kitą gyvenamąjį būstą;

5) baigus fizinio asmens bankroto procedūrą, likę nepatenkinti kreditorių reikalavimai (tarp jų įkeitimu ir (arba) hipoteka užtikrintų kreditorių reikalavimai) nurašomi, išskyrus reikalavimus dėl žalos atlyginimo dėl mirties, suluošinimo ar kitokio kūno sužalojimo, ir piniginių lėšų vaikui (įvaikiui) išlaikyti (alimentų) bei reikalavimus, kurie kyla iš fizinio asmens pareigos sumokėti valstybei baudas, paskirtas už fizinio asmens padarytus administracinius teisės pažeidimus arba nusikalstamas veikas. Šie reikalavimai gali būti išieškomi teisės aktų nustatyta tvarka.

Pažymėtina, jog kitose užsienio valstybėse taip pat nenurašomi aukščiau minėto pobūdžio įsiskolinimai. Pavyzdžiui, Latvijoje negali būti nurašomos administracinės ir kitos baudos, deliktu padarytos žalos atlyginimas, beprocentinės paskolos, kurios buvo suteiktos nemokumo procedūrų kaštams padengti⁶⁶. Bet koku atveju skolininkas turi gražinti tik pagrindinę skolą, o visos netesybos pagal sutartinius įsipareigojimus, yra nurašomos, tačiau fizinis asmuo turi sumokėti nesumokėtų palūkanų sumą, skaičiuojant nuo jo paskelbimo nemokiu dienos, tačiau ne didesnę nei 6 % metinių palūkanų⁶⁷. Japonijoje taip pat nenurašomi įsiskolinimai dėl mirties ir kitokio kūno sužalojimo bei su išlaikymu susiję reikalavimai⁶⁸.

Tačiau vadovaujantis Lietuvoje pasirinktu fizinio asmens nemokumo teisinio reglamentavimo modeliu fizinis asmuo gali būti atleistas nuo likusių po bankroto proceso nepatenkintų reikalavimų tik tada, jei jis laikėsi Įstatyme nustatytų pareigų bei buvo sąžiningas tiek iki bankroto bylos iškėlimo, tiek bankroto procedūrų metu. Taigi, fizinis asmuo yra įpareigotas per visą bankroto procedūrą atsakingai vykdyti visas jam nustatytas pareigas.

Neapibrėžta ir daug diskrecijos vertinant jos turinį paliekanti fizinio asmens pareiga yra pareiga atsakingai valdyti ir naudoti visą turimą turtą nuo fizinio asmens pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo pateikimo teismui dienos iki teismo nutarties iškelti fizinio asmens bankroto bylą įsiteisėjimo dienos. Kadangi teismas gali atsisakyti fizinio asmens bankroto bylą iškelti arba iškėlus ją nutraukti, jei nustato, jog fizinis asmuo nevykdo ar netinkamai vykdo teisės aktais jam

⁶⁶ Norkus R.; Višinskis V.; Driukas A., Kavalnė S., Velička R., Kelpšas T., Kazlauskas D. Č. Taikomasis mokslinis tyrimas: Optimalaus individualia veikla užsiimančių fizinių asmenų, ūkininkų, kitų fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo modelio nustatymas ... // ten pat, P. 12.

⁶⁷ Latvian Insolvency Law of 14 October 2010 Article 155 (5) // <http://www.vvc.gov.lv/export/sites/default/docs/LRTA/LikuminsolventyLaw.doc>; prisijungimo laikas 2012-08-20.

⁶⁸ Matsushita, Junichi. Japan's Personal Insolvency Law // Texas International Law Journal, Summer 2007, Vol. 42 Issue 3. P. 767.

numatytas pareigas, fizinis asmuo privalo aiškiai suprasti jam keliamus reikalavimus bei jų turinį. Teismui svarstant klausimą dėl fizinio asmens bankroto bylos iškelimo ar net dėl fizinio asmens atleidimo nuo skolinių įsipareigojimų taip pat svarbu išsiaiškinti pareigos „*atsakingai valdyti ir naudoti visą turimą turtą*“ turinį. Įstatymų leidėjas galimai šios pareigos turinį paliko išsiaiškinti teismams jų formuojamoje teismų praktikoje, tačiau Įstatymas įsigalios tik 2013 m. kovo 1 d., todėl dar nėra jokios aktualios teismų praktikos šiuo klausimu. ĮBĮ įmonių valdymo organams tokia pareiga nenumatyta, todėl analogijos pritaikyti taip pat negalima. Fizinis asmuo ar teismas atsakydamas į klausimą ar turtas valdomas ir naudojamas atsakingai, kaip atskaitos tašką, manytina, galėtų pasirinkti apdairaus ir protingo žmogaus standartą (*bonus pater familias*⁶⁹), t.y. ar atsižvelgiant į visas aplinkybes, fizinis asmuo buvo tiek rūpestingas ir atidus, kiek atitinkamomis sąlygomis tai buvo būtina. Taigi, reikia vertinti fizinio asmens veiksmus pagal tai, kaip konkrečioje situacijoje būtų pasielgęs bet koks apdairus, rūpestingas ir atidus žmogus – *bonus pater familias*⁷⁰. Žinoma, ši situacija yra hipotetinė ir atsakant į klausimą, ar fizinis asmuo atsakingai valdė ir naudojo visą turimą turtą, reikia pirmiausia atsakyti sau į klausimą ar apdairus ir protingas žmogus šioje situacijoje būtų taip pasielgęs. Verta pažymėti, jog Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje gausu teismų praktikos dėl sąvokos *bonus pater familias* išaiškinimo ir taikymo, todėl bankroto bylą nagrinėjantis teismas galėtų pasiremti šiais išaiškinimais nagrinėjant klausimą ar fizinis asmuo tinkamai vykdė Įstatyme įtvirtintą pareigą.

Lietuvoje pasirinktame fizinio asmens nemokumo teisinio reglamentavimo modelyje įtvirtinta dar viena vertinamoji fizinio asmens pareiga - pagal galimybes dirbti arba užsiimti kita pajamų duodančia veikla, aktyviai siekti įsidarbinti arba susirasti geriau apmokamą darbą. Bankroto proceso dalyviams ypač daug diskrecijos paliekama vertinant fizinio asmens pastangas susirasti darbą, fizinio asmens sveikatos būklę, kvalifikaciją ir sugebėjimus. Juk fizinio asmens įgytas išsilavinimas ne visada rodo jo kompetenciją bei patirtį, o sveikatos būklė ne visada leidžia dirbti pagal įgytą specialybę ir t.t. Taigi, tiek bankroto administratorius teikdamas Plano įgyvendino aktą, tiek pats fizinis asmuo bei teismas, sprenddamas klausimą dėl fizinio asmens atleidimo nuo nepatenkintų kreditorinių reikalavimų, gali piktnaudžiauti ir minėtą normą interpretuoti skirtingai.

Pažymėtina, kad fizinis asmuo yra įpareigotas nutraukti nuostolingai vykdomą individualią ir (ar) ūkininko veiklą, taip siekiant išvengti didesnio fizinio asmens įsiskolinimo. Taigi, fizinis asmuo gali tęsti individualią ir (ar) ūkininko veiklą tik su teismo leidimu ir tik, jei ji

⁶⁹ Mikelėnas V. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. I tomas// Vilnius: Justitia, 2003. P. 339.

⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. lapkričio mėn. 12 d. nutartis civ. byloje Nr. 3K-3-460/2008, kat. 27.3.1.10; 44.5.2.17; 44.8; 114.3; 114.4 (S).

yra pelninga. Atkreiptinas dėmesys, jog ir ne nuostolinga, tačiau nemažinanti dėl bankroto kreditorių patiriamų nuostolių, veikla taip pat turi būti nutraukta.

Kaip jau buvo ne kartą minėta, fizinio asmens bankroto procese siekiama ir kiek įmanoma maksimaliai patenkinti fizinio asmens kreditorių reikalavimus. Tuo tikslu kreditoriams fizinio asmens bankroto procese suteikiama taip pat eilė teisių, kurias galima suskirstyti į dvi grupes: iki bankroto bylos iškėlimo ir po bylos iškėlimo⁷¹. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad pagrindinės kreditoriaus teisės iki bankroto bylos iškėlimo yra teisė inicijuoti bankroto bylos iškėlimą, pasiūlyti bankroto administratoriaus kandidatūrą bei skusti teismo nutartį dėl bankroto bylos iškėlimo⁷², tačiau apie šias kreditorių teises plačiau bus rašoma analizuojant fizinio asmens bankroto instituto procesinius aspektus.

Po bankroto bylos iškėlimo fizinio asmens nemokumo reglamentavimo modeliu kreditoriams suteiktos tokios svarbios teisės kaip teisė dalyvauti kreditorių susirinkime, pateikti savo reikalavimą, perleisti savo reikalavimą, gauti visą informaciją apie fizinio asmens bankroto bylos eigą, priimti sprendimus dėl fizinio asmens turto pardavimo bei pardavimo eiliškumo, tačiau viena iš pagrindinių teisių – pateikti bankroto administratoriui ir (ar) teismui savo reikalavimą skolininko atžvilgiu. Atkreiptinas dėmesys, jog bankroto procese kreditiniai reikalavimai gali būti tik piniginiai ar galintys būti įvertinti pinigais, todėl, pavyzdžiui, reikalavimas įvykdyti prievolę natūrą, negali būti reiškiamas. Be to, kreditoriui suteikta teisė atsisakyti dalies ar viso savo reikalavimo, tikslinti jį iki teismas priima nutartį nutraukti ar sprendimą baigti fizinio asmens bankroto bylą. Verta pažymėti, kad po nutarties iškelti bankroto bylą įsiteisėjimo skolininko kreditoriams taip pat draudžiama išieškoti skolas iš fizinio asmens teisme ar ne ginčo tvarka, taip užtikrinant, jog nebus patenkinti pavienių kreditorių reikalavimai ir sumažinama fizinio asmens turto masė.

Pagal Lietuvoje pasirinktą fizinio asmens nemokumo modelį minėti kreditorių reikalavimai tenkinami pagal tai iš kokio teisinio santykio jie yra kilę, t.y. iš darbo santykių, delikto, išlaikymo prievolės ir kt. Pagal reikalavimų tenkinimo eilę kreditoriai mokslinėje literatūroje skirstoma į privilegijuotus ir įprastus kreditorius⁷³. Lietuvoje pasirinktame fizinių asmenų nemokumą reglamentuojančiame modelyje visus fizinio asmens kreditorius galima suskirstyti:

1. Privilegijuoti kreditoriai - įkaito turėtojai ir hipotekos kreditoriai, darbuotojai (įskaitant gyventojų pajamų mokesčių, valstybinio socialinio draudimo ir privalomojo sveikatos draudimo įmokas), kreditoriai, turintys teisę į žalą dėl suluošinimo ar kitokio kūno

⁷¹ Kavalnė, S.; Mikuckienė, V.; Norkus, R.; Velička, R. Bankroto teisė. Pirmoji knyga // Vilnius: Justitia, 2009. P. 246.

⁷² Ten pat.

⁷³ Ten pat. P. 242.

sužalojimo, ar mirties, susirgimo profesine liga arba dėl mirties nuo nelaimingo atsitikimo darbe atlyginimą ir turintys teisę į pinigines lėšas vaikui (įvaikiui) išlaikyti;

Be to, prie privilegijuotų kreditorių galima priskirti kreditorius, kurių reikalavimai kilę iš fizinio asmens prisiimtų įsipareigojimų bankroto administravimo išlaidoms apmokėti.

2. Įprasti kreditoriai – visi kiti kreditoriai.

Teisės departamento išvadoje⁷⁴ teigiama, kad pagal formuluotę, jog antrąją eilę tenkinami visi likusieji kreditorių reikalavimai, antroje eilėje atsiranda ir valstybė kartu su visais kitais kreditoriais. Specialistų nuomone, „Kadangi prievolė mokėti mokesčius yra nustatoma įstatymais, ji savo prigimtimi ir reikšme neturėtų būti prilyginta fizinio asmens pasirinktinai prisiimtoms prievolėms (pavyzdžiui, lizingo sutarties nevykdymui). Toks teisinis reglamentavimas gali pažeisti mokesčių lygybės, teisingumo ir privalomumo principus, nes laiku mokesčius mokantys fiziniai asmenys atsidurs prastesnėje padėtyje, nei bankrutuojantys asmenys, juk galiausiai pastariesiems bus nurašoma nesumokėtų mokesčių dalis, taip pat dėl jų bankroto nebus galima atlikti išieškojimo veiksmų. Tai gali formuoti neigiamą visų mokesčių mokėtojų požiūrį į savalaikį mokesčių prievolių vykdymą ateityje“⁷⁵. Tačiau siūlymas tik visus mokesčius ir privalomąjį įmokas valstybei tenkinti antrąją eilę ar nepatenkintų mokesčių reikalavimų (jų dalies) nenurašyti vertinamas neigiamai. Valstybė turi padėti fiziniam asmeniui susiklosčius itin nepalankioms finansinėms aplinkybėms atsitiesti ir išvengti skurdo, t.y. siekti viešojo intereso – padėti fiziniam asmeniui išlikti ir funkcionuoti rinkoje, o ne toliau fizinių asmenį apkrauti finansiniais įsipareigojimais, kurių galbūt jis vis tiek nebus finansiškai pajėgus įvykdyti. Taigi, valstybė turėtų prisiimti dalį fizinio asmens bankroto procedūros pasekmių ir padėti fiziniam asmeniui grįžti į ekonominį gyvenimą, skatinti jo verslumą ir taip ateityje gauti ekonominę naudą.

Tęsiant toliau apie fizinio asmens bankroto proceso dalyvių teises ir pareigas, būtina pažymėti, kad fizinio asmens bankroto procese numatytoms procedūroms atlikti turi būti skiriamas asmuo, kuris yra kompetentingas finansų, teisės, vadybos bei kitais, su turto, investicijų valdymu susijusiais klausimais, taip pat šis asmuo privalo turėti organizacinių gebėjimų ir turi būti patyręs verslo reikaluose⁷⁶. Taigi, dar vienas fizinio asmens bankroto proceso dalyvis yra bankroto administratorius. Bankroto administratorius – tai asmuo, kuris gina ir atstovauja skolininko kreditorių interesus, užtikrina skolininko turto apsaugą ir jo interesus, valdo, naudoja ir disponuoja skolininko turto ir lėšomis banko sąskaitose, bei organizuojantis ir

⁷⁴ Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Teisės departamento 2011 m. balandžio 11 d. išvados „Dėl Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo projekto Nr. XIP-3052“ 70 punktas // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=397430; prisijungimo laikas: 2012-09-14.

⁷⁵ Ten pat, 70 punktas .

⁷⁶ Norkus R.; Višinskis V.; Driukas A., Kavalnė S., Velička R., Kelpšas T., Kazlauskas D. Č. Taikomasis mokslinis tyrimas: Optimalaus individualia veikla užsiimančių fizinių asmenų, ūkininkų, kitų fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo modelio nustatymas ... // ten pat, P. 50.

vykdantis visus būtinus bankroto procedūros darbus⁷⁷. Dar viena sąlyga, kuri keliama skiriamam asmeniui – jis turi būti nepriklausomas, nesusijęs nei su kreditoriumi, nei su skolininku.

JAV iškelus fizinio asmens bankroto bylą skiriamas patikėtinis, kuris prižiūri visą fizinio asmens bankroto procedūrą⁷⁸. Vokietijoje padavus pareiškimą dėl bankroto bylos iškelimo paskiriamas laikinas administratorius, o skolininkas yra nušalinamas nuo turto valdymo, skolininko nuosavybės valdymas perduodamas laikinajam administratoriui. Po bylos iškelimo visos turto valdymo teisės pereina paskirtam administratoriui. Administratoriaus veiksmus kontroliuoja ir, atsižvelgdamas į administratoriaus darbo apimtį, darbo apmokėjimą nustato teismas, be to, apmokamos patirtos išlaidos. Priimdamas nutartį iškelti nemokumo bylą teismas nustato pirmojo kreditorių susirinkimo sušaukimo laiką ir pats veda susirinkimą. Susirinkime administratorius aptaria skolininko finansinę padėtį, įvertina kreditorių reikalavimų tenkinimo galimybes⁷⁹. Atkreiptinas dėmesys, kad skolininkui gali būti paliekama teisė dalinai valdyti savo turtą po nemokumo bylos iškelimo. Šiuo atveju skolininkas gali valdyti ir disponuoti savo turtu, kuriam taikomos nemokumo procedūros, tik prižiūrimas vietoje administratoriaus paskirto prižiūrėtojo. Prižiūrėtojas gali būti skiriamas tuo atveju, kai to prašo skolininkas ir kreditoriai neprieštarauja tokiam prašymui. Taip pat turi būti įrodoma, kad prižiūrėtojo paskyrimas nesutrukdys nemokumo procedūrų ar kitaip nepablogins kreditorių padėties. Prižiūrėtoju gali būti skiriamas byloje jau esantis paskirtas administratorius⁸⁰.

Sistemiškai analizuojant Lietuvoje pasirinkto fizinio asmens teisinio reglamentavimo modelio nuostatas, susijusias su bankroto proceso dalyvių teisėmis ir pareigomis, matyti, kad fizinio asmens bankroto proceso priežiūra ir mokumo atkūrimo priemonių įgyvendinimas paskirti bankroto administratoriui, kuris gali būti fizinis arba juridinis asmuo arba juridinio asmens padalinys (filialas), Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo nustatyta tvarka turintys teisę teikti įmonių bankroto administravimo paslaugas ar Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymo nustatyta tvarka turintys teisę teikti įmonių restruktūrizavimo administravimo paslaugas.

Siekiant nešališko fizinio asmens bankroto proceso, Lietuvoje pasirinktame modelyje numatyti apribojimai asmenims, kurie negalėtų būti paskirti bankroto administratoriumi, pavyzdžiui, fizinio asmens kreditorius, su kreditoriumi darbo santykiais susijęs asmuo, fizinio

⁷⁷ Kavalnė, S.; Mikuckienė, V.; Norkus, R.; Velička, R. Bankroto teisė. Pirmoji knyga // Vilnius: Justitia, 2009, P. 260.

⁷⁸ United states courts // <http://www.uscourts.gov/FederalCourts/Bankruptcy/BankruptcyBasics/DischargeInBankruptcy.aspx>; prisijungimo laikas: 2012-09-10

⁷⁹ Introduction to German Insolvency Law // http://www.justiz.nrw.de/WebPortal_en/projects/ieei/documents/public_papers/german_insolvency.pdf; prisijungimo laikas 2012-09-10; Butkus, K., Jazbutis, R., Kelpšas, T., Laužikas, E., Velička, R.; Višinskis, V. Taikomasis mokslinio tyrimo darbas: Fizinį asmenų nemokumo problemų sprendimo būdų analizė ... // ten pat, P. 38-39.

⁸⁰ Butkus, K., Jazbutis, R., Kelpšas, T., Laužikas, E., Velička, R.; Višinskis, V. Taikomasis mokslinio tyrimo darbas: Fizinį asmenų nemokumo problemų sprendimo būdų analizė ... // ten pat, P. 39.

asmens artimieji giminaičiai, sutuoktinis ar sugyventinis ir kt. Taigi, bankroto administratorius negali būti niekaip suinteresuotas bankroto proceso baigtimi.

Išanalizavus Įstatymo normas teigtina, kad Lietuvoje pasirinktame modelyje įtvirtintas teisinis reglamentavimas suteikia bankroto administratoriui galimybę sklandžiai administruoti fizinio asmens bankroto procedūras, valdyti ir disponuoti skolininko turtu bei pajamomis tenkinant kreditorių reikalavimus. Žinoma, šių procesų valdymas, rengiamų bei įgyvendinamų sprendimų koordinavimas tiesiogiai priklauso nuo bankroto administratoriaus profesionalumo, todėl tiek fizinis asmuo, tiek Įmonių bankroto valdymo departamentas prie Ūkio ministerijos, siūlydamas bankroto administratoriaus kandidatūrą turi skirti ypatingą dėmesį analizuojant bankroto administratoriaus praktikos laiką, užimtumą bei kompetenciją. Be to, atsižvelgiant į tai, jog fizinio asmens bankroto procedūros negalės būti vykdomo bankrutuojančio asmens gyvenamosios vietos adresu, bankroto administratorius turėtų turėti savo nuolatinę darbo vietą ir kontaktinius duomenis.

Apibendrintai galima teigti, jog pagal Lietuvoje pasirinktą fizinio asmens reglamentavimo modelį fizinio asmens bankroto proceso dalyviams suteikiamos ne tik teisės, bet ir nustatomos pareigos. Kadangi fizinio asmens bankroto paskirtis yra atkurti fizinio asmens mokumą, iškelus fiziniam asmeniui bankroto bylą fizinis asmuo įgyja privilegijų, kurių neturėjo anksčiau, tačiau kartu nustatomos ir fizinio asmens prievolės siekiant maksimaliai galimo kreditorių interesų patenkinimo. Viena iš pagrindinių fizinio asmens kreditorių teisių bankroto procese yra teisė pareikšti kreditorinį reikalavimą fizinio asmens atžvilgiu. Pareikšti ir teismo patvirtinti kreditorių reikalavimai bankroto procese tenkinami dvejomis eilėmis, tačiau jei fizinis asmuo prisiėmė įsipareigojimų administravimo išlaidoms apmokėti, tokie reikalavimai tenkinami po kitų privilegijuotų kreditorių reikalavimų. Be to, siekiant užtikrinti sklandžią fizinio asmens bankroto procedūrą, teismas, nutartyje iškelti fizinio asmens bankrotą, skiria bankroto administratorių, kuris atakingas už racionalų skolininko turto bei pajamų valdymą ir disponavimą tenkinant kreditorių reikalavimus. Žinoma, šių procesų valdymas, rengiamų bei įgyvendinamų sprendimų koordinavimas tiesiogiai priklauso nuo bankroto administratoriaus profesionalumo, todėl tiek fizinis asmuo ar jo kreditoriai, tiek Įmonių bankroto valdymo departamentas prie Ūkio ministerijos, siūlydamas bankroto administratoriaus kandidatūrą turi skirti ypatingą dėmesį analizuojant bankroto administratoriaus praktikos laiką, užimtumą bei kompetenciją.

2.4. Piktnaudžiavimo fizinio asmens bankroto procesu prevencija

Kaip jau buvo darbe minėta, analizuojant tiek užsienio valstybių, tiek Lietuvoje pasirinkto fizinio asmens nemokumo teisinio reglamentavimo modelius, nustatyta, kad fizinio asmens bankroto institutu gali pasinaudoti tik sąžiningi fiziniai asmenys. Tai pateisinama tiek

civiliniame procese įtvirtintu draudimu piktnaudžiauti savo teisėmis⁸¹, tiek paties bankroto proceso paskirtimi – nesąžiningas fizinis asmuo negali gauti skolų amnestijos kreditorių interesų sąskaita.

Lietuvoje pasirinktame fizinio asmens nemokumą reglamentuojančiame modelyje yra įtvirtinti pagrindai kada teismas, siekiant išvengti fizinių asmenų piktnaudžiavimo procesu, turėtų atsisakyti iškelti fizinio asmens bankroto bylą (pavyzdžiui, pareiškimo iškelti fizinio asmens bankroto bylą nagrinėjimo metu teismas nustato, kad fizinis asmuo tapo nemokus dėl savo žalingų įpročių arba fizinis asmuo per paskutinius 3 metus iki pareiškimo iškelti bankroto bylą priėmimo tapo nemokus dėl CK 6.67 straipsnyje nurodytų sudarytų sandorių, pažeidžiančių kreditorių teises ir kt.) ar bylą nutraukti, jei minėtos aplinkybės paaiškėja jau po bylos iškėlimo. Šiomis nuostatomis siekiama teisiškai neutralizuoti nesąžiningiems fiziniams asmenims, kurie dėl savo nerūpestingo ar aplaidaus elgesio tapo nemokiais, galimybę bankrutuoti ir taip išvengti finansinių įsipareigojimų vykdymo bei atsakomybės.

Lietuvoje pasirinktame modelyje numatyta ir daugiau nuostatų, eliminuojančių piktnaudžiavimo bankroto institutu grėsmę bei įpareigojančių elgtis sąžiningai. Fizinis asmuo privalėtų per įstatymo nustatytą terminą pateikti bankroto administratoriui mokumo atkūrimo plano projektą, taip pat visus su bankroto procesu susijusius dokumentus, visus gautus grynuosius pinigus, kai jų suma viršija pusę bazinės socialinės išmokos per mėnesį, pervesti į administratoriaus atidarytą depozitinę sąskaitą, atlikti kitas ankstesniame poskyryje aptartas ir įstatyme nustatytas funkcijas.

Akcentuotina, kad pagal Lietuvoje pasirinktą fizinio asmens nemokumo reglamentavimo modelį teismas gali Įstatyme numatytą 5 metų kreditinių reikalavimų įgyvendinimo trukmę pratęsti, kai kreipiamasi į ikiteisminio tyrimo įstaigas dėl fizinio asmens veiksmų, atitinkančių Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (*Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741*) 207–209 (atitinkamai „Kreditinis sukčiavimas“, „Skolininko nesąžiningumas“ ir „Nusikalstamas bankrotas“) bei 216 str. („Nusikalstamu būdu įgytų pinigų ar turto legalizavimas“), 222 („Apgaulingas apskaitos tvarkymas,“) ir 223 („Aplaidus apskaitos tvarkymas“) straipsniuose įtvirtintus požymius, nustatymo. Tokiu atveju teismas plano įgyvendinimo trukmę pratęstų iki tol, kol būtų atsisakyta pradėti ikiteisminį tyrimą arba ikiteisminis tyrimas bus nutrauktas, arba įsiteisės nuosprendis baudžiamojoje byloje.

Šių ekonominių nusikaltimų ar baudžiamųjų nusižengimų ikiteisminis tyrimas praktikoje yra ilgas ir sudėtingas, ypač jei buvo atliktas ne vienas nusikaltimo epizodas per ilgą laikotarpį, įtariamųjų yra keletas, todėl pratęstas terminas gali ilgam atidėti fizinio asmens bankroto

⁸¹ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 7 straipsnis // Valstybės žinios, 2002, Nr. 42-1340.

procedūrų įgyvendinimą. Tačiau toks įstatymo leidėjo pasirinkimas pateisinamas, nes baustas už šių ekonominių nusikaltimų ar baudžiamųjų nusižengimų atlikimą fizinis asmuo vargu ar galėtų būti laikomas sąžiningu. Juo labiau, kad paaiškėjus, kad fizinis asmuo tapo nemokus dėl šių nusikaltimų ar baudžiamųjų nusižengimų atlikimo, tai būtų pagrindas fizinio asmens bankroto bylą nutraukti. Pažymėtina, jog ir Vokietijoje skolininkas negali būti atleistas nuo likusių skolų, jei skolininkas buvo nesąžiningas, pateikė neteisingus duomenis, pripažintas kaltas pagal baudžiamojo kodekso straipsnius 283 „Bankrotas“ ir 283c „Ypač sunki bankroto byla (nusikaltimas)“ kodeksą⁸².

Įstatyme nustatytas dar vienas ribojimą numatantis terminas – 10 metų terminas, skaičiuojamas nuo fizinio asmens bankroto proceso nutraukimo ar pabaigos, kuriam nepasibaigus nustatytas draudimas iškelti nemokiam fiziniam asmeniui dar vieną bankroto bylą. Svarstyta, ar racionalu leisti fiziniam asmeniui bankrutuoti ne vieną kartą per savo gyvenimą. Kaip buvo anksčiau darbe minėta, fizinį asmenį prie nemokumo priveda jo nepakankama finansinė drausmė, nepasverta finansinė padėtis ir kt. Tačiau jei asmuo nepadarė išvadų po sudėtingos ir brangiai kainuojančios fizinio asmens bankroto procedūros ir toliau neracionaliai paskirto gautas finansines lėšas bei neprisilaiko finansinės drausmės, t.y. gyvena „*ne pagal savo kišenę*“ ar imasi įgyvendinti labai rizikingus verslo modelius, vargu ar teisinga jam suteikti dar antrą galimybę gauti skolų amnestiją. Tokio termino numatytas būtų pateisinamas nebent fiziniam asmeniui, kuris tapo nemokus dėl objektyvių aplinkybių, t.y. ligos, sveikatos sužalojimo, tačiau antrą kartą pasikartojusios nuo skolininko nepriklausančios aplinkybės yra labiau išimtis, nei taisyklė. Pavyzdžiui, Japonijoje teismui suteikiama teisė atleisti fizinį asmenį atsižvelgiant į jo finansinę nesėkmę, nepaisant nustatytų ribojančių terminų⁸³. Taip užtikrinama, kad bankrutuoti galėtų tik sąžiningi asmenys pasikeitus jų finansinei padėčiai ir atsižvelgiant į visas reikšmingas aplinkybes.

Įvykdžius paskutinį Plane numatytą mokėjimą, teismas gavęs bankroto administratoriaus ir kreditorių susirinkimo pirmininko pasirašytą Plano įgyvendinimo aktą, priima nutartį dėl likusių skolų nurašymo. Tačiau svarstyta, ar nebūtų tikslinga fizinio asmens nemokumą reglamentuojančiame modelyje įtvirtinti nuostatą, jog paaiškėjus, kad fizinis asmuo bankroto procedūrų metu piktnaudžiavo savo teisėmis ir (ar) nebuvo sąžiningas, sprendimas dėl kreditorių reikalavimų nurašymo galėtų būti panaikintas. Tokiems prašymams siekiant civilinių teisinių santykių stabilumo turėtų būti nustatytas sutrumpintas senaties terminas, pavyzdžiui, vieneri metai. Tokios nuostatos yra įtvirtintos ir kitų valstybių nemokumo įstatymuose. Pavyzdžiui,

⁸² Norkus R.; Višinskis V.; Driukas A., Kavalnė S., Velička R., Kelpšas T., Kazlauskas D. Č. Taikomasis mokslinis tyrimas: Optimalaus individualia veikla užsiimančių fizinių asmenų, ūkininkų, kitų fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo modelio nustatymas ... // ten pat, P. 15.

⁸³ Matsushita, Junichi. Japan's Personal Insolvency Law // Texas International Law Journal. Summer 2007, Vol. 42 Issue 3. P. 767.

Vokietijoje nemokumo procedūrose kreditorių prašymu teismas gali atšaukti skolų panaikinimą, jei vėliau nustatoma, kad skolininkas buvo pažeidęs jam nustatytus įpareigojimus ir dėl to nemokumo procedūrose pablogėjo kreditorių padėtis. Toks prašymas tenkintinas tik, jei pateikiamas per 1 metus nuo nutarimo panaikinti skolas ir kreditoriai pateikia įrodymus, kad skolininkas pažeidė įpareigojimus, taip pat kreditoriai įrodo, kad nežinojo apie tai nemokumo procedūrų metu⁸⁴. JAV bankroto teismas taip pat gali panaikinti biudžeto įvykdymo plano patvirtinimą. JAV patikėtinis arba kreditorius gali kreiptis į teismą dėl plano panaikinimo, jei kyla pagrįsti įtarimai, kad skolininkas gavo biudžeto įvykdymo plano patvirtinimą apgaulingai, nuslėpė turtą, nepateikė visos informacijos, kurios buvo prašomas ir kt. Paprastai prašymas atšaukti skolininko biudžeto įvykdymo plano patvirtinimą turi būti pateiktas per vienerius metus nuo biudžeto įvykdymo plano patvirtinimo arba, tam tikrais atvejais, iki tos dienos, kai byla išnagrinėjama. Teismas sprendžia, ar šie įtarimai yra teisingi ir, jei taip, tai sprendimas dėl biudžeto įvykdymo plano yra atšaukiamas, o skolininkui gresia net baudžiamoji atsakomybė⁸⁵.

Apibendrintai galima teigti, jog Lietuvoje pasirinkto fizinio asmens nemokumo teisinio reglamentavimo modelyje yra įtvirtinta tinkama apsauga nuo fizinio asmens piktnaudžiavimo procesu. Vis dėlto siekiant labiau užtikrinti kreditorių interesus ir apsaugoti nuo galimo fizinio asmens piktnaudžiavimo siūloma įtvirtinti nuostatą suteikiančia teisę teismui atšaukti skolų panaikinimą, jei vėliau nustatoma, kad skolininkas buvo pažeidęs jam nustatytus įpareigojimus ir dėl to nemokumo procedūrose pablogėjo kreditorių padėtis, bei atsisakyti fizinio asmens galimybės bankrutuoti kas dešimt metų nuo fizinio asmens bankroto proceso nutraukimo ar pabaigos.

⁸⁴ Butkus, K., Jazbutis, R., Kelpšas, T., Laužikas, E., Velička, R.; Višinskis, V. Taikomasis mokslinis tyrimo darbas: Fizinį asmenų nemokumo problemų sprendimo būdų analizė ... // ten pat, P. 42.

⁸⁵ United states courts // <http://www.uscourts.gov/FederalCourts/Bankruptcy/BankruptcyBasics/DischargeInBankruptcy.aspx>; prisijungimo laikas: 2012-09-10

3. FIZINIO ASMENS BANKROTO INSTITUTO LIETUVOJE PROCESINIAI ASPEKTAI

Kaip jau buvo darbe akcentuojama, dėl magistrinio tiriamojo darbo apimties darbe nebus nuosekliai aptariamos Lietuvoje pasirinkto fizinio asmens nemokumo teisinio reglamentavimo modelyje įtvirtintos bankroto proceso nuostatos, o bus koncentruojamasi į pagrindinius bankroto subjektų teisių ir teisėtų interesų įgyvendinimo būdus bei tvarką bankroto proceso stadijose. Be to, kadangi fizinio asmens nemokumo teisinis reglamentavimas nėra nusistovėjęs Lietuvoje, darbe taip pat nebus detalios analizuojamos konkrečios Įstatymo normos.

3.1. Fizinio asmens bankroto proceso vykdymo būdai

Išanalizavus ir įvertinus kitų ES valstybių narių bei užsienio valstybių praktiką, darytina išvada, kad bankroto procedūra vykdoma keliais būdais: teisiniu keliu arba numatyta galimybe spręsti iškilusias mokumo problemas ikiteismine tvarka. Pastaruoju atveju teismui priskirtos kompetencijos klausimus dažniausiai sprendžia kreditorių susirinkimas ar tam tikra institucija prie teismo, pavyzdžiui, Prancūzijoje bankroto proceso metu tam tikrus veiksmus atlieka administracinė komisija⁸⁶, Lietuvoje įmonių bankroto procese teismo kompetencija gali būti perduota kreditorių susirinkimui⁸⁷. Vokietijoje bankroto bylos nagrinėjamos tik teisme, o kompetenciją šiuo klausimu turi Vokietijos apylinkių teismai⁸⁸. Latvijoje fizinis asmuo inicijuoti bankroto bylą gali taip pat tik teisme⁸⁹.

Pagal Lietuvoje pasirinktą modelį fizinio asmens bankroto procesas bus vykdomas tik teismo tvarka. Projekte Nr. XIP-450 dar buvo numatyta galimybė su išlyga – jeigu teismuose nėra iškelta bylų, kuriose šiam fiziniam asmeniui pareikšti turtiniai reikalavimai, taip pat jei iš fizinio asmens neišieškoma pagal teismų ar kitų institucijų išduotus vykdomuosius dokumentus - fizinio asmens bankrotui ne teismo tvarka. Tačiau šios galimybės atsisakyta jau Projektu Nr. XIP-3052. Minėto projekto aiškinamajame rašte⁹⁰ teigiama, jog neteisminio fizinio asmens bankroto procedūros organizavimo atsisakyta atsižvelgus į kai kurių suinteresuotų institucijų ir Tarptautinio valiutos fondo nuomonę, bei kitų šalių praktiką. Taigi, įstatymo leidėjo motyvai šiuo klausimu lieka neaiškūs.

⁸⁶ Bankruptcy – France. European Judicial network in Civil and Commercial Matters, European Commission, 2006 // http://ec.europa.eu/civiljustice/bankruptcy/bankruptcy_fra_en.htm; prisijungimo laikas: 2012-09-13.

⁸⁷ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 13 straipsnio 1 dalis // Valstybės žinios, 2001, Nr. 31-1010.

⁸⁸ German Insolvency statute of 1 January 1999 // <http://www.iuscomp.org/gla/statutes/InsO.pdf>; prisijungimo laikas 2012-09-10.

⁸⁹ Latvian Insolvency Law of 14 October 2010 Article 133 //

http://www.vvc.gov.lv/export/sites/default/docs/LRTA/Likumi/Insolvency_Law.doc; prisijungimo laikas 2012-08-20.

⁹⁰ 2011 m. kovo 28 d. Aiškinamojo rašto Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo projektui Nr. XIP-3052 4 punktas // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=395281&p_query=&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2012-09-12.

Atsisakymas galimybės vykdyti fizinio asmens bankroto procedūros ne teismo tvarka vertinamas neigiamai, visų pirma dėl to, jog bankroto bylų nagrinėjimas ne teismo tvarka sumažina teismų darbo krūvius, bei įgalina sumažinti išlaidas, susijusias su nemokumo proceso organizavimu⁹¹. Bankroto procedūros ne teismo tvarka suteiktą galimybę skolininkui su kreditoriais taikiai susitarti ir išvengti didelių papildomų išlaidų. Procedūra ne teismo tvarka būtų ypač efektyvi, jei kreditorių nėra daug arba kai kreditoriai su skolininku susiję artimais draugystės, partnerystės ar giminystės santykiais. Nors, kaip jau buvo minėta, Vokietijoje bankroto bylos taip pat nagrinėjamos tik teisme, tačiau vartotojui yra suteikiamos galimybės išvengti didelių administravimo kaštų nustatant supaprastintą procesą, be to, teikiamas ypatingas dėmesys taikiam susitarimui ir tik jam nepavykus galima pereiti į teisminę procedūrą. Skolininkas turi teismui pateikti įrodymus, jog kreditoriams siūlė pasiekti taikų susitarimą. Jei nepasiekiamas ikiteisminis susitarimas, tada prasideda pirmasis teismo proceso etapas, kurio metu vėl siekiama taikaus susitarimo su kreditoriais. Jei ir šio etapo metu susitarimo pasiekti nepavyksta, tada prasideda arba supaprastintas (vartotojų nemokumo atveju) arba įprastinis bankroto procesas, po kurio seka šešių metų „*tinkamo elgesio*“ periodas ir tik jam pasibaigus asmuo gali būti atleistas nuo visų likusių skolų sumokėjimo⁹².

Akcentuotina, kad prieš paduodant pareiškimą dėl fizinio asmens bankroto bylos iškėlimo, Įstatymo nuostatomis fizinis asmuo nėra įpareigojamas teismui pateikti įrodymų dėl mėginimo išvengti bankroto ir taikiai susitarti su kreditoriais dėl įsiskolinimų grąžinimo terminų atidėjimo – pagal įsigaliosiančias nuostatas apsiribojama tik kreditorių informavimu pranešimu apie ketinimą teismui pateikti pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo. Toks siūlomas teisinis reguliavimas taip pat kelia abejonių. Specialistų nuomone⁹³, abejotina, ar galima preziumuoti, kad fizinis asmuo yra padaręs viską, kad išvengtų bankroto, jeigu jis net nebandė susitarti su kreditoriais dėl skolų mokėjimo terminų atidėjimo, palūkanų ar delspinigių sumažinimo, taikos sutarties sudarymo ir pan. Atsižvelgiant į tai, kad bankrutavusio asmens skolos yra nurašomos, teigtina, kad fizinis asmuo prieš jam iškeliant bankroto bylą turi būti ėmėsis visų įmanomų

⁹¹ Norkus R.; Višinskis V.; Driukas A., Kavalnė S., Velička R., Kelpšas T., Kazlauskas D. Č. Taikomas mokslinis tyrimas: Optimalaus individualia veikla užsiimančių fizinių asmenų, ūkininkų, kitų fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo modelio nustatymas ... // ten pat, P. 44.

⁹² Introduction to German Insolvency Law //

http://www.justiz.nrw.de/WebPortal_en/projects/ieei/documents/public_papers/german_insolvency.pdf; prisijungimo laikas 2012-09-10; Norkus R.; Višinskis V.; Driukas A., Kavalnė S., Velička R., Kelpšas T., Kazlauskas D. Č. Taikomas mokslinis tyrimas: Optimalaus individualia veikla užsiimančių fizinių asmenų, ūkininkų, kitų fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo modelio nustatymas ... // ten pat, P.11-12.

⁹³ Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Teisės departamento 2011 m. balandžio 11 d. išvados „Dėl Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo projekto Nr. XIP-3052“ 6 punktas // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=397430; prisijungimo laikas: 2012-09-13;

veiksmų, kad išvengtų bankroto. Be to, bandymas išspręsti taikiai kilusius nemokumo klausimus yra numatytas ir kitų ES valstybių narių teisiniame reglamentavime, pavyzdžiui, Vokietijoje⁹⁴.

Atsižvelgiant į išdėstytas pastabas, siūlytina tikslinti Įstatymo nuostatą įtvirtinant privalomą įrodymų dėl mėginimų taikiai išspręsti su kreditoriais kilusias mokumo problemas pateikimą teismui.

Atkreiptinas dėmesys, jog vadovaujantis Lietuvoje pasirinktu fizinio asmens nemokumo teisinio reglamentavimo modeliu reikalaujama kreditorių reikalavimų tenkinimo ir fizinio asmens mokumo atkūrimo plane nurodyti kreditorių pagalbą, t.y. kreditorių sutikimą atidėti reikalavimų vykdymo terminus, atsisakyti dalies ar visų reikalavimų, pakeisti piniginę prievolę kita prievole – duoti sutikimą fiziniam asmeniui atsiskaityti turtu arba įvykdyti prievolę natūra. Taigi, iškėlus fizinio asmens bylą, fizinis asmuo privalėtų aktyviai bendrauti, bendradarbiauti su savo kreditoriais ir siekti gauti jų pagalbą bei nuolaidas. Svarstyтина, ar tada nebūtų racionalu įtvirtinti ir taikos sutarties sudarymo bankroto procese galimybes. Jei fiziniam asmeniui siekiant gauti kreditorių pagalbą paaiškėtų, jog su jais pavyko susitarti, teismui būtų galima pateikti taikos sutartį, kurią teismas patvirtintų ir fizinio asmens bankroto bylą nutrauktų. Taikos sutarties galimybė numatyta ir kitų ES valstybių narių bankroto įstatymuose, pavyzdžiui, Suomijoje⁹⁵, Latvijoje⁹⁶ ir kt.

Pabrėžtina, kad Lietuvoje pasirinktu modeliu atsisakius bankroto procedūros ne teismine tvarka, įtvirtinama fizinio asmens bankroto procedūra supaprastinta tvarka. Fizinio asmens bankroto byla gali būti iškelta supaprastinta tvarka, kai fizinio asmens kreditorių reikalavimų tenkinimo ir jo mokumo atkūrimo plano projektas parengiamas iki pareiškimo iškelti fizinio asmens bankroto bylą pateikimo teismui dienos.

Taikant supaprastintą bankroto bylos iškėlimo tvarką, fizinis asmuo kartu su pareiškimu teismui iškelti bankroto bylą pateikia:

- 1) Įstatyme nurodytus dokumentus ir duomenis;
- 2) Plano projektą;
- 3) dokumentus, įrodančius, kad Plano projektui pritarė kreditoriai, kurių reikalavimų suma pagal fizinio asmens duomenis vertine išraiška sudaro daugiau kaip pusę visų kreditorių reikalavimų sumos vertinės išraiškos, arba dokumentus, įrodančius, kad Plano projektui kreditoriai nepitaria.

⁹⁴ Norkus R.; Višinskis V.; Driukas A., Kavalnė S., Velička R., Kelpšas T., Kazlauskas D. Č. Taikomasis mokslinis tyrimas: Optimalaus individualia veikla užsiimančių fizinių asmenų, ūkininkų, kitų fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo modelio nustatymas ... // ten pat, P. 19.

⁹⁵ Butkus, K., Jazbutis, R., Kelpšas, T., Laužikas, E., Velička, R.; Višinskis, V. Taikomasis mokslinio tyrimo darbas: Fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo būdų analizė ... // ten pat, P. 44.

⁹⁶ Norkus R.; Višinskis V.; Driukas A., Kavalnė S., Velička R., Kelpšas T., Kazlauskas D. Č. Taikomasis mokslinis tyrimas: Optimalaus individualia veikla užsiimančių fizinių asmenų, ūkininkų, kitų fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo modelio nustatymas ...// ten pat, P. 51.

Kaip jau aukščiau buvo minėta, Vokietijoje supaprastintas procesas siejamas su vartotojais, t.y. nedaug pajamų turinčiais asmenimis, siekiant minimizuoti administravimo kaštus. Tuo tarpu Lietuvoje supaprastintas procesas taikomas, kai fizinio asmens kreditorių reikalavimų tenkinimo ir jo mokumo atkūrimo plano projektas parengiamas iki pareiškimo iškelti fizinio asmens bankroto bylą pateikimo teismui dienos, tačiau visiškai nesiejant jo su fizinio asmens turimo turto masės ir įsiskolinimo dydžio santykiu. Svarstyтина, ar nebūtų racionalu supaprastintą procesą taikyti ir tada, kai fizinio asmens turto menkai pakanka padengti administravimo išlaidas ir supaprastintu procesu kiek įmanoma sumažinti bankroto procedūros kaštus, pavyzdžiui, taikant rašytinį procesą.

Apibendrintai galima teigti, jog Įstatyme įtvirtinti fizinio asmens bankroto bylos vykdymo būdai tinkamai neužtikrina sąlygų minimizuoti bylinėjimosi ir bankroto administravimo išlaidas, ir taip gali apriboti fizinio asmens galimybę išsikelti bankroto bylą. Pirmiausia siūlytina persvarstyti įstatymo leidėjo pasirinkimą atsisakyti fizinio asmens bankroto proceso ne teismo tvarka. Galimybė išspręsti fizinio asmens nemokumo klausimą ne teismo tvarka ne tik minimizuotų bankroto proceso išlaidas, sumažintų teismo darbo krūvius, tačiau ir leistų fiziniam asmeniui išvengti didesnio įsiskolinimo, ypačingai tada, kai kreditorių skaičius nėra didelis ir jie linkę padėti fiziniam asmeniui atkurti mokumą. Taip pat siekiant anksčiau minėtų tikslų rekomenduojama įtvirtinti taikos sutarties tarp skolininko ir jo kreditorių bankroto procese sudarymo galimybę ir supaprastinto, pavyzdžiui, rašytinio, proceso, taikymą, kai fizinio asmens turto užtenka padengti tik daliai administravimo išlaidų. Be to, svarstyтина, ar nėra tikslinga fizinių asmenų įpareigoti pateikti įrodymus dėl mėginimo išvengti bankroto ir taikiai susitarti su kreditoriais dėl įsiskolinimų grąžinimo terminų atidėjimo, ypač atsižvelgiant į tai, jog kreditorių reikalavimų tenkinimo ir fizinio asmens mokumo atkūrimo plane vis tiek turi būti nurodyta kreditorių pagalba.

Išanalizavus fizinio asmens bankroto bylos vykdymo būdus, toliau darbe bus aptariami kiti pagrindiniai fizinio asmens bankroto instituto Lietuvoje procesiniai aspektai, kurie darbe išdėstyti atsižvelgiant į civilinio proceso stadijų eiliškumą, tačiau procesinių veiksmų griežtai neskirstant į atliekamus tik konkrečiose civilinio proceso stadijose.

3.2. Civilinės bylos dėl fizinio asmens bankroto iškėlimas

Kiekviena civilinė byla, tame tarpe ir civilinė byla dėl bankroto bylos iškėlimo, nagrinėjama ne chaotiškai, o nuosekliai, laikantis procesinėse teisės normose nustatytų reikalavimų bei eiliškumo. Fizinio asmens bankroto byla, kaip ir kiekviena civilinė byla, prasideda nuo suinteresuoto asmens kreipimosi į teismą. Taigi, ypač svarbu nustatyti subjektus, kurie gali inicijuoti fizinio asmens bankroto bylą.

Analizuojant užsienio valstybių praktiką, nustatyta, jog daugelyje ES valstybių narių tiek fiziniam asmeniui, tiek jo kreditoriams, suteikta galimybė inicijuoti bankroto procesą. Pagal Vokietijos nemokumo įstatymo bei pagal Airijos bankroto įstatymo nuostatas⁹⁷, tuo atveju, kai fizinis asmuo jau nesugeba padengti savo skolų, teisė inicijuoti nemokumo bylą suteikiama ir pačiam fiziniam asmeniui, ir jo kreditoriui. Vadovaujantis JAV bankroto kodekso nuostatomis bankrotą gali inicijuoti irgi tiek skolininkas (savanoriškas bankrotas), tiek skolininko kreditoriai (priverstinis bankrotas)⁹⁸.

Tačiau pagal Lietuvoje pasirinktą fizinio asmens nemokumo teisinio reglamentavimo modelį fizinio asmens bankrotą galės inicijuoti tik pats fizinis asmuo. Nors Konceptijos 13 punkte numatyta, kad inicijuoti fizinio asmens bankroto procesą galės fizinis asmuo ar kreditorius, tačiau Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo projekto aiškinamajame rašte⁹⁹ atsižvelgus į kai kurių suinteresuotų institucijų nuomonę bei įvertinus kitas projekto nuostatas, buvo siūloma nustatyti, kad inicijuoti fizinio asmens bankroto procesą galėtų tik pats fizinis asmuo. Taigi, įstatymo leidėjo motyvai apribojant subjektą, kurie gali inicijuoti bankroto bylą, ratą lieka neaiškūs. Nors fizinio asmens nemokumo teisiniu reglamentavimu siekiama teisingos skolininko ir jo kreditorių interesų pusiausvyros, tačiau kreditoriams nesuteikta teisė ginti savo turtinių interesų inicijuojant fizinio asmens bankrotą.

Pažymėtina, jog pagal ĮBĮ 5 straipsnio 1 dalies 1 punktą pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo įmonei pateikti turi teisę ir įmonės kreditorius. Be to, ĮBĮ 4 straipsnio 1 punkte ir 9 straipsnio 7 dalies 1 punkte įtvirtintos normos suteikia teisę kreditoriui (kreditoriams) inicijuoti bankroto bylos iškėlimą įmonei tuo atveju, kai įmonė laiku nemoka darbo užmokesčio ir su darbo santykiais susijusių išmokų. „Minėtose ĮBĮ normose įtvirtintas savarankiškas darbuotojo pažeistos teisės į darbo užmokestį gynybos būdas, kadangi tol, kol darbdavys neturi bankrutuojančios įmonės statuso, tol darbuotojas neturi galimybių pasinaudoti Garantinio fondo lėšomis, gaudamas įstatyme nustatyto dydžio išmokas, skirtas bankrutuojančios įmonės įsiskolinimams, susijusiems su darbo santykiais, padengti.“¹⁰⁰. Manytina, jog bent fizinio asmens darbuotojams turėtų būti suteikta lygiavertė galimybė kaip ir juridinio asmens darbuotojams ginti savo pažeistus turtinius interesus į darbo užmokestį ir su juo susijusias išmokas fizinio asmens nemokumo atveju.

⁹⁷ Butkus, K., Jazbutis, R., Kelpšas, T., Laužikas, E., Velička, R.; Višinskis, V. Taikomas mokslinio tyrimo darbas: Fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo būdų analizė... // ten pat P. 37 ir 48.

⁹⁸ United states courts // <http://www.uscourts.gov/FederalCourts/Bankruptcy/BankruptcyBasics/DischargeInBankruptcy.aspx>; prisijungimo laikas: 2012-09-10

⁹⁹ 2011 m. kovo 28 d. Aiškinamojo rašto Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo projektui Nr. XIP-3052 4 punktą // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=395281&p_query=&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2012-09-12.

¹⁰⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gegužės 12 d. nutartis civ. byloje Nr. 3K-3-267/2008, kat. 14.1; 14.6; 125.7 (S); 2008 m. sausio 2 d. nutartis, priimta civ. byloje Nr. 3K-3-82/2008, kat. 14.4 (S). ir kt.

Be to, kyla pagrįstų abejonų ar Lietuvoje pasirinktas fizinio asmens nemokumo teisinis reglamentavimas suderintas su Europos Sąjungos Tarybos reglamento (EB) Nr. 1346/2000 „Dėl bankroto bylų“ nuostatomis. Reglamento Nr. 29 straipsnio a) punkte įtvirtinta, kad bankroto byla gali inicijuoti ir likvidatorius pagrindinėje byloje. Nors reglamento nuostatos taikomos tiesiogiai nereikalaudamos tolimesnio įgyvendinimo, tačiau siekiant išvengti teisinio neaiškumo siūlytina subjektų, galinčių inicijuoti fizinio asmens bankrotą, ratą papildyti taip, jog pareiškimą dėl bankroto bylos iškelimo galėtų paduoti ir Tarybos reglamento Nr. 1346/2000 29 straipsnio a) punkte nurodytas asmuo. Pažymėtina, jog tokia nuostata yra numatyta ir Latvijos nemokumo įstatymo 133 straipsnio 1 dalies 2 punkte.

Verta pažymėti, kad nors fizinio asmens kreditoriai negali inicijuoti bankroto bylos, tačiau jie raštu informuojami apie būsimą fizinio asmens bankroto bylos inicijavimą ne vėliau kaip prieš mėnesį, t.y. fizinis asmuo privalo laikytis ikiteisminės kreditorių informavimo tvarkos. Taigi, kreditoriai dar iki fiziniam asmeniui paduodant pareiškimą teismui žino apie būsimas bankroto procedūras ir gali inicijuoti taikias derybas, atsisakyti dalies savo reikalavimo (pavyzdžiui, delspinigių, palūkanų, kitų netesybų) ir taip išvengti ilgai trukusios bankroto procedūros.

Pagal Lietuvoje pasirinktą fizinio asmens nemokumo teisinio reglamentavimo modelį paduodant teismui pareiškimą dėl fizinio asmens bankroto bylos iškelimo fizinis asmuo gali pasiūlyti bankroto administratoriaus kandidatūrą, o jei kreipiasi supaprastinto proceso tvarka pateikti bankroto administratoriaus sutikimą fizinis asmuo privalo. Tačiau kreditorius pasitikėdamas bankroto administratoriaus kompetencija, patirtimi ir pačiu bankroto administratoriaus asmeniu, taip pat turi teisę siūlyti bankroto administratoriaus kandidatūrą. Pažymėtina, jog vadovaujantis ĮBĮ 11 straipsnio 2 dalimi kreditorius, pateikdamas pareiškimą teismui dėl bankroto bylos iškelimo įmonei, privalo pasiūlyti teismui administratoriaus kandidatūrą, tuo atveju, kai pareiškimą teismui dėl bankroto bylos iškelimo įmonei teikia įmonės darbuotojai – gali pasiūlyti teismui administratoriaus kandidatūrą. Praktikoje dažniausiai kreditorius savo teisę siūlyti bankroto administratoriaus kandidatūrą įgyvendina teikdamas ieškinį dėl bankroto bylos iškelimo. Kadangi Lietuvoje pasirinkto fizinio asmens nemokumo teisinio reglamentavimo modelyje nėra įtvirtinta galimybė kreditoriui kreiptis į teismą dėl fizinio asmens iškelimo, kreditorius norėdamas pasiūlyti bankroto administratoriaus kandidatūrą turės pats savarankiškai su prašymu kreiptis į teismą bei pateikti visus reikiamus dokumentus (bankroto administratoriaus sutikimą, bankroto administratoriaus profesinės civilinės atsakomybės draudimo kopiją ir kt. – autorės past.) ir taip realizuoti vieną iš Įstatyme numatytų kreditorių interesų užtikrinimo priemonių.

Dar vienas svarbus klausimas pasirengimo nagrinėti fizinio asmens bankroto bylą bei bankroto bylos iškėlimo stadijoje, kurį teismas turi išspręsti, yra dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo. Siekiant išvengti fizinio asmens turto apimties sumažėjimo, teismas jau nuo pat pareiškimo iškelti fizinio asmens bankroto bylą, gali pritaikyti laikinąsias apsaugos priemones, pavyzdžiui, areštuoti visas fizinio asmens pinigines lėšas, esančias kredito įstaigose, ir kitą turtą. Bankroto bylose teismas yra įpareigotas būti aktyvus ir veikti *ex officio* siekiant atskleisti kuo daugiau reikšmingų aplinkybių, todėl teismas gali taikyti ir laikinąsias apsaugos priemones savo iniciatyva¹⁰¹. Tokiu teisiniu reglamentavimu įstatymo leidėjas preziumuoja, jog bankroto bylos turi viešąjį interesą, nes teismui taikyti laikinąsias apsaugos priemones *ex officio* suteikiama tik tais atvejais, kai tai būtina apsaugoti viešąjį interesą (CPK 145 str. 2 d.)¹⁰². Taigi, teismas gavęs pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo ir matydamas grėsmę, jog fizinio asmens gali sumažinti savo turto masę iki bankroto administratorius perims disponavimą visu fizinio asmens turtu, privalo taikyti laikinąsias apsaugos priemones ir taip užtikrinti maksimaliai galimą fizinio asmens kreditorių reikalavimų patenkinimą.

Apibendrintai galima pasakyti, jog įstatymo leidėjas tinkamai neapsaugojo fizinio asmens kreditorių interesų iki teismui iškėliant fizinio asmens bankroto bylą. Fizinio asmens kreditorius, net jei reikalavimai kilę iš darbo santykių, neturi teisės paduoti pareiškimo dėl fizinio asmens bankroto bylos iškėlimo, nors skolininkas ir nesugeba padengti net dalies turimo įsiskolinimo per ilgą laikotarpį. Atsižvelgiant į tai, siūlytina plėsti asmenų, galinčių inicijuoti fizinio asmens bankroto bylą, ratą, įtraukiant į jį fizinio asmens kreditorius, taip pat jį suderinti su Europos Sąjungos Tarybos reglamento (EB) Nr. 1346/2000 „Dėl bankroto bylų“ 29 straipsnio a) punktu.

3.3. Fizinio asmens bankroto bylos nagrinėjimas

Teismas įvertinęs fizinio asmens mokumą ir kitus atsisakymo iškelti fizinio asmens bankroto bylą pagrindus, priima nutartį iškelti arba atsisakyti iškelti fizinio asmens bankroto bylą. Vadovaujantis Lietuvoje pasirinktu fizinio asmens nemokumo teisinio reglamentavimo modeliui, jei teismas priėmė nutartį dėl fizinio asmens bankroto bylos iškėlimo, kreditoriui suteikta teisė šią nutartį apskųsti per septynias dienas. Jei nutartis nebuvo apskūsta ar skundas liko nepatenkintas, kreditoriai turi teisę per teismo nustatytą laikotarpį (ne trumpesnę nei 15 dienų ir ne ilgesnę kaip 30 dienų) pareikšti bankroto administratoriui savo reikalavimus, atsiradusius iki fizinio asmens bankroto bylos iškėlimo dienos. Vėliau kreditoriai savo reikalavimus gali teikti tik tiesiogiai teismui, jei teismas termino praleidimo priežastis pripažįsta svarbiomis ir reikalavimus pagrįstais. Pabrėžtina, kad teismas tvirtina ir po fizinio asmens

¹⁰¹ Kavalnė, S.; Mikuckienė, V.; Norkus, R.; Velička, R. Bankroto teisė. Pirmoji knyga // Vilnius: Justitia, 2009, P. 148.

¹⁰² Ten pat, P. 150.

bankroto bylos iškėlimo dienos atsiradusius kreditorių reikalavimus, tačiau tik atsiradusius iš fizinio asmens individualios ar ūkininko veiklos, ar iš prisiimtų skolinių įsipareigojimų bankroto administravimo išlaidoms apmokėti.

Atsižvelgiant į tai, kad kreditoriai turi sąlyginai trumpą laiko tarpą, per kurį jie gali pareikšti reikalavimus fizinio asmens atžvilgiu ir pateikti bankroto administratoriui reikalavimą pagrindžiančius įrodymus, labai svarbu fizinio asmens bankroto bylos iškėlimo faktą paviėšinti. Vadovaujantis Įstatymo nuostatomis informacija apie fizinio asmens bankrotą skelbiama viešai bankroto bylą nagrinėjančio teismo internetinėje svetainėje, bei Įmonių bankroto valdymo departamento prie Ūkio ministerijos interneto svetainėje. Analizuojant šias Įstatymo normas kilo abėjonė, ar tai suderinama su privačių duomenų apsaugos principu. Teisės departamento išvadoje¹⁰³ buvo siūloma konkrečiai nurodyti, kurie duomenys skelbiami viešai. Pabrėžtina, jog pagal Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo (*Valstybės Žinios* 2008, Nr. X-1444) 7 straipsnio 4 dalį draudžiama viešai skelbti asmens kodą, todėl publikuojamos teismo nutartys yra nuasmenintos, t.y. nenurodomi fizinių asmenų vardai, pavardės, asmens kodai. Tuo tarpu Įstatymo 31 straipsnis įpareigoja Įmonių bankroto valdymo departamentą prie Ūkio ministerijos savo interneto svetainėje dešimt metų nuo fizinio asmens bankroto proceso nutraukimo ar baigimo dienos skelbti fizinio asmens, kuriam iškelta bankroto byla, vardą ir pavardę. Atkreiptinas dėmesys, kad dešimties metų terminas pasirinktas tikslingai – fizinis asmuo negali dar kartą bankrotuoti kol nepraėjo dešimt metų nuo fizinio asmens bankroto proceso nutraukimo ar baigimo dienos.

Tiek Lietuvos Respublikos Konstitucijos (*Valstybės Žinios*, 1992, Nr. 33-1014) 22 straipsnis, tiek 1950 m. lapkričio 4 d. Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (*Valstybės žinios*, 1995-05-16, Nr. 40-987) (toliau – EŽTK) 8 straipsnis saugo kiekvieno privatumą. Pagal EŽTK 8 straipsnio 2 punktą jokia valstybės institucija negali trukdyti įgyvendinti šios teisės, išskyrus įstatymo numatytus atvejus ir kai valstybės institucijų įsikišimas į šios teisės įgyvendinimą demokratinėje visuomenėje yra būtinas nacionaliniam saugumui, viešajam saugumui arba ekonominei šalies gerovei, teisės pažeidimų ar nusikaltimų prevencijai, sveikatos ar moralės apsaugai arba kitų asmenų teisių ir laisvių apsaugai užtikrinti. Taigi, gali kilti abėjonių ar fizinio asmens duomenų skelbimas šiuo atveju yra suderinamas su privataus gyvenimo neliečiamumo principu. Fizinis asmuo inicijuodamas bankroto bylą automatiškai išviešins savo sunkią finansinę padėtį. Tai fiziniam asmeniui gali sukelti teštinių neigiamų pasekmių. Pavyzdžiui, nors JAV griežtai draudžiama diskriminuoti skolininką vien dėl to, jog jam buvo iškelta bankroto byla, t.y. JAV įstatymai draudžia nutraukti darbo sutartį su

¹⁰³ Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Teisės departamento 2011 m. balandžio 11 d. išvados „Dėl Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo projekto Nr. XIP-3052“ 20 punktas // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=397430; prisijungimo laikas: 2012-09-15.

darbuotoju, diskriminuoti jį dėl nuomos, atšaukti, laikinai sustabdyti ar atsisakyti atnaujinti licencijas, frančizes, ar panašias privilegijas, o privatus darbdavys negali diskriminuoti užimtumo požiūriu, jei diskriminacija yra pagrįsta vien tik bankroto procedūros, tačiau kaip parodė JAV praktika kartą bankrutavęs asmuo sunkiai gali gauti naują kreditą, sudaryti ilgalaikes sutartis (net ir dėl mobilaus ryšio paslaugų). Taigi, skolininkas įrašomas į „juoduosiu sąrašus“¹⁰⁴.

Manytina, jog vis dėlto, viešu fizinio asmens duomenų skelbimu po fizinio asmens bankroto bylos iškelimo siekiama teisėto, pagrįsto bei proporcingo tikslo – kreditorių interesų apsaugos. Kaip jau minėta, kreditoriai turi ne trumpesnę kaip 15 dienų ir ne ilgesnę kaip 30 dienų laikotarpį nuo teismo nutarties iškelti fizinio asmens bankroto bylą įsiteisėjimo dienos pareikšti bankroto administratoriui iki fizinio asmens bankroto bylos iškelimo dienos atsiradusius savo reikalavimus, o vėliau praleidus šį terminą kreditoriniai reikalavimai priimami tik teismui termino praleidimo priežastis pripažinus svarbiomis, o reikalavimus pagrįstais. Taigi, fizinio asmens kreditoriams turi būti suteikta ir prieinama visa informacija apie pradėtą fizinio asmens bankroto procedūrą, ypač tada, jei skolininkas dėl kokių nors priežasčių nepraneša apie visus savo kreditorius bankroto administratoriui. Taip pat pabrėžtina, jog bus skelbiami tik fizinių asmenų vardai, pavardės, o ne asmens kodai, todėl Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo (*Valstybės Žinios, 2008, Nr. X-1444*) 7 straipsnio 4 dalis nebus pažeidžiama.

Teismui iškelus bankroto bylą, fizinis asmuo kaip galima greičiau privalo pervesti į bankroto administratoriaus nurodytą depozitinę sąskaitą lėšų sumą, kurią bankroto administratorius turi teisę naudoti bankroto procedūroms atlikti, fizinio asmens būtiniesiems poreikiams tenkinti nuo teismo nutarties iškelti fizinio asmens bankroto bylą įsiteisėjimo dienos iki nutarties patvirtinti Planą įsiteisėjimo dienos, o po Plano patvirtinimo - pervesti lėšas į depozitinę sąskaitą kreditorių reikalavimams tenkinti ir bankroto administravimo išlaidoms mokėti Plane nustatyta tvarka. Be to, fiziniam asmeniui Įstatyme įtvirtintas reikalavimas prie pareiškimo dėl bankroto bylos iškelimo, jei siūloma bankroto administratoriaus kandidatūra, pridėti lėšų sumos, reikalingos bankroto procedūroms atlikti nuo teismo nutarties iškelti fiziniam asmeniui bankroto bylą įsiteisėjimo dienos iki nutarties patvirtinti planą įsiteisėjimo dienos, pagrindimą, o fizinio asmens kreditorių reikalavimų tenkinimo ir jo mokumo atkūrimo plane nurodyti bankroto administravimo išlaidų sumą ir jos pagrindimą. Tokie duomenys fiziniam asmeniui gali būti nežinomi bei neprieinami, todėl norėdamas nurodyti ir pagrįsti bankroto administravimo išlaidas, fizinis asmuo turės kreiptis pagalbos į nemažai kainuojančius kvalifikuotus specialistus, o tai arba iš viso atims galimybę fiziniam asmeniui išsikelti bankroto

¹⁰⁴ United states courts // <http://www.uscourts.gov/FederalCourts/Bankruptcy/BankruptcyBasics/DischargeInBankruptcy.aspx>; prisijungimo laikas: 2012-09-10

bylą arba dar padidins jo įsiskolinimą. Taigi, nors bankroto administratoriui mokamą lėšų sumą nustato pirmasis kreditorių susirinkimas, o lėšų suma, kurią bankroto administratorius turi teisę naudoti bankroto procedūroms atlikti nuo teismo nutarties išskelti fizinio asmens bankroto bylą įsiteisėjimo dienos iki nutarties patvirtinti planą įsiteisėjimo dienos, negali būti didesnė nei 3 MMA, tačiau ir ši sąlyginai maža suma gali užkirsti kelią nemokiam asmeniui išsikelti bankroto bylą.

Vadovaujantis Lietuvoje pasirinktu fizinio asmens nemokumo teisinio reglamentavimo modeliu fizinis asmuo visgi gali prisiimti skolinius įsipareigojimus, jeigu neturi lėšų ar jų nepakanka bankroto administravimo išlaidoms sumokėti, o dėl šios priežasties atsiradę kreditorių reikalavimai yra tenkinami po pirmosios eilės kreditorių reikalavimų, tačiau prieš kitų kreditorių reikalavimo tenkinimą. Manytina, jog ši nuostata neapsaugos fizinio asmens interesų, nes atsargus ir apdairus civilinių santykių subjektas gali nesuteikti paskolos ir taip į skolas įklampusiam fiziniam asmeniui. Taigi, fizinis asmuo, kuris nebeturi jokio turto ir yra ties skurdo riba, ženkliai tikėtina, kad faktiškai negalės pasinaudoti Įstatymo suteikta galimybe gauti skolos amnestiją. Šią problemą buvo siūloma spręsti nustatant išlygą, kad tais atvejais, kai skolininko turto nepakanka bylinėjimosi išlaidoms ir administravimo išlaidoms padengti, nemokumo byla gali būti keliama, jeigu asmuo atitinka Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatyme nustatytus kriterijus ir yra priimtas sprendimas suteikti jam valstybės garantuojamą teisinę pagalbą¹⁰⁵. Taip dalį administravimo išlaidų galėtų padengti Vyriausybė. Pavyzdžiui, pagal Suomijos bankroto procesą reglamentuojančius teisės aktus, jei matyti, kad skolininko turto nepakaks administratoriaus darbui apmokėti, administratoriui apmokama iš valstybės lėšų, o administratoriui išmokama suma už skolininko turto inventorizaciją ir aprašymą negali viršyti 500 eurų¹⁰⁶. Tuo tarpu Vokietijoje fizinis asmuo yra įpareigotas bet kokių atveju prisidėti prie administravimo išlaidų apmokėjimo, kad ir kokios jos mažos bebūtų, tačiau turto neturintiems fiziniams asmenims (vartotojams) stengiamasi maksimaliai sumažinti administravimo kaštų dydį ir nustatomas specialus supaprastintas bankroto procesas¹⁰⁷. Japonijoje jei fizinis asmuo neturi jokio turto ar jo neužtenka, net minimaliai padengti administravimo išlaidas, nėra skiriamas bankroto administratorius, o pats bankroto procesas tampa supaprastintas ir koncentruotas¹⁰⁸.

¹⁰⁵ Norkus R.; Višinskis V.; Driukas A., Kavalnė S., Velička R., Kelpšas T., Kazlauskas D. Č. Taikomasis mokslinis tyrimas: Optimalaus individualia veikla užsiimančių fizinių asmenų, ūkininkų, kitų fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo modelio nustatymas ... // ten pat, P.42.

¹⁰⁶ Butkus, K., Jazbutis, R., Kelpšas, T., Laužikas, E., Velička, R.; Višinskis, V. Taikomasis mokslinis tyrimo darbas: Fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo būdų analizė ... // ten pat, P. 43.

¹⁰⁷ Norkus R.; Višinskis V.; Driukas A., Kavalnė S., Velička R., Kelpšas T., Kazlauskas D. Č. Taikomasis mokslinis tyrimas: Optimalaus individualia veikla užsiimančių fizinių asmenų, ūkininkų, kitų fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo modelio nustatymas ... // ten pat, P. 12.

¹⁰⁸ Matsushita, Junichi. Japan's Personal Insolvency Law // Texas International Law Journal, Summer 2007, Vol. 42 Issue 3. P. 768.

Be to, Lietuvoje mažinant skolininko našta galima būtų suteikti galimybę fiziniam asmeniui pasiimti beprocentę paskolą iš valstybės biudžeto administravimo išlaidoms apmokėti. Žinoma, tai gali ženkliai padidinti valstybės biudžeto išlaidas, tačiau tik fiziniam asmeniui suteikiant nuolaidų skurdžiausiai gyvenantys asmenys, kuriems bankroto iškėlimas yra vienintelė galimybė išbristi iš skolų, galės pasinaudoto fizinio asmens bankroto institutu.

Teismas nutartyje iškelti fizinio asmens bankroto bylą taip pat turi paskirti ir bankroto administratorių vadovaudamasis bankroto proceso dalyvių ar Įmonių valdymo departamento prie Ūkio ministerijos pasiūlymais. Taigi, kaip jau buvo darbe minėta, siūlyti bankroto administratoriaus kandidatūrą suteikta teisė tiek fiziniam asmeniui, tiek jo kreditoriams. Fizinis asmuo teikiant pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo gali pasiūlyti bankroto administratoriaus kandidatūrą, o jei kreipiasi supaprastinto proceso tvarka pateikti bankroto administratoriaus sutikimą fizinis asmuo privalo. Teikiant motyvuotą prašymą atstatydinti bankroto administratorių fizinis asmuo taip pat privalo nurodyti naujo bankroto administratoriaus kandidatūrą, tuo tarpu kreditoriams tokia pareiga nenumatyta. Tokiu teisiniu reglamentavimu įtvirtintas bankroto proceso dalyvių nelygiateisiškumas ir diskriminacija, o įstatymo leidėjo pasirinktas diferencijuotas reguliavimas yra nepagrįstas jokiais objektyviais kriterijais. Akivaizdu, jog pareiga pasiūlyti kito bankroto administratoriaus kandidatūrą teikiant prašymą atstatydinti ankstesnįjį turėtų būti nustatyta tiek fiziniam asmeniui, tiek jo kreditoriams, siekiant ekonomiškos, operatyvios bei sklandžios bankroto bylos eigos. Teismo kreipimasis į Įmonių bankroto valdymo departamentą prie Ūkio ministerijos dėl naujos bankroto administratoriaus kandidatūros gali užtrukti ir taip bus nepateisinamai vilkinamas bankroto bylos nagrinėjimas. Be to, taip būtų galima išvengti kreditorių piktnaudžiavimo nepagrįstai teikiant prašymus atstatydinti bankroto administratorių siekiant užvilinti procesą, nes kreditoriai teismui be prašymo taip pat privalėtų pateikti naujo bankroto administratoriaus sutikimą.

Teismui paskyrus bankroto administratorių, šis įgyja teisę disponuoti visu fizinio asmens turtu bankroto procedūrų metu. Kai atidaroma speciali depozitinė sąskaita kredito įstaigoje, fizinis asmuo privalo pervesti į šią sąskaitą visas turimas lėšas bei grynuosius pinigus, o bankroto administratorius toliau tvarko visų fizinio asmens gautų lėšų ir jų naudojimo apskaitą. Be to, bankroto administratorius atlieka ir Plane numatytus mokėjimus, bei prižiūri, kad gautų fizinio asmens lėšų užtektų atlikti Plane nustatytus mokėjimus. Kitu atveju, bankroto administratorius yra įpareigotas kreiptis į kreditorių susirinkimą dėl plano tikslinimo ir (ar) fizinio asmens bankroto bylos nutraukimo.

Bankroto administratorius taip pat turi patikrinti fizinio asmens sandorius, sudarytus per ne mažesnę kaip 36 mėnesių laikotarpį iki bankroto bylos iškėlimo ir pareikšti ieškinius fizinio asmens bankroto bylą nagrinėjančiame teisme dėl sandorių, galėjusių turėti įtakos tam, kad

fizinis asmuo negali atsiskaityti su kreditoriais, pripažinimo negaliojančiais. Be to, bankroto administratorius imasi priemonių išieškoti skolas iš fizinio asmens skolininkų. Taigi, bankroto administratorius privalo stengtis padidinti fizinio asmens turto masę ir taip užtikrinti maksimalų kreditorių reikalavimo patenkinimą fizinio asmens bankroto procese.

Ypač teigiamai vertinamas atsisakymas absoliučios bankroto administratoriaus teisės be išlygų įeiti į fiziniam asmeniui priklausančias patalpas. Siekiant nepažeisti konstitucinio asmens būsto neliečiamybės principo bankroto administratorius tik atlikdamas bankroto procedūras, gali apžiūrėti fizinio asmens nuosavybės teise ar kitais pagrindais valdomas patalpas, o gavęs kartu su fiziniu asmeniu gyvenamojoje patalpoje gyvenančių asmenų sutikimą, apžiūrėti ir fizinio asmens nuosavybės teise ar kitais pagrindais valdomas gyvenamąsias patalpas. Atsižvelgiant į tai, kad aiškinamajame rašte teigiama¹⁰⁹, jog tokios bankroto administratoriaus teisės motyvai yra siekti išvengti fizinio asmens nesąžiningų veiksmų ar piktnaudžiavimo, pavyzdžiui, bankroto proceso metu gautų lėšų ir kito turto slėpimo, prevencijos, buvo svarstyta, ar racionalu leisti šia teise naudotis tik su patalpoje gyvenančių asmenų sutikimu. Manytina, jog tokie nuogaštavimai yra nepagrįsti. Visų pirma, fizinis asmuo siekdamas skolų amnestijos privalo per visą bankroto procesą elgtis sąžiningai ir vykdyti bankroto administratoriaus reikalavimus, antra, Įstatyme įtvirtintų pareigų nevykdymas yra pagrindas bankroto bylą nutraukti. Taigi, pats fizinis asmuo privalo būti suinteresuotas sklandžia bankroto procedūros eiga ir suteikti visą bankroto administratoriui reikalingą informaciją.

Apibendrinus teigtina, kad Lietuvoje pasirinktame modelyje sąlygų, kurioms esant fizinis asmuo galėtų bankrutuoti, kartelė iškelta gana aukštai, todėl galinčių bankrutuoti asmenų skaičius ženkliai mažėtų. Nustačius prievolę apmokėti visas bankroto administravimo išlaidas, bankrutuoti galės tik vidutinės pajamas gaunantys ar turto turintys asmenys, o ne tie asmenys, kuriems labiausiai reikia skolų amnestijos. Nors fizinis asmuo gali prisiimti skolinius įsipareigojimus, jeigu neturi lėšų ar jų nepakanka bankroto administravimo išlaidoms sumokėti, svarstyta, ar siūlomos nuostatos galės apsaugoti fizinio asmens interesus, nes atsargus ir apdairus civilinių santykių subjektas tikėtina, kad nesuteiks paskolos (kredito) ir taip į skolas įklampusiam fiziniam asmeniui.

3.4. Fizinio asmens bankroto bylos užbaigimas

Kaip jau buvo darbe minėta, fizinio asmens bankroto byla baigiama, kai fizinis asmuo atlieka paskutinį Plane numatytą mokėjimą ir bankroto administratorius pateikia teismui savo,

¹⁰⁹ 2011 m. kovo 28 d. Aiškinamojo rašto Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo projektui Nr. XIP-3052 1 punktas // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=395281&p_query=&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2012-09-12.

kreditorių susirinkimo pirmininko, bei pačio fizinio asmens pasirašytą Plano įgyvendinimo aktą, kurio pagrindu teismas priima nutartį baigti fizinio asmens bankroto bylą arba nutraukti fizinio asmens bankroto bylą.

Išanalizavus Latvijos Nemokumo įstatymo nuostatas, darytina išvada, kad Latvijoje fizinio asmens nemokumo procesą sudaro vienas etapas, po kurio fizinis asmuo yra atleidžiamas nuo likusių skolinių įsipareigojimų. Vadovaujantis Latvijos Nemokumo įstatymo 154 straipsniu fizinis asmuo turi paruošti įsipareigojimų vykdymo planą, kuris privalo būti teismo patvirtintas. Bankroto procesas baigiamas, kai administratorius praneša teismui, kad skolininko turto pardavimas yra baigtas. Tada teismas sprendžia dėl skolų nurašymo¹¹⁰.

Vokietijoje fizinio asmens nemokumo procesą sudaro du etapai: nemokumo procesas teisme (turto paskirstymas kreditoriams) ir „*tinkamo elgesio periodas*“ po kurio fizinis asmuo gali būti atleistas nuo likusių skolų. Visą šį laikotarpį antstoliai negali nukreipti išieškojimo į skolininko turtą, fizinis asmuo ir toliau turi stengtis įsidarbinti, veikti prižiūrimas administratoriaus ar patikėtinio¹¹¹.

Tuo tarpu Lietuvoje pasirinktas fizinio asmens nemokumo procesas nėra skaidomas į etapus, o yra sudarytas iš vientiso proceso, kuriam pasibaigus likę skolininko įsipareigojimai gali būti nurašyti. Taigi, Lietuvoje pasirinktas fizinio asmens nemokumo modelis labiau panašus į Latvijos fizinio asmens bankroto procedūrą ir, galima sakyti, yra kaip alternatyva fizinio asmens bankroto procesui Vokietijoje. Lietuvoje visa procedūra turėtų trukti iki penkerių metų skolininkui vykdant kreditorių reikalavimų tenkinimo ir fizinio asmens mokumo atkūrimo planą, o atlikus paskutinį Plane nurodytą mokėjimą, kaip jau minėta, bankroto administratorius teikia plano įgyvendinimo aktą, kurį pasirašo fizinis asmuo, bankroto administratorius ir kreditorių susirinkimo pirmininkas, o jo pagrindu teismas svarsto dėl fizinio asmens atleidimo nuo skolų.

Taigi, pagal Lietuvoje pasirinktą fizinio asmens nemokumo teisinio reglamentavimo modelį fizinis asmuo yra įpareigotas tam tikrą laikotarpį sąžiningai vykdyti Plane numatytus mokėjimus bei disponavimą visu savo turtu patikėti bankroto administratoriui. Nors Konceptijos 20.1 punkte nustatyta ne ilgesnė nei dešimt metų kreditinių reikalavimų tenkinimo trukmė, tačiau jau Projekto Nr. XIP-3052 aiškinamajame rašte¹¹² teigiama, kad numatomas teisinis reguliavimas iš esmės galėtų būti prilyginamas įmonių restruktūrizavimo procesui (įmonės restruktūrizavimas negali tęstis ilgiau kaip 5 metus – autorės past.), todėl projektu siūloma nustatyti fizinio asmens

¹¹⁰ Latvian Insolvency Law of 14 October 2010 Article 155-164 // http://www.vvc.gov.lv/export/sites/default/docs/LRTA/Likumi/Insolvency_Law.doc; prisijungimo laikas 2012-08-20.

¹¹¹ Norkus R.; Višinskis V.; Driukas A., Kavalnė S., Velička R., Kelpšas T., Kazlauskas D. Č. Taikomas mokslinis tyrimas: Optimalaus individualia veikla užsiimančių fizinių asmenų, ūkininkų, kitų fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo modelio nustatymas ... // ten pat, P. 9.

¹¹² 2011 m. kovo 28 d. Aiškinamojo rašto Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo projektui Nr. XIP-3052 4 punktas // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=395281&p_query=&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2012-09-12.

plano įgyvendinimo trukmę iki 5 metų. Įstatyme, kaip jau minėta, taip pat paliktas 5 metų terminas. Toks terminas vertinamas teigiamai, nes nemažėtų būsimas „*naujos pradžios*“ (angl. – *fresh start*¹¹³) efektas skolininkui ir nauda valstybės ekonomikai. Kitose ES valstybėse narėse bankroto procedūros trukmė taip pat panaši. Pagal minėto Latvijos Nemokumo įstatymo 155 straipsnį Latvijoje laikotarpis, per kurį asmuo turi grąžinti įsipareigojimus, prieš nurašant jam likusią skolą, priklauso nuo to, kurią dalį įsipareigojimų skolininkas sugebės įgyvendinti. Jei skolininko pajamos leis grąžinti mažiausiai 50 proc. bendros skolos sumos, kuri liko pardavus turtą, bankroto procedūra truks iki metų. Bankroto procedūra truks dvejus metus, jei skolininko pajamos leis jam atiduoti 35 proc. skolos likučio, jei 20 proc. skolos - trejus metus. Bet kuriuo atveju skolininkai turi atiduoti trečdalį savo pajamų, tačiau įmokos suma neturi būti mažesnė nei trečdalis minimalaus atlyginimo. Asmenims, kurie negali atiduoti bent 20 proc. skolos taikomas ilgiausias, t.y. trejų su puse metų terminas¹¹⁴.

Kadangi bankroto procesas visų pirmas yra skirtas visų kreditorių reikalavimų proporcingam patenkinimui užtikrinti, todėl labai svarbu tenkinant kreditorių fizinio asmens atžvilgiu pareikštus ir teismo patvirtintus reikalavimus užtikrinti kreditorių lygiateisiškumą bankroto procese¹¹⁵. Tuo tikslu, visų kreditorių reikalavimai turi būti tenkinami proporcingai atsižvelgiant į teisės aktuose nustatytą kreditorių eiliškumą. Kadangi nuo teismo nutarties iškelti fizinio asmens bankroto byla įsiteisėjimo dienos laikoma, kad visi fizinio asmens skolų mokėjimo terminai yra pasibaigę, todėl bankroto procese tenkinami ir reikalavimai, kurių terminai dar nebuvo suėję iki bankroto bylos iškėlimo¹¹⁶.

Pirmajame etape pagal Lietuvoje pasirinkto fizinio asmens nemokumo teisinio reglamentavimo modelyje nustatytą eiliškumą (privilegijuotų kreditorių ir įprastų kreditorių reikalavimai – autorės past.), kreditorių susirinkimui ir (ar) teismui patvirtinus Planą, tenkinami kreditorių reikalavimai be priskaičiuotų palūkanų ir netesybų, o antrajame etape ta pačia eile tenkinama likusi kreditorių reikalavimų dalis, t.y. palūkanos ir netesybos. Taigi, palūkanoms ir netesybos tenka šalutinis vaidmuo, nes jos tenkinamos tik, jei užtenka fizinio asmens turto. Kaip jau buvo minėta, kreditorių reikalavimai pagal Lietuvoje pasirinktą modelį tenkinami dvejomis eilėmis, neišskiriant valstybės, kaip antrosios eilės kreditoriaus. Atkreiptinas dėmesys, jog reikalavimai kilę iš prisiimtų įsipareigojimų bankroto administravimo išlaidoms apmokėti, tenkinami po pirmosios eilės kreditorių, todėl faktiškai kreditorių reikalavimus gali reikėti tenkinti trimis eilėmis. Šių kreditorių reikalavimų išskyrimas pateisinamas tuo, kad siekiant suteikti galimybę bankrutuoti ir turto neturintiems asmenims, kreditoriai žinodami, jog jų

¹¹³ Meh, Césaire A. Terajima, Yaz. Unsecured Debt, Consumer Bankruptcy, and Small Business // Bank of Canada, 2008. P. 4.

¹¹⁴ Latvian Insolvency Law of 14 October 2010 Article 155 // http://www.vvc.gov.lv/export/sites/default/docs/LRTA/Likumai/Insolvency_Law.doc; prisijungimo laikas 2012-08-20.

¹¹⁵ Kavalnė, S.; Mikuckienė, V.; Norkus, R.; Velička, R. Bankroto teisė. Pirmoji knyga // Vilnius: Justitia, 2009. P. 125.

¹¹⁶ Ten pat. P. 126.

reikalavimai nebus tenkinami paskiausiai, galimai bus labiau linkę suteikti paskolą (kreditą) bankroto išlaidoms apmokėti.

Keliančios abejonių dėl suderinamumo su kreditorių lygiateisiškumo principu yra Įstatymo nuostatos suteikiančios teisę neparduotą turtą kreditoriaus prašymu ir kreditorių susirinkimo sutikimu perduoti kreditoriui. Iš Įstatymo nuostatų neaišku ar kreditorius patenkina savo kreditorinį reikalavimą visa apimtimi ar be priskaičiuotų palūkanų ir netesybų. Kaip jau buvo minėta, visų kreditorių reikalavimai tenkinami dviem etapais, išskyrus įkeitimu ir (arba) hipoteka užtikrintus kreditorių reikalavimus. Taigi, aukščiau minėtos nuostatos kelia abejonių ta apimtimi, ar nebus pažeistas kreditorių lygiateisiškumas tuo atveju, kai kreditorius perima neparduotą turtą, į kurį jau būtų įskaičiuotos palūkanų ir netesybų sumos, kurioms bankroto procese tenka tik šalutinis vaidmuo. Be to, iš Įstatymo nuostatų neaišku ar perleidžiant neparduotą turtą bus laikomasi Įstatyme nustatyto kreditorių reikalavimų tenkinimo eiliškumo. Analogišką nuogaštavimą išsakė ir Teisės departamentas savo išvadoje¹¹⁷.

Be to, abejotina ir nuostata dėl nekilnojamojo, taip pat įkeisto, turto pardavimo varžytynėse. Įstatymų leidėjas suteikė pirmenybę bankrutuojančio fizinio asmens turto pardavimui varžytynėse. Specialistų siūlymu¹¹⁸ svarstyтина, ar nereikėtų leisti kreditoriams nustatyti turto pardavimo būdą, nes būtent jie būtų suinteresuoti turtą parduoti kuo brangiau. Teigiama, kad tokiu siūlymu būtų pagerinti bankroto procesu siekiami tikslai. Su šia nuomone galima sutikti, nes efektyviausiu turto pardavimu labiausiai yra suinteresuoti kreditoriai, todėl jie ir turėtų spręsti turto realizavimo būdą.

Apibendrintai galima teigti, jog Lietuvoje pasirinktas fizinio asmens nemokumo reglamentavimo modelis suteikia nemokiam fiziniam asmeniui galimybę po penkių metų trukusio sąžiningo kreditorių reikalavimų tenkinimo gauti likusių kreditorinių reikalavimų nurašymą, išskyrus kreditorinius reikalavimus, kurie Įstatyme nustatyti kaip išimtis. Taip Lietuvoje pasirinktas fizinio asmens nemokumo reglamentavimo modelis sudaro galimybę fiziniam asmeniui išsivaduoti iš skolų naštos ir grįžti į normalų ekonominį gyvenimą. Tačiau kalbant apie fizinio asmens kreditorių interesus visgi iš Įstatymo nuostatų neaišku ar kreditorius perimdamas neparduotą turtą patenkina savo kreditorinį reikalavimą visa apimtimi ar be priskaičiuotų palūkanų ir netesybų bei laikantis Įstatyme nustatyto kreditorių reikalavimų tenkinimo eiliškumo, taip galimai pažeidžiant kreditorių lygiateisiškumą bankroto procese. Be to, siekiant užtikrinti maksimalų kreditorių interesų tenkinimą, siūlytina klausimą dėl efektyviausio turto realizavimo būdo palikti spręsti kreditoriams.

¹¹⁷ Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Teisės departamento 2011 m. balandžio 11 d. išvados „Dėl Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo projekto Nr. XIP-3052“ 65 punktas // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=397430; prisijungimo laikas: 2012-09-15.

¹¹⁸ Ten pat. Punktas 61.

IŠVADOS

Darbe keliama **hipotezė** nepasitvirtino, nes Lietuvos Respublikoje pasirinktas fizinių asmenų nemokumo teisinio reglamentavimo modelis neužtikrina skolininko ir jo kreditorių pareigų, teisių ir interesų pusiausvyros, o tai įrodo šios išvados:

1. Fizinio asmens nemokumo teisinis reglamentavimas iš esmės skirtas atkurti fizinio asmens mokumą padedant jam išsivaduoti iš skolų naštos. Taigi, siekiama išlaikyti fizinį asmenį aktyvų rinkoje, o taip kartu užtikrinamas ir viešasis interesas. Tačiau turi būti laikomasi ir fizinio asmens ir jo kreditorių interesų pusiausvyros bei siekiama maksimaliai galimo fizinio asmens kreditorių reikalavimų patenkinimo. Taigi, savo tikslais ir paskirtimi fizinio asmens nemokumo teisinis reglamentavimas tampa panašesnis į įmonių restruktūrizavimo procesą, kuriuo siekiama padėti įmonėms įveikti finansinius sunkumus ir atkurti savo mokumą, tačiau ne į įmonių bankroto procedūrą, kurios tikslas maksimaliai patenkinti įmonės kreditorių reikalavimus, o užbaigus bankroto procedūrą įmonę likviduoti iš rinkos.

2. Lietuvoje taikant bankroto procedūras tik įmonėms plačiaja prasme, išieškojimas iš fizinių asmenų buvo vykdomas išimtinai pagal CPK nuostatas, kurios negalėjo tinkamai užtikrinti fizinio asmens interesų, ypač tų, kurių įsiskolinimai yra dideli ir kilę iš ūkinės – komercinės veiklos. Be to, nors vadovaujantis ES Tarybos reglamento (EB) „Dėl bankroto bylų“ Nr. 1346/2000 nuostatomis fiziniai asmenys gali pasinaudoti galimybe bankrutuoti ir paduoti prašymą dėl teismo sprendimo prisipažinimo ir leidimo vykdyti net ir tose ES valstybėse narėse, kuriose šis teisinis institutas dar nėra įtvirtintas, tačiau tai problematiška procedūra, reikalaujanti daug laiko, žinių ir finansinių išteklių, o bandymas įvykdyti teismo sprendimą kitoje ES valstybėje narėje gali būti sunkiai įgyvendinama užduotis praktiškai. Taigi, siekiant tinkamai apsaugoti nemokaus fizinio asmens ir jo kreditorių interesus atsirado poreikis Lietuvos teisinėje sistemoje įtvirtinti ir fizinio asmens bankroto institutą.

3. Subjektų ratas, kuriems galės būti taikomos fizinio asmens bankroto procedūros Lietuvoje, tikslingai apribotas tik sąžiningais tiek verslu ar ūkininkavimu užsiimančiais fiziniiais asmenimis, tiek vartotojais, kurių pagrindinių interesų vieta yra Lietuvos Respublikoje, nepaisant skolinių įsipareigojimų atsiradimo laikotarpio. Be to, fizinio asmens įsiskolinimas turės viršyti Įstatyme nustatytą minimalią skolos ribą, taip užtikrinant, kad fizinio asmens bankroto byla inicijuos tik tie asmenys, kurie negali padengti skolinių įsipareigojimų laikydamiesi finansinės drausmės.

4. Fizinį asmenį įpareigojus apmokėti visas bankroto administravimo išlaidas, bankrutuoti Lietuvoje galės tik vidutinės pajamas gaunantys ar turto turintys asmenys, o ne tie asmenys, kuriems labiausiai reikia skolų amnestijos. Nors fizinis asmuo gali prisiimti skolinius įsipareigojimus, jeigu neturi lėšų ar jų nepakanka bankroto administravimo išlaidoms sumokėti,

tačiau atsargus ir apdairus civilinių santykių subjektas tikėtina, kad nesuteiks paskolos (kredito) ir taip į skolas įklampusiam fiziniam asmeniui.

5. Fizinio asmens kreditoriams Lietuvoje pasirinktame fizinio asmens nemokumo teisinio reglamentavimo modelyje nesuteikta teisė inicijuoti fizinio asmens bankroto bylos iškėlimo net tada, kai kreditorius iš viso negauna savo reikalavimo patenkinimo arba gauna jį mažomis dalimis per ilgą laikotarpį. Fizinio asmens darbuotojams taip pat nesuteikta galimybė ginti jų teisės į darbo užmokestį ir su juo susijusias išmokas inicijuojant bankroto bylą ir gaunant įstatyme nustatyto dydžio išmokas iš Garantinio fondo lėšų.

6. Lietuvoje pasirinkto fizinio asmens nemokumo teisinio reglamentavimo modelyje numatyta galimybė fizinio asmens bankroto bylas nagrinėti tik teisme įprasto ar suprastinto proceso tvarka. Nenumatant bankroto bylos nagrinėjimo ne teismo tvarka, o supaprastinto proceso taikymo nesiejant su fizinio asmens turto mase, nesuteikiama galimybė minimizuoti bankroto administravimo išlaidų bei sumažinti teismo darbo krūvius. Taip pat nėra įtvirtinta ir taikos sutarties tarp skolininko ir jo kreditorių bankroto procese sudarymo galimybė.

7. Lietuvoje pasirinktame fizinio asmens nemokumo teisinio reglamentavimo modelyje kreditorių reikalavimai tenkinami dvejomis eilėmis, tačiau jei fizinis asmuo prisiėmė įsipareigojimų bankroto administravimo išlaidoms apmokėti, tokie reikalavimai tenkinami po kitų privilegijuotų kreditorių reikalavimų. Reikalavimams dėl palūkanų ir netesybų tenka šalutinis vaidmuo, nes jie tenkinami tik tuo atveju, jei užtenka fizinio asmens turto po pagrindinių kreditorių reikalavimų patenkinimo. Tačiau šios nuostatos netaikomas kreditoriams perėmusiems neparduotą turtą, taip galimai pažeidžiant kreditorių lygiateisiškumo principą bankroto procese.

8. Teismui iškėlus fizinio asmens bankroto bylą fizinis asmuo įgyja privilegijų, kurių neturėjo anksčiau – nutraukiamas delspinigių, palūkanų skaičiavimas, sustabdomas priverstinis išieškojimas bendra tvarka, neleidžiama 6 mėnesius parduoti net ir įkeisto gyvenamojo būsto. Po maksimalaus penkių metų trukusio sąžiningo kreditorių reikalavimų tenkinimo fizinis asmuo atleidžiamas nuo likusių nepatenkintų reikalavimų, išskyrus reikalavimus dėl žalos atlyginimo dėl mirties, suluošinimo ar kitokio kūno sužalojimo, išlaikymo vaikams (įvaikiams) bei valstybės paskirtas baudas už administracinius pažeidimus ar nusikalstamas veikas, taip suteikiant fiziniam asmeniui galimybę grįžti į normalų ekonominį gyvenimą.

PASIŪLYMAI

1. Siūlytina Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo 1 straipsnio 4 dalį pakeisti taip: „Fizinio asmens bankroto procesą gali inicijuoti pats fizinis asmuo, fizinio asmens kreditorius ir likvidatorius pagrindinėje byloje vadovaujantis Europos Sąjungos Tarybos reglamento (EB) Nr. 1346/2000 „Dėl bankroto bylų“ 29 straipsnio a) punktu.“.
2. Siūlytina Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo 2 straipsnio 2 dalį pakeisti taip: „**Fizinio asmens nemokumas** – fizinio asmens būklė, kai a) jis negali įvykdyti skolinių įsipareigojimų, kurių mokėjimo terminai suėję ir kurių suma viršija 25 Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintas minimaliąsias mėnesines algas (toliau – MMA); b) iš objektyvių aplinkybių yra akivaizdu, jog asmuo negalės padengti savo skolinių įsipareigojimų, kurių vykdymo terminas sueis per vienerius metus, ir skoliniai įsipareigojimai viršija 50 MMA.“.
3. Siūlytina Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo 14 straipsnio 2 dalies 2 punktą pakeisti taip: „2) kreditorių susirinkimas ar kreditorius (kreditoriai), kurio (kurių) teismo patvirtinti reikalavimai vertine išraiška sudaro daugiau kaip pusę visų kreditorių patvirtintų reikalavimų sumos, motyvuotu prašymu kreipiasi į teismą dėl bankroto administratoriaus atstatydinimo ir pasiūlo naują bankroto administratoriaus kandidatūrą.“.
4. Siūlytina Lietuvos Respublikos fizinių asmenų įstatymo 5 straipsnio 8 dalies 5) punktą pakeisti taip: „5) paaiškėja, kad fiziniam asmeniui bankroto byla jau kartą buvo iškelta ir teismas priėmė nutartį baigti ar nutraukti fizinio asmens bankroto bylą, išskyrus šio įstatymo 10 straipsnio 1 dalies 1, 2 ir 7 punktuose nurodytus atvejus;“.
5. Siekiant minimizuoti bankroto proceso išlaidas, rekomenduojama Lietuvos Respublikoje pasirinktame fizinio asmens nemokumo teisinio reglamentavimo modelyje įtvirtinti taikos sutarties tarp skolininko ir jo kreditorių bankroto procese sudarymo galimybę ir supaprastinto, pavyzdžiui, rašytinio, proceso taikymą, kai fizinio asmens turto užtenka padengti tik daliai administravimo išlaidų. Taip pat siūlytina įtvirtinti galimybę fizinio asmens bankroto bylą nagrinėti ne teismo tvarka.
6. Siekiant išvengti fizinio asmens piktnaudžiavimo procesu, siūloma Lietuvos Respublikoje pasirinktame fizinio asmens nemokumo teisinio reglamentavimo modelyje įtvirtinti nuostatą suteikiančią teisę teismui atšaukti skolų panaikinimą, jei vėliau nustatoma, kad skolininkas buvo pažeidęs jam nustatytus įpareigojimus ir dėl to nemokumo procedūrose pablogėjo kreditorių padėtis.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014.
2. Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios, 1995-05-16, Nr. 40-987.
3. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741.
4. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.
5. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 42-1340.
6. Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 73-3085.
7. Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas // Valstybės žinios, 2003, Nr. 112-4991.
8. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas // Valstybės žinios, 2001, Nr. 31-1010.
9. Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymas // Valstybės žinios, 2001, Nr. 31-1012.
10. Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymas // Valstybės žinios, 2012, Nr. 57-2823.
11. 2005 m. spalio 27 d. teisingumo ministro įsakymas Nr. 1R-352 „Dėl sprendimų vykdymo instrukcijos patvirtinimo“ pakeitimo“ // Valstybės žinios, 2011, Nr. 137-6495.
12. 2009 m. kovo 24 d. Aiškinamasis raštas Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo projektui Nr. XIP-450 // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=339728; prisijungimo laikas: 2012-05-11.
13. 2009 m. kovo 24 d. Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo projektas Nr. XIP-450 // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=339726&p_query=&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2012-03-17.
14. 2009 m. liepos 15 d. Pasiūlymas Lietuvos Respublikos Seimui „Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo projektui Nr. XIP-450“ // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=348884; prisijungimo laikas: 2012-05-11.
15. 2011 m. birželio 21 d. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas Nr. XI-1480 // Valstybės žinios, 2011, Nr. 85-4126.

16. 2011 m. gegužės 10 d. Pasiūlymas Lietuvos Respublikos Seimui „Dėl Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo projekto Nr. XIP-3052. // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=398487; prisijungimo laikas: 2012-05-11.
17. 2011 m. kovo 15 d. pasiūlymas „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso keitimo ir papildymo Nr. XIP-1409 // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=394196; prisijungimo laikas 2012-09-07.
18. 2011 m. kovo 28 d. Aiškinamasis raštas Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo projektui Nr. XIP-3052 // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=395281&p_query=&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2012-09-12.
19. 2011 m. kovo 28 d. Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo projektas Nr. XIP-3052 // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=395279&p_query=&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2012-05-11.
20. 2011 m. kovo 28 d. Lietuvos Respublikos ūkininko ūkio įstatymo 5 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=395286; prisijungimo laikas: 2012-05-11.
21. 2011 m. kovo 28 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 1346/2000 ir Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo projekto atitikties lentelė // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=395280&p_query=&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2012-05-11.
22. 2012 balandžio 23 d. Pasiūlymas Lietuvos Respublikos Seimui „Dėl Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo projekto Nr. XIP-3052 (2) // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=422794&p_query=&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2012-05-11.
23. 2012 balandžio 24 d. Pasiūlymas Lietuvos Respublikos Seimui „Dėl Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo projekto Nr. XIP-3052 (2) // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=422899&p_query=&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2012-05-11.
24. 2012 m. balandžio 17 d. Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo projektas Nr.XIP-3052(2) // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=422389&p_query=&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2012-05-11.

25. 2012 m. gegužės 10 d. Lietuvos Respublikos ūkininko ūkio 5 straipsnio pakeitimo įstatymas Nr. XI-2004 // Valstybės žinios, 2012, Nr. 57-2827.
26. 2012 m. liepos 18 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybė nutarimas Nr. 905 Dėl įgaliojimų suteikimo įgyvendinant Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymą // Valstybės žinios, 2012, Nr. 88-4598.
27. Bankruptcy Abuse Prevention and Consumer Protection Act of 20 April 2005 (BAPCPA). <http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/PLAW-109publ8/html/PLAW-109publ8.htm>; prisijungimo laikas 2012-11-27.
28. Europos Sąjungos Tarybos Reglamentas 2000 m. gegužės 29 d. Nr. 1346/2000 „Dėl bankroto bylų“ // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32000R1346:LT:NOT>; prisijungimo laikas: 2012-05-11.
29. German Insolvency statute // <http://www.iuscomp.org/gla/statutes/InsO.pdf>; prisijungimo laikas 2012-09-10.
30. Latvian Insolvency law; http://www.vvc.gov.lv/export/sites/default/docs/LRTA/Likumi/Insolvency_Law.doc; prisijungimo laikas 2012-08-20.
31. Lietuvos banko 2009 m. birželio 3 d. išvada „Dėl Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo projekto Nr. XIP-450“ // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=345469; prisijungimo laikas: 2011-12-28.
32. Lietuvos Respublikos Seimo Biudžeto ir finansų komiteto 2011 m. spalio 19 d. išvados „Dėl Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo projekto XIP-3052“ // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=409615; prisijungimo laikas: 2011-12-28.
33. Lietuvos Respublikos Seimo Ekonomikos komiteto 2009 m. gruodžio 16 d. išvados „Dėl Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo projekto Nr. XIP-450“ // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=361268&p_query=&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2011-12-28.
34. Lietuvos Respublikos Seimo Europos teisės departamento 2009 m. balandžio 21 d. išvada „Dėl Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo projekto Nr. XIP-450 atitikties Europos Sąjungos teisei“ // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=341832&p_query=&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2011-12-28.

35. Lietuvos Respublikos Seimo Kaimo reikalų komiteto 2009 m. birželio 3 d. išvados „Dėl Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo projekto Nr. XIP-450“ // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=345183; prisijungimo laikas: 2012-04-11.
36. Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Teisės departamento 2009 m. balandžio 7 d. išvada „Dėl Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo projekto Nr. XIP-450“ // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=342964; prisijungimo laikas: 2012-04-11.
37. Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Teisės departamento 2011 m. balandžio 11 d. išvada „Dėl Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo projekto Nr. XIP-3052“ // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=397430; prisijungimo laikas: 2012-04-20.
38. Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Teisės departamento 2012 m. balandžio 25 d. išvada „Dėl Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo projekto Nr. XIP-3052(2)“ // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=423086&p_query=&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2012-05-11.
39. Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto 2012 m. balandžio 11 d. išvada „Dėl Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo projekto Nr. XIP-3052(2)“ // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=422390&p_query=&p_tr2=2; prisijungimo laikas: 2012-05-11.
40. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. gegužės 13 d. nutarimas Nr. 425 „Dėl Lietuvos Respublikos ūkininko ūkio įstatymo papildymo 4^l straipsniu įstatymo projekto Nr. XIP-363“ // Valstybės žinios, 2009, Nr. 60-2367.
41. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. rugsėjo 9 d. nutarimas Nr. 1012 „Dėl Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo projekto Nr. XIP-450“ // Valstybės žinios, 2009, Nr. 109-4600.
42. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. balandžio 7 d. nutarimas Nr. 413 „Dėl Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo koncepcijos patvirtinimo“ // Valstybės žinios, 2010, Nr. 44-2129.
43. Title 11 of the United States Code. // http://uscode.house.gov/download/pls/Title_11.txt; prisijungimo laikas 2012-08-19.

Specialioji literatūra

44. 2009 m. gegužės 5 d. Lietuvos laisvosios rinkos instituto ekspertizė „Dėl fizinių asmenų bankroto įstatymo projekto (Nr. XIP-450) // http://www.lrinka.lt/index.php?act=main&item_id=5339; prisijungimo laikas: 2012-05-11.
45. 2010 m. liepos 29 d. Lietuvos laisvosios rinkos instituto ekspertizė „Dėl fizinių asmenų bankroto įstatymo projekto (10-2931-01)“ // http://www.lrinka.lt/index.php?act=main&item_id=5820; prisijungimo laikas: 2012-03-20.
46. Apeldoorn J. C. The “Fresh start” for Individual Debtors: Social, Moral and Practical Issues // *International Insolvency Review*. 2008, Volume 17, Issue 1.
47. Bankruptcy – Belgium. European Judicial network in Civil and Commercial Matters, European Commission, 2006 // http://ec.europa.eu/civiljustice/bankruptcy/bankruptcy_bel_en.htm; prisijungimo laikas: 2012-05-12.
48. Bankruptcy – Finland. European Judicial network in Civil and Commercial Matters, European Commission, 2006 // http://ec.europa.eu/civiljustice/bankruptcy/bankruptcy_fin_it.htm; prisijungimo laikas: 2012-09-13;
49. Bankruptcy – France. European Judicial network in Civil and Commercial Matters, European Commission, 2006 // http://ec.europa.eu/civiljustice/bankruptcy/bankruptcy_fra_en.htm; prisijungimo laikas: 2012-09-13.
50. Bankruptcy – Germany. European Judicial network in Civil and Commercial Matters, European Commission, 2006 // http://ec.europa.eu/civiljustice/bankruptcy/bankruptcy_ger_en.htm; prisijungimo laikas: 2012-05-13.
51. Bernotaitė, K. Nemokumo teisinio reguliavimo ypatumai // *Jurisprudencija*, 2005, Nr. 77(69), P. 11–17.
52. Braucher, J. Consumer Bankruptcy as Part of the Social Safety Net: Fresh Start or Treadmill?. *Santa Clara Law Review*, 2006–2007 // <http://heinonline.org/HOL/LandingPage?collection=journals&handle=hein.journals/saclr44&div=36&id=&page=>; prisijungimo laikas: 2012-05-11.
53. Bryan A. Garner, editor in chief. *Black’s Law dictionary*, 9 ed. St. Paul (Minn.) : West : Thomson Reuters business, 2009.
54. Butkus, K., Jazbutis, R., Kelpšas, T., Laužikas, E., Velička, R.; Višinskis, V. Taikomas mokslinis tyrimo darbas: Fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo būdų analizė. Vilnius:

- Įmonių bankroto valdymo departamentas, 2005 // <http://www.bankrotodep.lt/Doc/nvaa.doc>; prisijungimo laikas: 2011-12-17.
55. Finansinio stabilumo apžvalga. Vilnius: Lietuvos bankas // http://www.lb.lt/finansinio_stabilumo_apzvalga_2011; prisijungimo laikas: 2012-05-11.
56. Gecas D. Skolininkų neišgalėjimas ir bankrotas // Kaunas: Teisės priedas, 1929. P.3.
57. Gruodytė E., Keršienė J. Application of “Fresh start“ Doctrine for Individual Debtors in Lithuania: EU and US perspective // Kaunas: Inžinerinė Ekonomika-Engineering Economics, 2010, 21(3). P. 263-273.
58. Gruodytė, E.; Kiršienė, J. „Naujos pradžios“ doktrinos taikymas fizinių asmenų bankrotui Lietuvoje: iš ES ir JAV perspektyvų // Kaunas: Inžinerinė ekonomika, 2010, T. 21, Nr. 3. P. 263-273.
59. Gruodytė, E.; Kiršienė, J.; Astromskis P. Fizinio asmens bankroto problema: teisiniai aspektai // Vilnius: Jurisprudencija, 2010, Nr. 3(121). P. 213–232.
60. Introduction to German Insolvency Law // http://www.justiz.nrw.de/WebPortal_en/projects/ieei/documents/public_papers/german_insolvency.pdf; prisijungimo laikas 2012-09-10.
61. Jackson, T. H. The Fresh-Start Policy in bankruptcy Law. Harvard Law Review, 1984–1985
//<http://heinonline.org/HOL/LandingPage?collection=journals&handle=hein.journals/hlr98&div=73&id=&page=>; prisijungimo laikas: 2012-05-11.
62. Kardelis K. Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai (edukologija ir kiti socialiniai mokslai) // Kaunas: Judex, 2002. P. 398.
63. Kavalnė, S.; Mikuckienė, V.; Norkus, R.; Velička, R. Bankroto teisė. Pirmoji knyga // Vilnius: Justitia, 2009.
64. Laužikas, E.; Višinskis, V. Fizinis asmenų nemokumo problemos ir galimi jų sprendimo būdai // Vilnius: Teisė, 2006, Nr. 59. P. 46–56.
65. Lietuvių kalbos žodynas (t. I–XX, 1941–2002). Redaktorių kolegija: G. Naktinienė (vyr. redaktorė) ir kt. – Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2005// <http://www.lkz.lt/startas.htm>; prisijungimo laikas: 2012-05-11.
66. Matsushita, Junichi. Japan's Personal Insolvency Law // Texas International Law Journal. Summer 2007, Vol. 42 Issue 3. P. 765-771.
67. Meh, Césaire A. Terajima, Yaz. Unsecured Debt, Consumer Bankruptcy, and Small Business // Bank of Canada, 2008. P. //
68. Mikelėnas V. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. I tomas // Vilnius: Justitia, 2003, P. 339.

69. Mikuckienė, V. Fizinių asmenų bankrotas: dabartis ir perspektyvos // Justitia, 2003, Nr. 3–4. P. 55–58.
70. Milman D. Personal insolvency law and the challenges of a dynamic, enterprise-driven economy // Singapore Academy of Law Journal. 2008, Vol. 20, Issue 2.
71. Norkus R.; Višinskis V.; Driukas A., Kavalnė S., Velička R., Kelpšas T., Kazlauskas D. Č. Taikomasis mokslinis tyrimas: Optimalaus individualia veikla užsiimančių fizinių asmenų, ūkininkų, kitų fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo modelio nustatymas. Vilnius: Nacionalinė verslo administratorių asociacija, 2008 // www.ukmin.lt/uploads/documents/imported/lt/svv/doc/Moksliniai%20tyrimai/Fizinio%20asm.%20nemok.%20SV%208.0.doc; prisijungimo laikas: 2011-12-28.
72. Norkus, R. Bankroto bylų nagrinėjimas: teorija ir praktika // Vilnius: Justitia, 2007, Nr. 2(64).
73. Omar, P. J. European Insolvency Law // England: Ashgate, 2004.
74. Omar, Paul J. International Insolvency Law // Ashgate Publishing Group, 2008.
75. Tikniūtė, A. Juridinio asmens ribotos atsakomybės problema: teisiniai aspektai. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006, P. 33-37.
76. Title 11 of the United States Code // http://uscode.house.gov/download/pls/Title_11.txt; prisijungimo laikas 2012-08-19.
77. United states courts // <http://www.uscourts.gov/FederalCourts/Bankruptcy/BankruptcyBasics/DischargeInBankruptcy.aspx>; prisijungimo laikas: 2012-09-10.
78. Vėlyvis, S., Mikuckienė, V. Origin of Bankruptcy Procedure in Roman Law // Vilnius: Jurisprudencija, 2009, Nr. 3(117). P. 285-297.
79. Višinskis, V. Skolų išieškojimas iš bankrutuojančios individualios (personalines) įmonės ir jos savininko // Vilnius: Jurisprudencija. 2005, 69(61): 36–43.
80. Ziegel J. The Challenges of Comparative Consumer Insolvencies // Penn State International Law Review. 2005, Vol. 23, Issue 3.

Praktinė medžiaga

81. Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje Nr. 2-1031/2008, kat. 126.1; 126.2(S).
82. Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. sausio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-185/2010, kat. 122.3; 126.2 (S).
83. Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. spalio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-2543/2011, kat. 126.2. (S).

84. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. birželio 22 d. nutartis civ. byloje Nr. 3K-7-308/2004, kat. 21.2.2.6; 125.5; 125.6.
85. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. spalio 6 d. nutartis civ. byloje Nr. 3K-3-499/2004, kat. 120.
86. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gegužės mėn. 16 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl areštuoto turto pardavimo iš varžytinių arba skolininko pasirinktam pirkėjui apžvalga Teismų praktika. 2008, Nr. 28.
87. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. balandžio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-151/2012, kat. 130.3.1 (S).
88. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų kolegijos 2008 m. kovo 26 d. nutartis civ. byloje Nr. 3K-3-166/2008, kat. 44.5.2.17; 126.5.
89. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. lapkričio 12 d. nutartis civ. byloje Nr. 3K-3-460/2008, kat. 27.3.1.10; 44.5.2.17; 44.8; 114.3; 114.4 (S).
90. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gegužės 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-267/2008, kat. 14.1; 14.6; 125.7 (S).
91. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. sausio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-82/2008, kat. 14.4 (S).
92. Teismų praktikos, nagrinėjant bankroto bylas, iškeltas pagal 1997 m. Lietuvos Respublikos Įmonių bankroto įstatymą, apibendrinimo apžvalga. Aprobauta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2001 m. gruodžio 21 d. nutarimu Nr.33 // Teismų praktika. 2001. Nr.16. P. 299–302.

SANTRAUKA

FIZINIO ASMENS NEMOKUMAS: TEORINĖS IR PRAKTINĖS PROBLEMOS

Elena Žvirblytė

Pagrindinės sąvokos: fizinis asmuo, nemokumas, bankrotas, nemokumo procedūros, fizinio asmens bankrotas.

Lietuvos Respublikoje įvedus naują fizinių asmenų bankroto teisinį institutą reikalinga išsamesnė šio instituto analizė, siekiant išsiaiškinti ar Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo nuostatos atitinka fizinio asmens bankroto teisinio instituto esmę bei jam keliamus tikslus. Darbe Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo nuostatos lyginamos su Vokietijos, Jungtinių Amerikos Valstijų ir Latvijos šio instituto teisiniu reglamentavimu.

Mokslinio tiriamojo darbo pirmoje dalyje analizuojama fizinio asmens nemokumo teisinio reglamentavimo paskirtis ir tikslai. Įvertinamas fizinio asmens bankroto instituto poreikis Lietuvoje. Trumpai apžvelgiama fizinio asmens bankroto raida pasaulyje ir Lietuvoje.

Antroje dalyje analizuojami fizinio asmens bankroto instituto Lietuvoje materialiniai aspektai, aptariamos bankroto proceso dalyvių teisės ir pareigos, apibrėžiama fizinio asmens bankroto taikymo sritis ir pagrindai bei analizuojamos piktnaudžiavimo fizinio asmens bankroto procesu prevencijos priemonės.

Trečioje darbo dalyje analizuojamas Lietuvos pasirinktas fizinio asmens nemokumą reglamentuojančio modelio procesiniai aspektai, išskiriant svarbiausias bankroto proceso dalyvių teisių įgyvendinimo būdus ir priemones bankroto proceso stadijose.

Autorės keliami hipotezė nepasitvirtino. Darbe įrodyta, kad Lietuvoje įsigaliosiantis fizinių asmenų bankroto įstatymas neužtikrina skolininko ir jo kreditorių pareigų, teisių ir interesų pusiausvyros.

SUMMARY

INSOLVENCY OF A NATURAL PERSON: THEORETICAL AND PRACTICAL ISSUES

Elena Žvirblytė

Key words: natural person, insolvency, insolvency proceedings, bankruptcy, insolvency of natural person, personal insolvency.

After a new legal regulation of personal insolvency proceedings is introduced into the legal system of the Republic of Lithuania, it requires a more detailed analysis to determine whether the Personal Insolvency Law is consistent with the legal nature and objectives of the personal bankruptcy. The author historically-comparatively reviews how the problem of personal insolvency is dealt in Germany, United States of America and Latvia.

The purposes and objectives of the legal regulation of personal insolvency proceedings are analyzed in the first part of this master thesis. This master thesis also includes a brief overview of the evolution of the personal insolvency in the Republic of Lithuania and other countries. Moreover, the need for the legal regulation of personal insolvency in Lithuania is discussed in this master thesis.

The second part analyzes the material aspects of the legal regulation of personal insolvency, included the interest and duties of the participants in the bankruptcy proceedings, the scope and the grounds of the personal insolvency. The author also reviews the prevention measures of the abuse of the personal insolvency proceedings.

In the third part of the master thesis the procedural aspects of the model regulating personal insolvency proceedings in Lithuania are analyzed. It highlights the most important measures to ensure the rights and duties of the participants in the bankruptcy proceedings.

The hypothesis raised by an author has not been confirmed. The Personal Insolvency Law of the Republic of Lithuania does not ensure the balance between the rights and duties of debtor and creditors.